

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Specialiosios pedagogikos (šaka – specialiojo ugdymo koordinavimas)
magistrantūros studijų programa

Dovilė Griciūtė

**SPECIALIOJO PEDAGOGO KOMPETENCIJŲ IR PROFESINĖS
MOTYVACIJOS YPATUMAI**

Magistro darbas

Magistro darbo vadovė – doc. dr. Irena Kaffemaniene

2010

Turinys

<i>Magistro darbo santrauka</i>	3
Įvadas	5
1 skyrius. PEDAGOGO PROFESINIS KRYPTINGUMAS, KOMPETENCIJOS IR MOTYVACIJA	8
1.1. Pedagogų profesiniai vaidmenys	8
1.2. Pedagogų profesinės kompetencijos	11
1.3. Pedagogų profesinė motyvacija	16
1.4. Bendrojo lavinimo mokyklų vadovų vaidmuo, skatinant profesinio tobulėjimo motyvaciją	20
2 skyrius. SPECIALIOJO PEDAGOGO KOMPETENCIJŲ IR PROFESINIO TOBULĖJIMO MOTYVACIJOS YPATUMAI	24
2.1 Tyrimo metodika	24
2.2. Respondentai	25
2.3. Specialiųjų pedagogų nuomonė apie jų profesines kompetencijas, atskleidžiant ir bendrojo lavinimo mokyklų vadovų požiūrį	26
2.4. Specialiųjų pedagogų požiūris į jų profesinės veiklos ir motyvavimo ypatumus, lyginant su bendrojo lavinimo mokyklų vadovų nuomone	35
Išvados	57
Literatūra	59
Summary	62
Priedai	64

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta *teorinė* pedagogo profesinių kompetencijų, pedagogo profesinio kryptingumo *analizė*.

Anketinės *apklausos metodu* buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas – atskleisti specialiųjų pedagogų kompetencijų ir profesinės motyvacijos ypatumus. *Interviu metodu* buvo siekiama papildyti gautus tyrimo rezultatus, atskleidžiant mokyklos vadovų požiūrį į specialiųjų pedagogų motyvavimą, jo formas bei svarbiausias profesines kompetencijas, jų tobulinimo galimybes.

Tyrime dalyvavo 77 specialieji pedagogai, dirbantys bendrojo lavinimo mokyklose. Taip pat 14 bendrojo lavinimo mokyklų vadovų (pavaduotojų ugdymui).

Empirinėje dalyje nagrinėjama specialiųjų pedagogų nuomonė apie jų profesinės veiklos ypatumus ir kompetencijas, profesinės veiklos motyvavimą. Taip pat bendrojo lavinimo mokyklų vadovų nuomonė apie specialiųjų pedagogų profesinės motyvacijos ypatumus ir kompetencijas.

Svarbiausios empirinio tyrimo išvados:

1. Tyrimo duomenimis dauguma specialiųjų pedagogų svarbiausiomis profesinėmis kompetencijomis laiko gebėjimą bendrauti ir bendradarbiauti specialistų ir tėvų komandoje, taip pat dalintis žiniomis ir patirtimi. Daugiau nei septintadalis specialiųjų pedagogų teigia, kad svarbiausia yra gebėti parengti individualaus ugdymosi programą, padėti specialiųjų ugdymosi poreikių vaikams mokytis. Tiek pat pedagogų teigė, kad svarbiausia yra suprantamai teikti mokomąją medžiagą bet kurių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam vaikui.
2. Daugiau nei pusė specialiųjų pedagogų, dirbančių bendrojo lavinimo mokyklose, pripažįsta, kad labiausiai tobulintina sritis jų darbe yra gebėjimas komunikuoti užsienio kalba taip pat naudotis įvairiais komunikavimo būdais. Ketvirtadalis specialiųjų pedagogų norėtų turėti gilesnius gebėjimus aktualios profesinės informacijos atrinkimo ir valdymo srityse bei naudojantis moderniomis informacinėmis Lietuvos ir tarptautinėmis internetinėmis duomenų bazėmis. Daugiau nei penktadalis bendrojo lavinimo mokyklų vadovų pritaria specialiųjų pedagogų nuomonei, labiausiai tobulintina sritimi įvardindami komunikavimą užsienio kalba ir naudojimąsi įvairiais komunikavimo būdais. Ketvirtadalis bendrojo lavinimo mokyklų vadovų teigia, kad tobulinti reikėtų gebėjimą identifikuoti vaikų specialiuosius ugdymosi ir socializacijos poreikius.
3. Dauguma bendrojo lavinimo mokyklos specialiųjų pedagogų savo profesinę veiklą vertina teigiamai: daugiau nei aštuntadalis teigia, kad specialiojo pedagogo darbas yra įdomus ir kūrybiškas; dauguma specialiųjų pedagogų savo darbą laiko prasmingu;

daugiau nei septintadalis jaučiasi svarbiais ir reikalingais mokyklos bendruomenės nariais; dauguma dirba noriai ir atsakingai; daugumos specialiųjų pedagogų pasiekti teigiami darbo su specialiųjų poreikių mokiniais rezultatai matomi ir įvertinami mokyklos bendruomenės narių.

4. Efektyviausia specialiųjų pedagogų motyvavimo priemonė, pasak daugumos bendrojo lavinimo mokyklų vadovų, yra pedagogo pastangų ir darbo rezultatų pastebėjimas ir įvertinimas. Daugiau nei penktadalis specialiųjų pedagogų teigė, kad labiausiai juos motyvuoja teigiami (nors ir labai minimalūs) specialiųjų poreikių vaikų ugdymo rezultatai.

Esminiai žodžiai: profesinė kompetencija, profesinė motyvacija, specialieji pedagogai.

Ivadas

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas. Mokykla yra ypatinga institucija, kurioje vyksta asmenybės formavimasis, o svarbiausias vaidmuo šiame procese tenka mokytojui. Pedagoginis darbas – ypatinga profesinė veikla, grįsta vertybiniu asmenybių bendravimu ugdymo procese ir siejama su pašaukimu (Milkintaitė, 2004). Pedagoginis pašaukimas siejamas su asmenybės savybėmis, gebėjimais ir pedagoginio darbo motyvacija. Mokytojo asmenybės raida neatsiejama nuo jo profesinio tobulėjimo, o asmenybės bruožai labai svarbūs pedagoginio darbo efektyvumui ir motyvacijai.

Šiandien vis labiau akcentuojama mokymosi visą gyvenimą kompetencijos plėtotė, kurią, anot Šiaučiukienės, Visockienės, Talijūnienės (2006) sudaro žinios, gebėjimai veikti neapibrėžtose situacijose bei vertybinių nuostatų ugdymas. Pastarųjų metų pasikeitimai diktuoja naujus ir ganėtinai aukštus reikalavimus pedagogo kompetencijai. Barkauskaitė (2005) teigia, kad mokytojo asmenybė, jos rengimas visuomet buvo ir yra prioritetas uždavinys sprendžiant švietimo sistemos kaitos, ugdymo kokybės problemas. Naujos mokytojų kompetencijos reikalingos realizuoti kintančius ugdymo tikslus ir uždavinius, kurie iškyla, keičiantis vertybinėms nuostatomis, moralės normoms.

Atsižvelgiant į mūsų valstybės socialines sąlygas, į specialiuosius vaikų poreikius, Ambrukaitis (1998), iškelia svarbų klausimą, kokių žinių ir profesinių įgūdžių turi turėti pedagogas, ugdantis specialiųjų poreikių turintį vaiką.

Pedagogams dirbantiems su specialiųjų poreikių vaikais, labai svarbus profesinis pasirengimas, nuostatos ir asmeninės savybės (Rimdeikienė, 2001; Krikščiūnas, 2003). Pedagogo specialiosioms kompetencijoms mokslinėje literatūroje skiriama kol kas dar nepakankamai dėmesio, todėl atsiranda poreikis aiškintis specialiųjų pedagogų profesinių kompetencijų ypatumus.

Tačiau dėl įvairių priežasčių pedagogai ne visada gali realizuoti visų savo gebėjimų. Didžiausią rūpestį, pasak Kontautienės (2000), pedagogams kelia atlyginimo ir saugumo poreikių tenkinimas. Labiausiai jie nepatenkinti atlyginimu už darbą, nesaugumu dėl darbo perspektyvų, nuolat jaučia nerimą, įtampą, baimę dėl ateities. Išaugo reikalavimai pedagogo profesiniam vaidmeniui, meistriškumui, kompetencijai, tikimasi daugiau bendradarbiavimo, atsakomybės, profesinio konsultavimo gebėjimų. Taip pat siekdamas gerų santykių su mokiniais, tėvais ir kolegomis, mokytojas turi nuolat bendrauti ir bendradarbiauti. Tokia pedagogų veiklos įvairovė, jaučiama baimė ir nerimas dėl ateities, bendravimo ir bendradarbiavimo sunkumai, nepasitenkinimas atlygiu už darbą neretai nulemia mokykloje dirbančio pedagogo motyvacijos savo darbui mažėjimą.

Profesinė sėkmė, pasitenkinimas darbu labai priklauso ir nuo pačios pedagogo asmenybės, (Milkintaitė, 2004). Tačiau gana didelę įtaką teigiamai pedagogų, dirbančių mokykloje, motyvacijai bei kūrybingam darbui turi savita mokyklos vadovo motyvacinės vadybos sistema. Jos nebuvimas veda į nemotyvuotus mokykloje dirbančius pedagogus. Kiekvienas vadovas turi sukurti savitą motyvacinės vadybos koncepciją, pagrįstą geromis veiklos ir elgesio motyvų žiniomis, (Dubinas, Šavareikienė, 2003).

Taigi mokytojo pasitenkinimui darbu, profesinio meistriškumo augimui įtakos turi ne tik jo asmeninės savybės, pedagoginis pašaukimas, bet ir pedagoginio darbo motyvacijos struktūra: vidinė ir išorinė motyvacija.

Tyrimo objektas – specialiojo pedagogo profesinių kompetencijų ir profesinės motyvacijos ypatumai.

Tyrimo tikslas – atskleisti specialiųjų pedagogų kompetencijų ir profesinės motyvacijos ypatumus, dirbant su specialiųjų poreikių vaikais bendrojo lavinimo mokykloje.

Uždaviniai:

1. Taikant mokslinės teorinės analizės metodą, išnagrinėti pedagogo profesinį kryptingumą, atskleisti pedagogo profesinės motyvacijos ypatumus.
2. Anketinės apklausos metodu ištirti specialiųjų pedagogų nuomonę apie svarbiausias specialiojo pedagogo kompetencijas, poreikį tobulėti.
3. Išnagrinėti specialiųjų pedagogų požiūrį į savo profesinę veiklą ir profesinės veiklos motyvavimą.
4. Interviu metodu atskleisti bendrojo lavinimo mokyklos vadovų nuomonę apie specialiųjų pedagogų profesines kompetencijas, motyvavimo priemones.

Tyrimo dalyviai. Tyrimo imtis – 77 specialieji pedagogai, 14 bendrojo lavinimo mokyklos vadovų. Tyrimas vyko 2010 metais rugsėjo – gruodžio mėnesiais, Elektrėnų, Radviliškio miesto ir rajono, Šiaulių miesto ir rajono, Pasvalio rajono, Klaipėdos, Joniškio rajono, Biržų rajono, Mažeikių, Šilalės, Utenos, Pakruojo miesto ir rajono, Kelmės miesto ir rajono, Jurbarko, Vilniaus, Kuršėnų, Vilkaviškio, Kauno bendrojo lavinimo mokyklose (gimnazijose, vidurinėse, pagrindinėse, pradinėse, mokyklose – darželiuose).

Tyrimo metodai – teorinė analizė, anketinė apklausa, interviu.

Pagrindinės sąvokos

Asmenybės kryptingumas – žmogaus pastovių motyvų, kurie orientuoja jo veiklą ir beveik nepriklauso nuo konkrečių situacijų, visuma. Asmenybės kryptingumą lemia interesai, polinkiai, įsitikinimai, idealai, kuriais reiškiasi žmogaus pasaulėžiūra (Augis ir kt., 1993).

Išorinė motyvacija – noras atlikti veiksmus dėl pažadėto atlygio arba vengiant gresiančios bausmės (Dumčienė, 2001).

Vidinė motyvacija – noras atlikti veiksmus dėl pačios veiklos ir būti veiksmingam (Dumčienė, 2001).

Motyvacija – tai, kas skatina žmogų kryptingai veikti (Adamonienė, 2002).

Kompetencija - profesinės kvalifikacijos raiška, gebėjimas veikti, sąlygotas individo žinių, mokėjimų, įgūdžių, požiūrių, asmenybės savybių bei vertybių (Jucevičienė, Lepaitė, 2000; Adamonienė, 2001).

Motivas – veiklos stimulai, susiję su individo poreikių tenkinimu: individo aktyvumą skatinantys ir jo veiklos kryptį lemiantys aplinkos arba vidaus veiksniai (Augis ir kt., 1993).

Motyvaciniai veiksniai - laimėjimas, atsakomybė, pripažinimas, pažanga, darbo turinys, asmens augimas (Herzberg teorija, 1996).

SUP – specialieji ugdymosi poreikiai.

Magistro darbo struktūra. Šį magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (56 šaltiniai), santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 7 lentelės, 39 paveikslai. Prieduose pateiktas anketos ir interviu pavyzdys. Darbo apimtis – 64 psl.

1 skyrius. PEDAGOGO PROFESINIS KRYPTINGUMAS, KOMPETENCIJOS IR MOTYVACIJA

1.1. Pedagogų profesiniai vaidmenys

Ugdymo istorija išryškino dėsninę, kad tik asmenybė gali ugdyti asmenybę, kad mokytojo negali pakeisti nei instrukcijos, nei tobuliausias mokymo turinys, metodai ar priemonės (Tijūnėlienė, 2000). Pedagogas asmenybės bruožų visuma, erudicija, taktas palieka mokiniams didžiulį įspūdį ir įtaką. Neretai toks mokytojas įgyja mokinių pagarbą, pasitikėjimą, tampa siektinu idealu. Pasak Ozolaitės (1998), šiandienos pedagogui keliami ypač dideli reikalavimai, nes mokytojo uždavinys – išugdyti tokį ugdytinį, kuris mokykloje jaustųsi saugus, reikalingas, vertingas. Į mokytoją žiūrima kaip į pedagogą specialistą, pedagogą auklėtoją, pedagogą asmenybę.

Pedagogo darbas neįsivaizduojamas be pašaukimo. Pedagoginio pašaukimo esmė – tinkamumo pedagogo profesijai suvokimas (Kavaliauskienė, 2001). Daugelis autorių (Tijūnėlienė, 2000; Kavaliauskienė, 2001) apibūdindami pedagoginio pašaukimo struktūrą, įvardija panašius bruožus – specialūs pedagoginiai gebėjimai (komunikaciniai, organizaciniai, ekspresyviniai ir pan.); intelektinės, moralinės bei charakterio savybės (empatija, teisingumas, tolerancija); pedagoginio darbo motyvacija (poreikis dalytis dvasinėmis, kultūros vertybėmis, plėtoti ugdytinio asmenybės galias ir kt.).

Pedagoginis pašaukimas susideda iš 3 sudedamųjų dalių ir iš esmės remiasi pašaukimo struktūra. Skiriamos tokios sudedamosios dalys: motyvacinės (poreikiai, interesai, siekiai, siekimai, polinkiai), potencinės (profesinės žinios, pedagoginiai gabumai ir talentas, pedagoginiai sugebėjimai) ir charakterologinės (pedagoginis charakteris). Pasak Kavaliauskienės (2001), pedagoginio pašaukimo struktūros dalys gali įvairuoti individe, nes kiekviena pedagoginį pašaukimą turinti asmenybė yra nepakartojama savo asmenybės savybėmis. Taigi pedagoginis pašaukimas siejamas su asmenybės savybėmis, gebėjimais bei pedagoginio darbo motyvacija. Mokytojo profesinis tobulėjimas, asmenybės bruožai svarbūs pedagoginio darbo efektyvumui.

Pasak Tijūnėlienės (2000), pašaukimas – tai vidinis potraukis, domėjimasis kuria nors veikla, jos pamėgimas. Apibūdindama mokytojo pašaukimo svarbą, autorė jį sieja su jaunimo auklėjimo rezultatais, nuo kurių priklauso tautos ir visuomenės likimas.

Pašaukimą su interesais, motyvais, nuostatomis, mobilizuojančiomis fizines ir intelekto jėgas, pasitenkinimu, įveikiant sunkumus susieja Voveris (1990). Anot autoriaus, tai žinių apie profesiją ir save, patirties, mokymosi ir auklėjimo rezultatas. Kavaliauskienės (2001)

teigimu, pedagoginio pašaukimo esmė – individo savęs pažinimas, tinkamumo pedagogo profesijai suvokimas ir vertinimas, atveriantis galimybes tobulėti bei kurti save.

Pasak Dirgėlienės (1997), gerais laikomi mokytojai, pasižymintys asmenybės brandumu, emociniu stabilumu ir socialiniu atsakingumu. Taip pat pageidautini pedagogo bruožai: tiesumas, teisingumas, reiklumas sau ir kitiems, atvirumas kaitai ir kūrybingumas, gebėjimas natūraliai bendrauti, saikingas emociingumas, humoro jausmas, objektyvumas ir taktas.

Pasak Penke (1996), mokytojo ir mokinio tarpusavio ryšys yra toks glaudus, kad mokytojas gali turėti įtakos ugdytinio gyvenimo kryptčiai, dvasiniam gyvenimui. Todėl labai svarbūs yra etiniai reikalavimai šiandienos mokytojams. Šiuos reikalavimus sudaro humanistinės vertybės, pagarba žmogui kaip vertybei bei lygiateisiškumo supratimas, (Dirgėlienė 1997).

Pašaukimo kilnumą ir garbingumą sudaro mokytojo, kaip visuomenės įgaliotinio, statusas, mokėjimas įsiklausyti į visuomenės balsą, į tautos ir žmonijos gyvenimo pulsą ir poreikius, jautimas tos dvasios, kuria gyvena žmonija ir tauta, supratimas jos ir pagalba kitiems, kad ją suprastų, teigė Kuzmickis (1929, cit. Tijūnėlienė, 2000). Jovaiša (1993) išryškina pašaukimo esmę, kurią apibūdina kaip asmenybės santykį su konkrečia darbo rūšimi, kur realizuojamas žmogaus pašaukimas, pasireiškiantis siekiu visą gyvenimą dirbti darbą, kuris išgyvenamas kaip vidinė paskirtis darbuotis tam tikroje visuomenės veiklos srityje, kaip pareiga skirti savo jėgas konkrečiam darbui. Autorius taip pat išryškina dirbančiųjų iš pašaukimo pedagogų ypatumus: myli savo veiklos barą; veržiasi prie darbo; negaili jėgų ir laiko; džiaugiasi darbo sėkme ir ištvėringai pakelia nesėkmes; jų darbas dažniausiai būna sėkmingas, nors ir sunkus; atkakliai vengia darbo nesėkmių; stengiasi tobulinti darbo kokybę, savo kvalifikacijas; negalvoja apie profesijos keitimą; gina savo profesijos asmeninį ir socialinį prestižą; laikosi profesinės etikos; svarbiausia jų profesinis gyvenimo filosofijos komponentas – darbas šalies klestėjimui.

Nemažiau svarbi pedagogų ir tėvų ugdomosios veiklos dermė, siekiant sėkmingo vaikų mokymosi. Ivanauskienė (2002) teigia, jog tik bendradarbiaujant su tėvais, pripažįstant ir toleruojant jų teisę aktyviai dalyvauti ugdomojoje mokyklos veikloje, galima tikėtis kiekvieno konkretaus auklėtinio sėkmingų ugdymo(si) rezultatų. Autorės teigimu, bendraudami su tėvais, pedagogai geriau suvokia moksleivių mokymosi pasiekimų ir nesėkmių priežastis, jų mokymosi ir bendravimo motyvus. Norint sėkmingai lavinti kiekvieno vaiko gebėjimus, reikia siekti prasmingo dialogo su tėvais ir kurti šiltą klimatą mokykloje: be įtampos, grįstą tarpusavio parama ir pasitikėjimu (Keršienė, 2001).

Labai svarbūs ir santykiai su kolegomis. Hargreaves (1999) teigia, kad viena – dirbti kartu, teikiančioje paramą, siekiančioje bendrų tikslų ir nuolat tobulėjančioje

bendruomenėje, o visai kas kita – dirbti atsiskyrus ir jaustis nesaugiam. Anot autoriaus, bendradarbiavimas su kolegomis (bendrų planų kūrimas, savitarpio pagalba, konsultavimas, dalyvavimas priimant sprendimus, konstruktyvus bendras darbas, bendri įsipareigojimai nuolat tobulėti) daro įtaką moksleivių pasiekimams, pačių pedagogų statusui mokyklos bendruomenėje, o kartu ir pedagogų pasitenkinimui darbu ir profesija.

Hopkins, Ainscow ir West (1998) nuomone, mokykloje gali susiklostyti trejopi santykiai: individualūs (mokytojai dirba pavieniui; beveik nesuvokiamas bendras tikslas, nesidalijama patirtimi); rungtyniavimo (mokytojai stengiasi daryti geriau už savo kolegas; kolegų nesėkmės ir sunkumai beveik neišvengiamai sukelia džiaugsmą, nes dėl to atsiranda daugiau galimybių patiems laimėti); bendradarbiavimo (visi siekia bendro tikslo). Hargreaves (1999) skiria šias mokytojų tarpusavio santykių grupes: savaiminiai, savanoriški, skatinantys tobulėti, neprognozuojami.

Mokytojo darbas yra daugialypis, jo veiksmingumas priklauso nuo to, kaip organizuojamas (Hargreaves, 1999). Pedagogo veikla apima darbą su auklėtiniu ir visa klase, bendradarbiavimą su klasėje dirbančiais mokytojais, mokyklos vadovais, kitais darbuotojais, su tėvais ir visuomene.

Tuo tarpu Malinauskas (1997) pedagogo darbe akcentuoja jo profesinius vaidmenis. Jo manymu, pedagogas yra ekspertas (teikia dalyko žinias), vadovas (formuluoja mokymosi tikslus ir jų siekimo procedūras), socializatorius (mokinių ugdymosi tikslus sieja su karjeros galimybėmis), mokinių padėjėjas (padeda įveikti kliūtis, skatina kūrybiškumą), ego idealas, pavyzdys (atskleidžia intelektualinės veiklos vertę). Visiems vaidmenims atlikti reikalingos įvairios profesinės kompetencijos.

Panašiai mokytojo vaidmenis apibūdina Butkienė ir Kepalaitė (1996). Atsižvelgdamos į psichologijos mokslo pozicijas, autorės teigia, kad mokytojas yra: klasės lyderis, atsakingas už psichologinį klasės klimatą; dalyko dėstytojas, dirbantis dviem lygiais: rengiasi pamokai ir perteikia mokiniams medžiagą; mokytojas – auklėtojas: suprantantis save, priimantis ir gerbiantis save – toks gali suprasti ir gerbti mokinius. Tijūnėlienės tyrimų duomenimis (2002), pagrindinis mokytojo vaidmuo pedagoginiame darbe, ugdant asmenybę – doros autoritetas. Mokytojas turi būti autoritetas mokiniui. Taigi pedagogas turi daug pareigų, kurios atsiranda dėl įvairių vaidmenų, o visiems vaidmenims atlikti reikalingos įvairios profesinės kompetencijos.

1.2. Pedagogo profesinės kompetencijos

Kompetencija – tai funkcinis sugebėjimas adekvačiai atlikti tam tikrą veiklą, turėti jai pakankamai žinių, įgūdžių (Augis ir kt., 1993). Žmogaus svarba yra tuo didesnė, kuo reikšmingesnis jo socialinis vaidmuo.

Pasak Adamonienės (2001), kompetencijos pagrindas – kvalifikacija – fiksuota kategorija, išreikšta tam tikru dokumentu, liudijančiu apie įsisavintą studijų programą. Autorė teigia, kad kompetencija susijusi su pedagoginės veiklos sėkme ir ją lemia ne tik kvalifikacija, bet ir kryptingumas, motyvai, profesinė sąmonė, anticipacija. Visuminę pedagogo kompetenciją, apibūdina profesinė, pedagoginė, psichologinė (asmenybės, organizacinė, socialinė) kompetencijos (Adamonienė, 2001).

Pedagoginė kompetencija, anot Adamonienės (2002), išreiškiama tam tikru pedagogo profesionalumu šiose srityse: pedagoginių technologijų įvaldymas (tai pirmasis pedagoginio profesionalumo pasireiškimas); pedagoginis mokslumas – mokslo krypties raidos žinojimas, dalyvavimas moksliniuose tyrimuose, atvirumas profesinei raidai; savikūros, saviugdos ir savęs projektavimo poreikis; kūrybiškumas – nuolatinis naujo ieškojimas ir radimas; pedagoginis meistriškumas – įvairiausių veiklos būdų įvaldymas, tobulas pedagoginis bendravimas, veiklos atlikimas aukštu lygiu.

Autorė teigia, kad tobulėjant pedagoginei kompetencijai, auga profesionalumas ir gebėjimas naujai vertinti ugdymo kokybę, kelti sau permanentinį tikslą – siekti vis aukštesnės kvalifikacijos, kūrybiškai dirbti, įsisavinti naujausią informaciją, taikyti ugdymo technologijų naujoves.

Jucevičienė, Liepaitė (2000) bei Adamonienė (2001) remiasi požiūriu, kad kompetencija, taip pat ir pedagogo – profesinės kvalifikacijos raiška, gebėjimas veikti, sąlygotas individo žinių, mokėjimų, įgūdžių, požiūrių, asmenybės savybių bei vertybių.

Modernizuojant Lietuvos švietimą, stengiamasi aiškiai įvardyti būtinąsias mokytojų kompetencijas, įgyjamas dar studijų metais. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. sausio 15 d. įsakymu patvirtintas mokytojo profesijos kompetencijos aprašas¹. Jame nurodomos tokios pedagogo profesinės kompetencijos:

- bendrakultūrinė kompetencija – žinios, įgūdžiai, gebėjimai, vertybinės nuostatos ir kitos asmeninės savybės, sąlygojančios sėkmingą žmogaus veiklą konkrečioje (-se) kultūroje(-se);

¹ Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas (2007). LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas, Nr. ISAK-54. Vilnius.

- profesinės kompetencijos – mokytojo žinios, įgūdžiai, gebėjimai, vertybinės nuostatos, požiūriai ir kitos asmeninės savybės, reikalingos sėkmingai bendrajai ugdymo veiklai, jos nespécifikuojant pagal ugdymo turinio koncentrus/sritis;
- bendrosios kompetencijos – žinios, įgūdžiai, gebėjimai, vertybinės nuostatos, požiūriai, kitos asmeninės savybės, reikalingos mokytojo veiklai ir galimos perkelti iš vienos rūšies veiklos į kitą;
- specialiosios kompetencijos – mokytojo žinios, įgūdžiai, gebėjimai, vertybinės nuostatos, požiūriai ir kitos asmeninės savybės, sąlygojančios sėkmingą jo veiklą konkrečiame ugdymo turinio konkentre/srityje.

Bendrakultūrinę kompetenciją sudaro mokėjimas ir sugebėjimas: saugoti ir plėtoti daugialypę, tautinių mažumų patirtimi praturtintą Lietuvos kultūrą; dalyvauti kuriant pilietinę visuomenę: suvokti švietimo demokratizavimo, decentralizavimo procesus, paaiškinti šalies konstitucinės demokratijos teoriją ir praktiką, skatinti ir palaikyti teisinių normų laikymąsi; gerbti ugdytinių socialinį, kultūrinį, kalbinį ir etninį tapatumą; vadovautis šiuolaikine švietimo paskirties samprata: kurti informacinę ir žinių visuomenę; integruoti pasaulio istorijos, geografijos, kultūros žinias vertinant Europos Sąjungos šalių kultūrų įvairovės poveikį Lietuvai; dalyvauti visuomenės ir švietimo kaitos procesuose naudojant socialinių, gamtos mokslų, naujų technologijų pasiekimus ir atliepti modernėjančios visuomenės iššūkius; vertinti namų aplinkos vaidmenį ir šeimos vertybių skirtumus, bendraujant su mokiniais ir jų tėvais (globėjais, rūpintojais); mokyti mokinius vadovaujantis bendražmogiškėmis vertybėmis.

Mokytojo profesines kompetencijas sudaro: informacinių technologijų naudojimo; ugdymo(si) aplinkų kūrimo; dalyko turinio planavimo ir tobulinimo; mokymo(si) proceso valdymo; mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo; mokinių motyvavimo ir paramos jiems; mokinio pažinimo ir jo pažangos pripažinimo; profesinio tobulėjimo.

Mokytojo bendrąsias kompetencijas sudaro: komunikacinė ir informacijos valdymo (taisyklingai vartoti kalbą realioje ir/ar virtualioje profesinėje aplinkoje; bendrauti užsienio kalba (-omis); naudoti verbalinius ir neverbalinius komunikavimo būdus, skatinant mokinių bendravimą ir bendradarbiavimą; konceptualiai ir vaizdžiai išreikšti savo idėjas bei interpretuoti mintis, faktus ir jausmus skirtinguose profesinės veiklos kontekstuose naudojant komunikacijos priemones; atlikti ugdymui aktualios informacijos paiešką: žinoti, atrinkti ir naudoti adekvačias duomenų bazines); bendravimo ir bendradarbiavimo (bendrauti ir bendradarbiauti su įvairiais skirtingų kultūrų asmenimis darbo srityje ir socialinėje aplinkoje bei gebėti spręsti konfliktus; skatinti aktyvų mokinių bendravimą ir bendradarbiavimą klasėje; bendradarbiauti su kolegomis, pagalbiniais personalu, profesinio orientavimo ir kitais specialistais, kuriant ugdymo(si) prielaidas ir vertinant mokymosi pasiekimus; bendrauti su mokinių tėvais (globėjais, rūpintojais)

pripažįstant jų vaidmenį, teises ir atsakomybę, sudarant ugdymo(si) sąlygas; bendradarbiauti su pagalba vaikui ir šeimai teikiančiomis organizacijomis); tiriamosios veiklos (pasirinkti adekvačią tyrimo strategiją, struktūrą ir metodus projektuojant tyrimą; organizuoti profesinės veiklos tyrimą); reflektavimo ir mokymosi mokyti (organizuoti savo mokymąsi individualiai ir grupėje; įvertinti profesinės praktikos privalumus ir trūkumus, numatant profesinio tobulėjimo perspektyvas; nuolat tikslingai atnaujinti žinias ir lavinti įgūdžius); organizacijos tobulinimo bei pokyčių valdymo (produktyviai dalyvauti mokyklos savivaldos institucijų veikloje ir adekvačiai vertinti problemiškas situacijas mokykloje; vadovautis mokyklos kaitą reglamentuojančiais dokumentais; dalyvauti projektų veikloje).

Specialiosios pedagoginės kompetencijos – tai įvairių pakopų (ikimokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio) ir įvairių gabumų moksleivių ugdymo gebėjimai. Ugdant ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikus, reikalaujama nuostatos ir gebėjimo derinti ugdymą, globą ir auginimą; remtis vaiko įgyta patirtimi ir ją turtinti, ugdyti sveikatos, socialines, komunikacines, pažinimo ir kt. žinių pradmenis). Mokant pradinių klasių mokinius, reikalaujama gebėti integruoti įvairių sričių ir mokomųjų dalykų turinį, metodus, ugdyti kalbinio, matematinio ir kitų sričių raštingumo pagrindus. Pagrindinio ir vidurinio ugdymo pakopos mokytojams būtinas mokomojo dalyko konceptualių pagrindų, integracinių ryšių su kitais dalykais išmanymas, gebėjimas modeliuoti problemines situacijas, ugdyti mokinio vertybių sistemą, mokyti spręsti problemas.

Pasak Galkienės (2003), pedagoginė sąveika, kurioje susitinka ugdytojai ir ribotų galimybių veikti turintys ugdytiniai, ypač aktualizuoja vertybines pedagogo orientacijas ir nuostatas. Ambrukaitis teigia (1994), kad specialieji pedagogai privalo turėti tam tikrą profesinį pasirengimą, o kartu būti ir pasitikėjimo verti žmonės, įkūnijantys tokias vertybes kaip humaniškumas ir empatija. Autoriaus teigimu, specialieji pedagogai, kaip ir kiti pedagoginės profesijos žmonės, turi priimti vaiką kaip asmenybę, turėti tvirtus dorovės pagrindus, nuoširdžiai domėtis vaiko individualybe, gebėti kurti emociškai šiltus santykius mokykloje, toleruoti įvairias vaiko asmenybės apraiškas.

Pedagogai, ugdantys ypatingus vaikus, privalo gerai pažinti jų individualius gebėjimus ir poreikius, keisti darbo būdus, atsižvelgdami į mokinių pasiekimus, taikyti praktinės veiklos metodus. Taip pat skatinti aktyvumą, bendradarbiavimą su tėvais (Barkauskaitė, Grincevičiūtė, Indrašienė, Pūkinskaitė, 2001). Specialusis pedagogas turi būti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio vaiko padėjėju, kantriu, nuoširdžiu ir atidžiu auklėtoju, gebėti jautriai reaguoti į vaikų jausmus, suprasti jų vidinį pasaulį, neprimesti vaikui savo sprendimų. Ozolaitė (1998) teigia, kad humanistiniai santykiai turi lydėti vaiką nuo pirmųjų jo mokyklinio gyvenimo dienų.

Specialiųjų pedagogų vaidmuo bendrojo lavinimo mokykloje ypač svarbus. Specialistai turi aktyviai bendradarbiauti su vaikų tėvais: kartu tirti specialiųjų poreikių vaiko galimybes, sudaryti individualizuoto ugdymo programas bei jas įgyvendinti (Ambrukaitis, Antonovaitė, 2002). Sėkmingam specialistų bendradarbiavimui, kaip sistemos plėtotei bendrojo lavinimo mokykloje, turi įtakos šie veiksniai (Ambrukaitis, Antonovaitė, 2002): pedagogų bendruomenėje vyraujantis mikroklimatas, specialistų bendradarbiavimo idėjos palaikymas, pedagogų domėjimasis specialiuoju ugdymu, tėvų aktyvumo skatinimas, vaiko noras siekti pažangos. Norėdami visus šiuos veiksnius vykdyti mokykloje specialieji pedagogai privalo būti labai kompetentingi.

Pasak Dainauskienės (2002), dažnai pedagogai priešinasi vykstantiems pokyčiams bendrojo lavinimo mokykloje. Jiems reikia laiko, kad įveiktų pasipriešinimo barjerus. Ozolaitės (1998) tyrimų duomenys rodo, kad integruojant vaikus į bendrojo lavinimo mokyklą, iškyla nemažai problemų, todėl visiškai natūralus pedagogų nerimas, netikrumas arba net neigiamas požiūris į integraciją. Kaitos procesą lydi netektis, susirūpinimas, kova ir netikrumas (Fullan, 1998). Minėti veiksniai, keliantys nemenkų psichologinių ir kitų problemų, nesvetimi ir integracijos proceso dalyviams. Ir tai suprantama, nes švietimo kaitos procese bet kokių naujovių, reformų, pirmiausia, yra veikiami tiesioginiai ugdymo dalyviai. Bendrojo lavinimo mokytojų ir specialiųjų pedagogų bendradarbiavimas integruoto ugdymo procese reikalauja ypatingos bendravimo kultūros ir kūrybingumo, nes susitinka skirtingą kompetenciją turintys žmonės, dažnai nevienodai suprantantys sutrikusios raidos moksleivių ugdymo tikslus ir sėkmės galimybę.

McCrary Cole ir McLeskey (cit. Galkienė, 2002) tyrimų rezultatai rodo, kad sujungdami jėgas bendradarbiavimui, pedagogai išgyvena didelį rizikos jausmą. Ypač tai jaučia specialieji pedagogai. Įsitraukdami į bendrąjį ugdymą, jie rizikuoja prarasti savo, kaip specialistų, identitetą ir pedagoginį autonomiškumą.

Sprendžiant specialiųjų poreikių mokinių integracijos į bendrojo lavinimo mokyklas problemą iš specialiojo pedagogo bei klasės mokytojo tikimasi didesnio dinamiškumo, analitinio mąstymo, emocinio stabilumo, kūrybiškumo, gebėjimo kurti saugią aplinką, kurioje ugdytiniai pajustų ne tik laisvę, bet ir atsakomybę. Todėl kiekvienas pedagogas, kintant mokyklai, turi keistis pats, vis labiau save pažindamas, suvokdamas, tobulindamas (Ozolaitė, 1998).

Įgyvendinant švietimo reformą, nepakanka siekti, kad tobulėtų specialiojo pedagogo žinios, mokėjimai, įgūdžiai, tačiau būtina gebėti keistis, būti atviram kaitai (Ozolaitė, 1998).

Ruškaus (2000) tyrimų duomenimis, teigiamas profesines nuostatas turintys pedagogai jaučiasi labiau patenkinti savo profesija, mano esą tinkami jai, mažiau patiria stresų bei mano,

kad santykiai su kolegomis yra geri. O neigiamas nuostatas turintys pedagogai nėra patenkinti savo profesija. Nemažos dalies specialiosiose mokyklose dirbančių specialiųjų pedagogų profesinė motyvacija menka, nurodo autorius.

Pasak Bendaravičiūtės (2002), šiuolaikinis gyvenimas kelia pedagogui didelių reikalavimų. Pedagogai skatinami nuolat mokytis ir tobulėti, siekti aukštesnės ugdymo kokybės, profesinio meistriškumo, keisti nuostatas, ugdymo stilių. Mokytojas gali ugdyti teigiamus mokymosi motyvus, tik nuolat mokydamasis pats - siekdamas tobulinti save kaip asmenybę ir kaip specialistą (Beresnevičienė, Butkienė, Teresevičienė, 1993).

Pasak Dainauskienės (2002), saviugda ir savęs tobulinimas - kiekvieno pedagogo teisė ir pareiga nuolat rūpintis savo kompetencija (socialine, dalykine, pedagogine), išsiugdyti gebėjimą keistis ir kūrybiškai keisti ugdomąją aplinką. Mokytojui būtina pažinti savo teigiamas ir neigiamas savybes, suvokti savo vaidmenis, statusą (atsižvelgti į tai, kaip tave vertina kiti analizuoti savo laimėjimus ir nesėkmes, jų priežastis, tobulinti profesines kompetencijas, lavinti bendravimo gebėjimus, atsakyti už savo veiksmus). Aukšti profesiniai ir etiniai reikalavimai iškelia būtinybę turėti pozityvią pedagoginio darbo motyvaciją.

Specialiojo ugdymo veiksmingumas priklauso ne tik nuo pedagogo profesinės kompetencijos, dalykinio pasirengimo, bet ir nuo jo profesinio kryptingumo. Švietimo reformos neišvengiamai kelia naujų reikalavimų specialiesiems pedagogams, jiems privalu ne tik teikti specialiąją pedagoginę pagalbą mokiniams, bet ir atlikti daug kitų darbų susijusių su specialiojo ugdymo organizavimu. Anot Ališausko, Ambrukaičio (1993) vienas iš esminių specialiojo ugdymo principų, yra humanišku ir abipusę pagarba grindžiamų santykių formavimas, kuris yra paremtas specialiojo pedagogo mokėjimu bendrauti su savo auklėtiniais.

Šiuolaikiniam pedagogui būtina ir *specialaus ugdymo kompetencija*. Todėl būsimieji specialieji pedagogai mokosi atpažinti, įvertinti ir tenkinti vaikų specialiuosius ugdymo(si) ir socializacijos poreikius, kylančius dėl psichofizinių, sensorinių ar socialinių negalių. Pedagogai įgyja mokslinio darbo organizavimo ir tyrėjo, reflektuojančio pokyčius, kompetencijų; geba naudotis moderniomis informacinėmis technologijomis; atpažinti vaikų, turinčių raidos ypatumų, tipinius ir individualius bruožus; įvertinti specialiuosius ugdymo(si) poreikius ir jų dinamiką; tenkinti mokinių ugdymo(si) specialiuosius poreikius, geba konceptualiai suvokti ir profesinėje veikloje taikyti šiuolaikines specialiojo ugdymo teorijas ir didaktines technologijas.²

² Specialiosios pedagogikos studijų programa. <http://studijuskuryrius.comyr.com/> (žiūrėta 2010-12-24)

Taigi pedagoginės veiklos kokybę ir efektyvumą lemia ne tik įgytas išsilavinimas, bet ir pedagogo intelektualumas, moralinės savybės, teigiama profesinė motyvacija, specialūs pedagoginiai gebėjimai, profesionalumas, nuolatinės profesinės raidos nuostata.

1.3. Pedagogo profesinė motyvacija

Pedagogo darbo sėkmė priklauso ne tik nuo profesinių kompetencijų (pedagoginių žinių, gebėjimų, asmenybės savybių). Teigiamą nuostatą į ugdymą, pedagoginio darbo motyvaciją būtina turėti kiekvienam profesionaliam mokytojui.

Pasak Adamonienės (2002), motyvacija – tai, kas skatina žmogų kryptingai veikti. Yra žinoma daug motyvacijos teorijų: Z. Froido psichoanalitinė motyvacijos teorija, K. Halo ir K. Spenso bihevioristinė (išmokimo) teorija, optimalaus lygio teorija, K. Levino lauko teorija, pasiekimų motyvacijos teorija, kognityvinio disonanso teorija, atribucijos (priežasčių aiškinimo) teorija, Maslow poreikių teorija ir kt. Autorės teigimu, įvairios teorijos skirtingai aiškina motyvacijos procesą, tokio aiškinimo esmė priklauso nuo savito motyvacijos proceso (mechanizmo) vertinimo, individualių skirtumų akcentavimo, siekimo išaiškinti veiksmų tikslus, elgesio faktorius.

Daugelis autorių, apibūdindami žmogaus veiklą skatinančius veiksnius, remiasi Maslow (2005) poreikių teorija. Pastangos, rezultatai, atlygis, pasitenkinimas – pagrindiniai darbo motyvacijos kintamieji: t.y. pasiekti rezultatai priklauso nuo pastangų, gabumų, charakterio ypatumų, nuo vaidmens organizacijoje (Porter, Bigley, Steers, 2003). Kada žmogus yra apdovanojamas už pasiektus rezultatus, tada jis patenkina savo aukštesnius poreikius.

Motyvacija, kaip sąvoka apibrėžiama įvairiai. Maslow (2006) teigia, kad pagrįsta motyvacijos teorija turėtų remtis prielaida, kad motyvacija yra nuolatinė, nesibaigianti, kintanti ir sudėtinga, kad ji yra beveik visuotinė organizmo būsenos charakteristika. Kiti autoriai (Gage ir Berliner, 1994; Myers, 2000) teigia, kad motyvacija – tai jėgos, kurios teikia elgesiui energijos ir jį nukreipia tam tikra linkme. Šią veiklą skatina tiek išorinė motyvacija, apibūdinama noru atlikti veiksmus dėl pažadėto atlygio arba noru išvengti bausmės. Tiek vidinė motyvacija – noras veikti dėl pačios veiklos. Vidinė motyvacija lemia didelius laimėjimus, o išorinė – ne, (Myers, 2000). Kontroliuojant arba informuojant žmogų apie sėkmę, kaip motyvuojantį veiksnį, galima taikyti atlygį. Tačiau mėginimas kontroliuoti žmonių elgesį atlygiu sėkmingas tol, kol trunka kontrolė. Atlygio tikslas, pasak Myers (2000), informuoti žmogų apie gerą jo veiklos kokybę, stiprinti kompetencijos jausmą bei vidinę motyvaciją.

Pasak Dumčienės (2001) atpildas, kuriuo siekiama kontroliuoti, menkina vidinę motyvaciją, todėl vadovai turėtų vengti perdėtos kontrolės; norint skatinti vidinę motyvaciją, rekomenduojama paremti, sudominti, informuoti žmogų, tik per daug nekontroliuoti. Roht (cit. Teresevičienė, Tandzegolskienė, 2001) teigia, kad svarbi vieta tenka sėkmės motyvacijai – pastangoms pasiekti kuo geresnių rezultatų, bet esmine darbo motyvacija laikoma savęs įprasminimas, pasitenkinimas darbu. Autorius skiria dvi darbo motyvacijos rūšis: sėkmės (laimėjimo) motyvacija – pastangos nuolatos tobulėti pasirinktoje veikloje, kuo sumaniau veikti ir pasiekti kuo geresnių rezultatų bei esminė motyvacija – savęs įprasminimas, pasitenkinimas darbu.

Edelmann (cit. Teresevičienė, Tandzegolskienė, 2001) motyvacijos struktūroje taip pat išskiria du skirtingus polius: vidinį, apibūdinamą kaip asmeninį faktorių (motyvai, poreikiai, interesai, tikslai); eksterno, apibūdinamą kaip situacijos faktorių (paskatos veikti pobūdis, stiprumas, veikimo emocinis valentingumas).

Dumčienė (2001) sutinka, kad egzistuoja išorinė motyvacija – noras atlikti veiksmus dėl pažadėto atlygio arba vengiant gresiančios bausmės; vidinė motyvacija – noras atlikti veiksmus dėl pačios veiklos ir būti veiksmingam. Autorė išskiria ir laimėjimų motyvaciją – troškimą siekti meistriškumo. Rupšienė (2000) teigia, kad vidinių veiksmų, vadinamų „asmeninėmis dispozicijomis“, ištakos glūdi pačioje asmenybėje. Spence ir Helmreich (cit. Dumčienė, 2001) išskyrė tris vidinės motyvacijos apraiškas: meistriškumo siekis; noras dirbti, įveikti sunkumus; rungtyniavimas. Autoriai teigia, kad paprastai daugiau laimi siekiantys meistriškumo bei mėgstantys įveikti sunkumus; linkę rungtyniauti, pasiekia mažiau.

Pasak Michel (cit. Kaffemanienė, Šadbaraitė, 2005), darbo motyvaciją, elgesį darbe lemia tiek asmeninės savybės (t.y. žmogaus amžius, darbo stažas, gebėjimai, profesinis pasirėngimas, charakteris, gyvenimiška patirtis, įsitikinimai), tiek darbo grupė, jos normos, bendravimo stilius, nusistovėjusios vertybės ir santykiai, tiek organizacijos kultūra, socialinė, ekonominė, technologinė aplinka. Herzberg (1996) teorija teigia, kad pasitenkinimą darbu lemia vidiniai motyvuojantys veiksniai: laimėjimas, atsakomybė, pripažinimas, pažanga, darbo turinys, asmens augimas. Nepasitenkinimo darbu veiksniai veikia, kaip išorinė motyvacija ir susiję su darbo aplinka – tai darbo sąlygos, atlyginimas, vadovavimo kokybė, santykiai su vadovais, kolegomis. Anot to paties autoriaus, darbuotojų nepasitenkinimas didėja tada, kai jų netenkina darbo sąlygos. Todėl higieniniai veiksniai iššaukia išorinę motyvaciją, o motyvaciniai – vidinę.

Darbo motyvacija – tai savęs ir kitų žadėjimas veiklai, siekiant savų ir organizacijos tikslų, pasak Marcinkevičiūtės (2001). Bučiūnienės (1996) nuomone, geriausiai darbo motyvacijos esmę atskleidžia Cuendet (cit. Bučiūnienė, 1996). Autorius teigia, kad darbo

motyvacija – tai iš sąmoningų ir nesąmoningų jėgų kylanti energija, kuri veikia individo ryšius su užduotimi ir sąlygoja jo elgesio darbe orientaciją ir pokyčius.

Motyvo (motyvuoto veiksnio) sąvoka siauresnė nei motyvacijos, todėl galima sakyti, kad motyvacija yra motyvų visuma. Taigi motyvacija yra veiklą skatinančių motyvų visuma, (Augis ir kt., 1993).

Išoriniai veiksniai, dar vadinami stimulais. Motyvai apibūdinami kaip veiklos stimulai, susiję su individo poreikių tenkinimu (Augis ir kt., 1993). Rupšienė (2000) motyvus klasifikuoja pagal įvairius kriterijus: pagal veikimo stiprumą – silpnas, stiprus motyvas; santykį su veiklos turiniu – vidinis, išorinis; veiklos motyvavimo efektyvumą – teigiamas, neigiamas; motyvo įsisąmoninimą – įsisąmoninti, neįsisąmoninti; motyvo veikimo trukmę – ilgalaikis, trumpalaikis; motyvo santykį su pačia veikla – socialinis, asmeninis; socialinį reikšmingumą – socialiai reikšmingas, socialiai nereikšmingas; veiklos pobūdį – mokymosi, darbo, žaidimo. Labiausiai darbo kokybė priklauso nuo to, kokie yra vyraujantys motyvai.

Daugelis autorių, kalbėdami apie žmogaus veiklą skatinančius veiksnius, remiasi Maslow (2006) teorija. Pasak autoriaus, asmens aktyvumą motyvuoja penki pagrindiniai poreikiai – fiziologiniai, saugumo, socialiniai (žemesnio lygmens poreikiai), pripažinimo ir saviraiškos (aukštesnio lygmens poreikiai): patenkinus žemesniojo lygmens poreikius, atsiranda aukštesniojo lygmens poreikiai. Porter ir Lawler (cit. Teresevičienė, Tandzegolskienė, 2001) akcentavo 5 kintamuosius: pastangos, suvokimas, gauti rezultatai, atlygis, pasitenkinimas. Rezultatai priklauso nuo darbuotojo įdėtų jėgų, jo gabumų ir charakterio ypatumų, taip pat nuo vaidmens organizacijoje.

Arends (1998) teigimu, pedagogams svarbiausi yra laimėjimo motyvai, kurie labiausiai skatina profesijai reikšmingų pedagoginių kompetencijų tobulinimą; priklausymo motyvai, kurie verčia mokytojus vertinti savo bendradarbius už paramą, draugiškumą; įtakos motyvai – tai mokytojų siekis įgyti svaresnį balsą mokyklos valdyje, karjeros siekime.

Anot Kontautienės (2002), Bishay (1996) tyrimų duomenų, dauguma pedagogų yra patenkinti savo profesija, tai lemia įvairūs motyvai. Mokytojų teigiamą profesinę motyvaciją bei pasitenkinimą darbu lemia noras mokyti vaikus, piniginis atlygis, didžiavimasis savo darbu, suvokta atsakomybė, kuri įpareigoja ir didina savikontrolę, taip pat pasitenkinimui didelės įtakos turi pedagogų amžius ir pedagoginio darbo patirtis, nurodo Bishay (1996). Anot Milkintaitės (2001) atlikto tyrimo duomenų, pedagoginio darbo motyvai yra: meilė vaikams; noras dalytis žiniomis; mokyti; būti reikšmingam ir naudingam visuomenei; piniginis atlygis; socialinis prestižas; darbo pastovumas; garantuota pensija.

Tačiau didžiausią pasitenkinimą, autorės teigimu, teikia darbas su vaikais, darbo prasmės suvokimas. Kontautienė (2002) mano, kad pedagogai savo darbu realizuoja asmenybės

augimo poreikį, bet laimėjimo motyvas, kaip pasitenkinimo darbu veiksnys, veikia nepakankamai, nes dėl įvairių priežasčių, pedagogai negali realizuoti visų savo gebėjimų. Didžiausią rūpestį pedagogams kelia atlyginimo ir saugumo poreikių tenkinimas, (Kontautienė, 2002).

Scoot, Cox ir Dinham (cit. Kaffemanienė, Šadbaraitė, 2005) pateikia panašius duomenis apie pedagogų motyvacijos ir pasitenkinimo darbu veiksnius. Pasitenkinimas darbu priklauso nuo įvairių veiksnių: noro mokyti vaikus, džiaugtis jų pasiekimais, noro tobulėti, tinkamo darbo krūvio, veiklos įvertinimo, teigia minėti autoriai. Didesnį pasitenkinimą darbu jaučia pedagogai, dirbantys su pradinių klasių mokiniais, nei dirbantys su paaugliais. Nepasitenkinimą darbu, pasak autorių, dažniausiai sukelia švietimo reformos (dideli ir dažni pasikeitimai žlungdo mokytojų motyvaciją), per didelė kontrolė, skatinimo trūkumai, taip pat – mokytojo statusas visuomenėje (jaučia atvirą profesijos menkinimą, neretai daugelį pedagogų skaudina jų darbo kritika), darbo krūvio augimas. Pedagogams, kurie dirba valstybės subsidijuojamose mokyklose, svarbiau paskatinimas, atlyginimas, teigia Scoot, Cox, Dinham (cit. Kaffemanienė, Šadbaraitė, 2005). Šie pedagogai gali būti apibūdinami kaip prisitaikę prie gyvenimo tempo ir dirbantys pagal rinkodaros dėsnius, kada išsilavinimas perkamas ir parduodamas kaip prekė, o tradicinės vertybės asocijuojasi su darbu kaip profesine našta. Tačiau minėtų autorių teigimu, neretai ir šie pedagogai nejaučia pasitenkinimo darbu.

Tyrimai rodo, kad pedagogo darbo motyvacija taip pat gali būti susijusi su amžiaus, lyties veiksniais, asmenybės savybių ypatumais. Mokytojo darbo motyvacija labai priklauso nuo amžiaus: 21 – 30 m. pedagogams aktualus pagarbos ir įvertinimo poreikis; 41 – 50 m. pedagogams svarbiausias saviraiškos poreikis, (Teresevičienė, Tandzegolskienė, 2001). Fiziologinių poreikių tenkinimą garantuoja atlyginimas, saugumo – darbo grupės pastovus gyvavimas, galimybė numatyti į priekį. Pagarbos ir įvertinimo poreikiui patenkinti svarbu noras gauti mokslinės informacijos. Saviraiškos poreikio patenkimas įtakoja žmogaus tapimą tuo, kuo jis iš tikrųjų yra (Teresevičienė, Tandzegolskienė, 2001). Autorės teigia, kad daugumai pedagogų reikšmingi pagarbos ir saviraiškos poreikiai. Jiems patenkinti svarbus noras siekti kompetencijos, mokslinės informacijos, t.y. žinoti, kaip ir ką daryti.

Targamadzės (2000) tyrimų duomenimis, nepakankami išoriniai ir motyvuojantys veiksniai mokykloje gali sukelti nepasitenkinimą darbu, taigi ir teigiamos motyvacijos stoką, tai gali tapti mokinių žemo pažangumo, prasto lankomumo, pedagoginio personalo kaitos priežastimi. Žinant higienos ir motyvacijos veiksnių ypatybes, galima didinti pasitenkinimą atliekama veikla, orientuoti į efektyvesnę edukacinio stimuliavimo realizavimą mokykloje, teigia autorė.

Tuo tarpu Bishay (1996) savo tyrimu išryškino pasitenkinimą darbu tarp vyrų ir moterų. Anot autoriaus, moterys mažiau patenkintos pedagoginiu darbu, ypač piniginiu atlygiu, nei vyrai; tačiau tiek vyrai, tiek moterys nepatenkinti tuo, kad pernelyg daug laiko užima įvairios dokumentacijos tvarkymas.

Anot Milkintaitės (2004), profesinė sėkmė labai priklauso nuo pačios asmenybės. Pasak autorės, pedagoginis darbas reikalauja iš mokytojų specialių bruožų, tokių kaip komunikabilumas, empatiškumas, emocinis stabilumas, adaptyvumas, o neigiamos įtakos motyvacijai turi tokie bruožai kaip neurotizmas. Pasak autorės, jei mokytojui būdingi ryškūs psichotizmo bruožai, tai vidinė darbo motyvacija silpnėja. Aukštos vidinės pedagoginio darbo motyvacijos siekiama patenkinus fiziologinius, bendravimo, socialinius ir kitus žemesnius poreikius (Milkintaitės, 2004).

Rean, Baranov (1997) teigia, kad teigiama motyvacija būdinga aukštesnės kvalifikacijos pedagogams. Šie pedagogai turi savirealizacijos poreikių, pasižymi asmenybės savybėmis, skatinančiomis siekti profesinio meistriškumo. Žemesnės kvalifikacijos kategorijos pedagogai, pasižymi neigiama išorine motyvacija. Juos efektyviai dirbti skatina vadovų kritikos, nuobaudų vengimas.

Pedagogų pasitenkinimui darbu, profesinio meistriškumo augimui labai daug įtakos turi pedagoginio darbo motyvacijos struktūra, o ypač svarbi ir reikšminga vidinė pedagogo motyvacija.

1.4. Bendrojo lavinimo mokyklų vadovų vaidmuo, skatinant profesinio tobulėjimo motyvaciją

„Egzistuoja vadovo ir organizacijos kolektyvo sąveika, kuri vienaip ar kitaip yra susijusi su motyvacija. Vienas iš efektyviausių šiuolaikinių valdymo tipų yra motyvacinė vadyba. Plačiai žinoma, jog egzistuoja daugybė motyvavimo modelių, bet kiekvienas vadovas savo įmonėje turi sukurti savitą motyvacinės vadybos koncepciją, pagrįstą žiniomis, savo darbuotojų veiklos ir elgesio pažinimu bei konkrečiomis sąlygomis įmonėje.“ (Šavareikienė, Dubinas, 2003, p. 6).

Poreikių patenkinimas skatina žmones dirbti, o kai jie nepatenkinami, žlugdoma darbuotojų iniciatyva. Vadovai, siekiantys efektyviai vadovauti kitiems, turi gerai suprasti jų poreikių prioritetus, išmanyti poreikių klasifikaciją, kaip poreikiai gali būti geriausiai patenkinami darbe ir kokią įtaką žmogaus poreikiams turi įvairios motyvacijos formos (Baršauskienė, Janulevičiūtė, 1999).

Darbuotojų motyvacija yra sudėtingas reiškinys, kuriam paaiškinti sukurta daug motyvacijos teorijų. Sakalas (2003) teigia, kad tai galima paaiškinti tuo, jog pagrindinė žmogaus elgesio priežastis glūdi susidariusioje situacijoje, kurioje jis atsiduria, susiklosčius tam tikroms sąlygoms ir tam tikru laiku. Todėl motyvacija, priklausydama nuo individo, sąlygų ir laiko, nėra pastovi, o nuolat kinta. Dėl tokio motyvacijos sudėtingumo, pasak autoriaus, neįmanoma vienareikšmiškai atsakyti, kaip geriausiai motyvuoti darbuotojus.

Anot Sakalo (2003), šiandien personalo valdyme reikia suderinti du požiūrius: organizacijos ir asmenybės interesus. Praktikoje susiduriama su skirtingais, dažnai prieštariniais ekonominiais, visuomeniniais, politiniais ir individualiais tikslais. Personalo valdyme visada yra didesnis ar mažesnis konfliktas tarp bendradarbių tikslų ar organizacijos lūkesčių.

Šavareikienė, Dubinas (2003) rekomenduoja vadovautis taisykle: stiprinti teigiamus ir minimizuoti neigiamus poreikius. Rezultatų kokybei turi įtakos darbuotojų sugebėjimai. Per stipri motyvacija gali sukelti veiklos pablogėjimą, kadangi darbuotojai patiria psichologinę įtampą. Taip pat šie autoriai pateikia tris motyvacijos strategijas.

- 1) *skatinimas ir bausmė*. Žmonės dirba dėl atlyginimo: tiems, kurie dirba daug ir gerai – mokama gerai; tiems, kurie dirba dar daugiau – jiems mokama dar daugiau; tie, kurie dirba nekokybiškai – baudžiami;
- 2) *motyvavimas darbu*. Jeigu darbas žmogui įdomus ir teikia jam pasitenkinimą, tai ir jo atliekamo darbo kokybė bus aukšta;
- 3) *sisteminis vadovavimas*. Darbo tikslai turi būti nustatomi kartu su pavaldiniais. Ypač svarbus grįžtamasis ryšys santykiuose su darbuotojais. Motyvacijos strategija grindžiama situacijos analize, pasirinktu valdymo stiliumi.

Kaip motyvacijos metodai gali būti naudojami: skatinimas pinigais, nuobaudų skyrimas, dalyvavimo jausmo ugdyimas, motyvavimas darbu, laimėjimų pripažinimas ir atlyginimas, dalyvavimas valdyme, grupinio (komandinio) darbo skatinimas, darbuotojų bendravimo ugdyimas, ribojančių veiksnių eliminavimas (Šavareikienė, Dubinas, 2003).

Švietimo ir mokslo ministerijos atlikto tyrimo duomenimis (2007), trūksta mokyklos vadovo ir mokytojo konsultavimo ir skatinimo sistemos, kuri galėtų turėti įtakos intensyvesnei tiek mokyklos vadovo, tiek mokytojo lyderystės raiškai.

Everard, Morris (1997) pateikia tokį vadovo apibrėžimą – tai tas, kuris: žino, ko nori ir daro, kad tai įvyktų; kontroliuoja išteklius ir užtikrina, kad jais būtų tinkamai naudojamosi; skatina dirbti veiksmingai ir nuolat ieškoti būdų tobulėti; atsako už kolektyvo, kuriam vadovauja veiklą; sukuria aplinką arba nuotaiką, skatinančią žmones padaryti visa, ką jie įstengia.

Mokyklos vadovui labai svarbu aiškiai žinoti, kokios motyvacijos tikisi jo darbuotojai, kokios yra galimybės juos skatinti, kaip pagerinti mokytojų veiklą (Jovaiša, 1993). Pasak autoriaus, mokytojams yra svarbu vadovo autoritetas ir kompetencija, nes jų manymu, vadovas, keisdamas savo santykį su pavaldiniais ir užmegzdamas su jais glaudesnius pagarba ir pasitikėjimu grindžiamus ryšius, gali padidinti darbo efektyvumą.

Pasak Wardell (2006), norint įkvėpti žmones būti išskirtiniais darbe, reikia padėti jiems įžvelgti veiklos prasmę ir pasijusti reikalingais bei nepakeičiamais. Autorius teigia, kad kartu būtina skatinti asmenines darbuotojų savybes, taip pat tikėjimą organizacijos sėkme.

Pripažinimas ir nepiniginis atlygis gali būti labai veiksmingos motyvacijos priemonės, padedančios siekti rezultatų. Darbuotojų skatinimas imtis iniciatyvos darbe ir siekti puikių rezultatų, įtikinti nuveikti ką nors prasminga ir būti pripažintiems – galinga vadovų priemonė, kuria jie naudojami per retai (Jensen, McMullen, Stark, 2008).

Jensen, McMullen, Stark (2008) teigia, jei darbuotojus reikia paskatinti imtis iniciatyvos darbe ir siekti puikių rezultatų, galimybė padaryti ką nors prasmingo ir už tai sulaukti pripažinimo jiems labai stipri paskata. Pasak Moss Kanter (cit. Jensen, McMullen, Stark, 2008), atlygis yra teisė, o pripažinimas – dovana.

Pasak Herzberg (cit. Gary, 2006), tik vidinės paskatos – tokios kaip pasitenkinimas darbu, kuris atitinka darbuotojų poreikį augti, tobulėti, susidurti su iššūkiais ir įdomiai dirbti – sudaro sąlygas rezultatyviam darbui.

Taigi, vadovas, norėdamas paskatinti pedagogus siekti puikių rezultatų, noriai ir kūrybiškai dirbti, turėtų didelį dėmesį skirti pedagogų vidinei motyvacijai atskleisti ir jai skatinti.

Mokslinės literatūros analizė atskleidžia, kad:

- pedagogo darbo negalima įsivaizduoti be pedagoginio pašaukimo – tinkamumo pedagogo profesijai suvokimo;
- mokytojo darbe akcentuojami jo profesiniai vaidmenys. Jų yra įvairių, o visiems jiems atlikti reikalingos įvairios profesinės kompetencijos;
- mokytojų norui dirbti, profesiniam meistriškumui augti didelės įtakos turi pedagoginio darbo motyvacijos struktūra, o ypač svarbi ir reikšminga vidinė pedagogo motyvacija;
- tik motyvuotas, aiškiai suprantantis savo veiklos prasmę bei jaučiantis pasitenkinimą savo profesija pedagogas gali garantuoti ugdymo kokybę;
- tačiau maža tyrimų apie bendrojo lavinimo mokyklų specialiųjų pedagogų veiklos turinį kompetencijos bei darbo prasmingumo, bendravimo ir bendradarbiavimo su kolegomis vertinimo poveikį profesinei motyvacijai, tuo pačiu ir specialiojo ugdymo kokybei.

- mokyklos vadovas, norėdamas pasiekti kuo geresnių rezultatų turi skatinti mokytojų veiklą, atskleisdamas ir pripažindamas jų asmenines savybes ir pasiekimus.

2 skyrius. SPECIALIOJO PEDAGOGO KOMPETENCIJŲ IR PROFESINIO TOBULĖJIMO MOTYVACIJOS YPATUMAI

2.1 Tyrimo metodika

Tyrimui atlikti buvo naudojami kiekybinis ir kokybinis tyrimo metodai – anketinė apklausa ir interviu. Buvo sudaryta pusiau uždaro tipo anketa (1 priedas) ir interviu klausimynas (2 priedas). Anketos teiginiai ir interviu klausimynas buvo parengti remiantis moksline literatūra.

Anketą sudaro: demografinių teiginių blokas (lytis, išsilavinimas, pedagoginio darbo stažas, specialybė, pareigos mokykloje, įgyta kvalifikacinė kategorija, miestas (rajonas), kuriame respondentas dirba). Taip pat teiginių blokai, atitinkantys tyrimo uždavinius.

Pirmasis teiginių blokas skirtas specialiųjų pedagogų požiūriui į savo profesinę veiklą išsiaiškinti. Požiūriui tirti buvo pateikti 26 teiginiai. Respondentai kiekvieną teiginį turėjo įvertinti trimis galimais variantais (taip, ne, nežinau).

Antrasis teiginių blokas sudarytas iš 27 teiginių bei skirtas įvertinti specialiųjų kompetencijų svarbą specialiojo pedagogo profesinėje veikloje. Taip pat nustatyti, kurioje iš pateiktų sričių specialieji pedagogai jaučia poreikį tobulintis. Respondentai kiekvieną teiginį turėjo įvertinti keturiais galimais variantais (labai svarbu, svarbu, nelabai svarbu, man dar reikėtų tobulėti, mokytis). Atsakymus reikėjo pažymėti visose eilutėse, dviejose lentelės skiltyse.

Trečiasis teiginių blokas buvo skirtas specialiųjų pedagogų profesinės veiklos motyvavimo ypatumams išsiaiškinti. Tam buvo sudarytas 18 klausimų blokas. Respondentai turėjo pasirinkti penkis galimus atsakymų variantus (taip, galima sakyti taip, nežinau, galima sakyti ne, ne) ir pažymėti juos atitinkamoje eilutėje. Klausimų blokas sudarytas, remiantis Everard ir Morris (1997) pateiktais teiginiais personalo motyvacijai išsiaiškinti. Svarbiausiems, specialiųjų pedagogų nuomone, motyvacijos veiksniams išsiaiškinti buvo pateiktas atviras klausimas. Respondentų buvo prašoma pateikti tris svarbiausius veiksnius, kurie juos labiausiai motyvuoja dirbti atsakingai, kūrybiškai, su malonumu bei pasitelkiant visas žinias ir gebėjimus.

Buvo išdalinta 100 anketų, grįžo 77. Atliekant tyrimą, iškilo keletas sunkumų. Respondentus gąsdino anketos apimtis bei atviras klausimas anketos gale, todėl kai kurie nenorėjo dalyvauti arba teisinosi laiko stoka. Kiti anketų tiesiog negražino. Anketos buvo dalinamos metodinių būrelių, seminarų metu, kitos siųstos paštu arba įteiktos asmeniškai.

Duomenys apdoroti naudojantis SPSS 11.0 bei Microsoft Office Excel programomis.

Interviu metu buvo siekiama išsiaiškinti bendrojo lavinimo mokyklų vadovų (pavaduotojų ugdymui) požiūrį į specialiųjų pedagogų svarbiausias profesines kompetencijas,

tobulinimosi galimybes, specialiųjų pedagogų motyvavimą, jo formas. Tam išsiaiškinti buvo sudarytas atviro tipo klausimynas, kurį sudaro 6 klausimai skirti mokyklų vadovų (pavadootojų ugdymui) požiūriui išsiaiškinti. Klausimai sudaryti remiantis specialiesiems pedagogams pateiktos anketos teiginiais. Interviu rezultatai buvo apdoroti lyginamosios analizės būdu.

2.2. Respondentai

Tyrimas atliktas 2010 m. spalio – gruodžio mėn. Tyrime dalyvavo Elektrėnų, Radviliškio miesto ir rajono, Šiaulių miesto ir rajono, Pasvalio rajono, Klaipėdos, Joniškio rajono, Biržų rajono, Mažeikių, Šilalės, Utenos, Pakruojos miesto ir rajono, Kelmės miesto ir rajono, Jurbarko, Vilniaus, Kuršėnų, Vilkaviškio, Kauno bendrojo lavinimo mokyklų (gimnazijų, vidurinių, pagrindinių, pradinų, mokyklų – darželių) specialieji pedagogai. Taip pat Šiaulių ir Kelmės rajono bendrojo lavinimo mokyklų vadovai arba jų pavadootojai ugdymui. Mokyklų atranka atsitiktinė. Tiriamųjų atranka tikslinė, nes pasirinkti tie specialieji pedagogai, kurie ugdo specialiųjų poreikių vaikus bendrojo lavinimo mokyklose ir vadovai, kurių vadovaujamos mokyklose dirba specialieji pedagogai.

Tyrimo dalyvavo 77 bendrojo lavinimo mokyklų specialieji pedagogai: 74 moterys ir 3 vyrai. Pagal pedagoginio darbo stažą didžiausią respondentų grupę sudaro pedagogai, kurie mokykloje dirba 0 – 4 metų (26 %). 5-10 metų mokykloje dirba 21,1% pedagogų, 16-20 metų – 19,5%, 11-15 metų – 16,9%, o 21 ir daugiau metų – 15,6% pedagogų.

Didžioji dalis respondentų turi aukštąjį pedagoginį išsilavinimą (68,8% - bakalauro, 27,3% - magistro), 2,6% - dar studijuoja, 1,3% – dar neįgijo aukštojo išsilavinimo.

Pagal specialybę didžiąją dalį respondentų sudaro specialieji pedagogai – logopedai (90,9%), po to seka dalyko pedagogai (3,9%), specialieji pedagogai su specializacija kūno kultūra, kineziterapija (2,6%), pradinio ugdymo pedagogai ir ikimokyklinio ugdymo pedagogai sudaro po 1,3% apklaustųjų.

Pagal pareigas mokykloje didžioji dalis respondentų yra specialieji pedagogai – logopedai (70,1%), specialieji pedagogai sudaro 26% apklaustųjų. Atitinkamai po 1,3% sudaro pedagogai, kurių pareigos mokykloje yra žemesniųjų klasių specialusis pedagogas, aukštesniųjų klasių specialusis pedagogas.

Dominuoja pedagogai, turintys vyresniojo mokytojo kvalifikacinę kategoriją (46,8%). Mokytojo metodininko - 13%; mokytojo eksperto - 3%; kvalifikacinės kategorijos neturi - 24% pedagogų.

Interviu dalyvavo 14 mokyklų vadovų arba jų pavadootojų ugdymui (7 bendrojo lavinimo mokyklų vadovai ir 7 vadovų pavadootojai ugdymui). Trijų bendrojo lavinimo

mokyklų vadovai atsisakė dalyvauti tyrime, nes jų pačių teigimui yra nekompetentingi atsakyti į pateiktus klausimus arba tiesiog nenori dalyvauti interviu.

2.3. Specialiųjų pedagogų nuomonė apie jų profesines kompetencijas, atskleidžiant ir bendrojo lavinimo mokyklų vadovų požiūrį

Respondentams buvo pateiktas teiginių blokas (1 priedas), siekiant įvertinti profesinių kompetencijų svarbą, specialiojo pedagogo profesinėje veikloje. Specialieji pedagogai turėjo susipažinti su pateiktomis profesinėmis kompetencijomis ir įvertinti jų svarbą keturiais galimais variantais (labai svarbu, svarbu, nelabai svarbu). Tyrimo duomenys išreikšti procentais bei iliustruojami 1 lentelėje. Antroji teiginių bloko skiltis buvo skirta įvertinti tyrimo dalyvių poreikį tobulėti, pateiktose srityse, šiuos duomenis iliustruoja 2 ir 3 lentelės.

1 lentelė

Specialiojo pedagogo kompetencijų svarbos įvertinimas, %

Specialiojo pedagogo kompetencijos	Labai svarbu	Svarbu,	Nelabai svarbu
Tolerancija kitokiai nuomonei ir socialinei įvairovei.	66,2	32,5	1,3
Gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti specialistų ir tėvų komandoje, dalintis žiniomis ir patirtimi.	83,1	10,4	5,2
Nuolatinio mokymosi nuostata.	46,8	48,1	5,2
Gebėjimas mokytis iš profesinės veiklos patirties.	54,5	42,9	2,6
Nuostata tobulinti savo mokyklos kaip organizacijos kultūrą, gerinti mokyklos įvaizdį.	23,4	66,2	10,4
Gebėjimas empatiškai bendrauti su įvairių gebėjimų mokiniais, jų tėvais (globėjais) ir kolegomis, vadovautis bendražmogiškais vertybėmis	64,9	32,5	2,6
Nuostata tobulinti savo profesinę veiklą, siekti kuo geresnių mokinių mokymosi rezultatų.	64,9	32,5	1,3
Žinios apie psichologinio ir pedagoginio vertinimo tikslus ir metodus bei ugdymo dalyvių profesinės atsakomybės sritis, vertinant ir tenkinant mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius.	59,7	31,2	6,5
Gebėjimas vadovautis švietimą, inkluzinį, specialųjį ugdymą ir kt. sritis reglamentuojančiais dokumentais, organizuojant ir koordinuojant ugdymo dalyvių poreikių tenkinimą instituciniu ir tarpinstituciniu lygiu (dalyvaujant specialiojo ugdymo komisijos, PPT ir pan. veiklose).	45,5	42,9	7,8
Gebėjimas atrinkti ir valdyti aktualią profesinę informaciją iš įvairių šaltinių, naudotis moderniomis informacinėmis technologijomis, Lietuvos ir tarptautinėmis internetinėmis mokslinių duomenų bazėmis.	41,6	51,9	5,2
Gebėjimas atlikti mokslinį profesinės veiklos tyrimą, analizuoti ir interpretuoti tyrimo duomenis, parengti mokslinį pranešimą	19,5	48,1	26,0
Gebėjimas analizuoti, kritiškai mąstyti, atpažinti, vertinti, spręsti profesinės srities problemas	49,4	42,9	3,9
Gebėjimas suprasti Lietuvos ir Europos švietimo sistemų specialiojo ugdymo kaitos procesus, ir tendencijas	26,0	46,8	22,1
Specialiojo ugdymo teorinės žinios apie vaikų raidos sutrikimų priežastis ir jų ugdymosi bei socializacijos galimybes.	50,6	45,5	2,6
Gebėjimas komunikuoti ne tik valstybine, bet ir užsienio kalbomis, naudotis įvairiais komunikavimo būdais	16,9	51,9	24,7
Tvirtos dalykų mokymo specialiųjų metodikų žinios, gebėjimas jomis remtis savo pedagoginėje veikloje.	55,8	36,4	5,2
Gebėjimas interpretuoti mokslinius faktus, taikyti teorijos žinias specialiojo	37,7	53,2	7,8

ugdymo praktikoje			
Gebėjimas identifikuoti vaikų specialiuosius ugdymosi ir socializacijos poreikius, kylančius dėl psichofizinių, sensorinių, socialinių negalių.	66,2	26,0	2,6
Gebėjimas kurti saugią, tolerantišką ir motyvuojančią ugdymo/si aplinką, atitinkančią mokinių ypatinguosius poreikius ir galimybes.	61,0	35,1	2,6
Gebėjimas organizuoti ir koordinuoti ugdymo dalyvių – mokinio, mokytojų, tėvų – poreikių tenkinimą.	66,2	33,8	0
Gebėjimas kritiškai mąstyti, atpažinti, vertinti, spręsti mokinio specialiojo ugdymo problemas.	71,4	24,7	3,9
Mokinio asmenybės raidos, mokymosi psichologijos žinios, gebėjimas jomis remtis ugdymo procese.	54,5	42,9	0
Gebėjimas identifikuoti ugdytiniams būdingas kognityvines (pažintinės veiklos) strategijas, mokymosi stilių, ugdyti vaiko mokymosi mokytis gebėjimus.	62,3	32,5	5,2
Gebėjimas profesinėje veikloje vadovautis šiuolaikine švietimo ir inkluzinio, specialiojo ugdymo samprata.	36,4	54,5	3,9
Gebėjimas parengti individualaus ugdymosi programą, padėti mokytis, suprantamai teikti mokomąją medžiagą bet kurių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam mokiniui.	79,2	14,3	6,5
Gebėjimas vertinti mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, mokymąsi ir pasiekimus, skatinti mokymosi motyvaciją.	70,1	24,7	3,9
Gebėjimas refleksyviai į(si)vertinti savo profesinės veiklos stiprybes ir trūkumus, profesinio tobulėjimo perspektyvas.	49,4	42,9	6,5

1 lentelėje, ryškesniu šriftu pažymėta penkiolika, pasak tyrimo dalyvių, svarbiausių specialiojo pedagogo kompetencijų. Anot respondentų, svarbiausia specialiojo pedagogo profesinėje veikloje gebėti bendrauti ir bendradarbiauti specialistų ir tėvų komandoje, dalintis žiniomis ir patirtimi (83.1%). Tai rodo, kad respondentai vertina šį pedagoginio meistriškumo aspektą. 3 lentelėje pateikti tyrimo duomenys rodo, kad 27,3% repondentų dar norėtų tobulėti šioje srityje. Galima daryti išvadą, kad didžioji dalis apklaustų specialiųjų pedagogų šioje srityje jaučiasi kompetentingais.

Taip pat labai svarbu, pasak specialiųjų pedagogų, gebėti parengti individualaus ugdymosi programą, padėti mokytis, suprantamai teikti mokomąją medžiagą bet kurių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam vaikui (1 lentelė). Šią profesinę kompetenciją laiko svarbia beveik aštuntadalis respondentų (79,2%). Apibendrinus duomenis galima teigti, kad specialieji pedagogai šioje srityje turi pakankamai gerus mokėjimus ir įgūdžius, nes tik 19,4% respondentų, mano, kad jiems dar reikia tobulėti šioje srityje (3 lentelė). Daugiau nei septintadalis specialiųjų pedagogų (71,4%) labai svarbiu laiko gebėjimą kritiškai mąstyti, atpažinti, vertinti, spręsti mokinio specialiojo ugdymo problemas (1 lentelė). 3 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad 16,9% respondentų mano, kad šioje srityje dar reikėtų tobulėti ir mokytis.

1 lentelėje pateikti tyrimo rezultatai rodo, kad respondentai labai svarbia profesine kompetencija įvardina gebėjimą vertinti mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, mokymąsi ir pasiekimus, skatinti mokymosi motyvaciją. Šią profesinę kompetenciją svarbia laiko septintadalis respondentų (70,1%). 3 lentelėje pateikti duomenys leidžia spręsti, kad specialieji pedagogai geba objektyviai vertinti specialiųjų poreikių mokinių mokymąsi ir pasiekimus, taiko

efektyvias priemones mokymosi motyvacijai kelti, nes tik 13,0 % respondentų norėtų tobulinti savo įgūdžius šioje srityje.

Bendrakultūrinių kompetencijų grupei priklausanti tolerancijos kitokiai nuomonei ir socialinei įvairovei kompetencija, pasak tyrimo dalyvių, yra labai svarbi (1 lentelė). Taip nusprendė 66,2% respondentų. Šioje srityje bene mažiausia dalis specialiųjų pedagogų jaučia poreikį tobulėti (7,8%, 3 lentelė). Toje pačioje kompetencijų grupėje esantį gebėjimą empatiškai bendrauti su įvairių gebėjimų mokiniais, jų tėvais (globėjais) ir kolegomis, vadovautis bendražmogiškoms vertybėms, labai svarbiu laiko 64,9% respondentų (1 lentelė). Trečios lentelės duomenys rodo, kad 14,3% respondentų jaučia poreikį tobulėti šioje srityje. Džiugu, kad tyrime dalyvaujantys specialieji pedagogai šias kompetencijas įvardija labai svarbiomis, nes tolerancija, empatija, humaniškumas turėtų užimti svarbią vietą pedagogo vertybinių nuostatų skalėje.

Tiek pat respondentų (66,2%) labai svarbių profesinių kompetencijų grupei priskyrė gebėjimą organizuoti ir koordinuoti ugdymo dalyvių – mokinio, mokytojų, tėvų – poreikių tenkinimą (1 lentelė). Ši kompetencija itin svarbi specialiųjų pedagogų darbe, tačiau neretai sunkiai įgyvendinama, nes ne visi ugdymo dalyviai linkę aktyviai įsitraukti į poreikių tenkinimą. Todėl 22,1% respondentų nurodė, kad dar norėtų tobulėti šioje srityje (3 lentelė).

1 lentelėje galima matyti, kad labai svarbia specialiąja profesine kompetencija respondentai įvardina gebėjimą identifikuoti vaikų specialiuosius ugdymosi ir socializacijos poreikius, kylančius dėl psichofizinių, sensorinių, socialinių negalių (66,2%). Šioje srityje 27,3% respondentų jaučia poreikį tobulėti (2 lentelė).

Daugiau nei šeštadalis respondentų (64,9%) nurodė, kad labai svarbi pedagogo profesinė kompetencija yra nuostata tobulinti savo profesinę veiklą, siekti kuo geresnių mokinių mokymosi rezultatų (1 lentelė). Negalima pamiršti, kad kiekvienam pedagogui be galo svarbus saviugdosa poreikis, auškesnės kvalifikacijos siekimas naujausios informacijos sekimas ir įsisavinimas. 24,7% respondentų pripažįsta, kad jiems dar reikėtų įgyti šią nuostatą (3 lentelė). Gaila, kad gana nedidelė dalis, 46,8% apklaustųjų, labai svarbia laiko nuolatinio mokymosi nuostatą (1 lentelė). Kiekvienam pedagogui nereikėtų pamiršti, kad nuolatinis tobulėjimas yra pedagogo meistriškumo požymis.

Taip pat labai svarbus respondentams pasirodė gebėjimas identifikuoti ugdytiniams būdingas kognityvines (pažintinės veiklos) strategijas, mokymosi stilių, ugdyti vaiko mokymosi mokyti gebėjimus (62,3%, 1 lentelė). Beveik trečdalis (16,9%) apklaustųjų jaučia poreikį tobulėti, mokyti šios srities subtilybių (3 lentelė).

1 lentelėje prie labai svarbių kompetencijų priskirtas gebėjimas kurti saugią, tolerantišką ir motyvuojančią ugdymo(si) aplinką, atitinkančią mokinių ypatinguosius poreikius

ir galimybes. Ši gebėjimą prie labai svarbių priskyrė 61,0% respondentų. Ugdymo(si) aplinka ir mikroklimatas įtakoja specialiųjų poreikių mokinių mokymąsi ir motyvaciją, todėl pedagogas, siekdamas mokymosi rezultatų, turėtų atsižvelgti į šiuos aspektus. 3 lentelė iliustruoja, kad 20,8% respondentų jaučia poreikį tobulinti savo žinias šioje srityje. 59,7% specialiųjų pedagogų nurodo, kad labai svarbios yra žinios apie psichologinio ir pedagoginio vertinimo tikslus ir metodus bei ugdymo dalyvių profesinės atsakomybės sritis, vertinant ir tenkinant mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius (1 lentelė). 2 lentelėje matyti, kad 32,5% specialiųjų pedagogų norėtų gilinti šias žinias.

2 lentelė

Specialiojo pedagogo poreikis tobulėti nurodytose srityse, %

Specialiojo pedagogo kompetencijos	Norėtų tobulintis
Gebėjimas komunikuoti ne tik valstybine, bet ir užsienio kalbomis, naudotis įvairiais komunikavimo būdais.	53,2
Gebėjimas atrinkti ir valdyti aktualią profesinę informaciją iš įvairių šaltinių, naudotis moderniomis informacinėmis technologijomis, Lietuvos ir tarptautinėmis internetinėmis mokslinių duomenų bazėmis.	40,3
Gebėjimas atlikti mokslinį profesinės veiklos tyrimą, analizuoti ir interpretuoti tyrimo duomenis, parengti mokslinį pranešimą.	39,0
Gebėjimas vadovautis švietimą, inkluzinį, specialųjį ugdymą ir kt. sritis reglamentuojančiais dokumentais, organizuojant ir koordinuojant ugdymo dalyvių poreikių tenkinimą instituciniu ir tarpinstituciniu lygiu (dalyvaujant specialiojo ugdymo komisijos, PPT ir pan. veiklose).	35,1
Gebėjimas suprasti Lietuvos ir Europos švietimo sistemų specialiojo ugdymo kaitos procesus, ir tendencijas.	33,8
Žinios apie psichologinio ir pedagoginio vertinimo tikslus ir metodus bei ugdymo dalyvių profesinės atsakomybės sritis, vertinant ir tenkinant mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius.	32,5
Gebėjimas refleksyviai į(si)vertinti savo profesinės veiklos stiprybes ir trūkumus, profesinio tobulėjimo perspektyvas.	29,9
Specialiojo ugdymo teorinės žinios apie vaikų raidos sutrikimų priežastis ir jų ugdymosi bei socializacijos galimybes.	27,3
Gebėjimas identifikuoti vaikų specialiuosius ugdymosi ir socializacijos poreikius, kylančius dėl psichofizinių, sensorinių, socialinių negalių.	27,3
Gebėjimas interpretuoti mokslinius faktus, taikyti teorijos žinias specialiojo ugdymo praktikoje.	27,3

Kaip jau buvo minėta, 2 lentelė iliustruoja specialiųjų pedagogų poreikį tobulėti nurodytose srityse. Daugiausia tyrimo dalyvių (53,2%) jaučia poreikį tobulinti gebėjimą komunikuoti ne tik valstybine, bet ir užsienio kalba, naudotis įvairiais komunikavimo būdais. Šis gebėjimas buvo įvertintas kaip svarbus (51,9%, 1 lentelė) specialiojo pedagogo profesinėje veikloje. Ketvirtadalis respondentų (40,3%) norėtų labiau pasimokyti atrinkti ir valdyti aktualią profesinę informaciją iš įvairių šaltinių, naudoti moderniomis informacinėmis technologijomis, Lietuvos ir tarptautinėmis internetinėmis mokslinių duomenų bazėmis. Pedagoginių technologijų įvaldymas – tai pirmasis pedagoginio profesionalumo pasireiškimas. Aukščiau paminėti tyrimo

duomenys rodo, kad specialiesiems pedagogams trūksta žinių ir mokėjimų gerai įvaldyti pedagogines technologijas.

2 lentelėje matyti, kad beveik ketvirtadalis specialiųjų pedagogų (39,0%) jaučia poreikį mokytis atlikti mokslinį profesinės veiklos tyrimą, analizuoti, interpretuoti tyrimo duomenis, parengti mokslinį pranešimą. Na, o 26,0% respondentų, vertindami kompetencijų svarbumą, šią kompetenciją įvardino kaip nelabai svarbią (1 lentelė).

Gebėjimas vadovautis švietimą, inkliuzinį, specialųjį ugdymą ir kitas sritis reglamentuojančiais dokumentais, organizuojant ir koordinuojant ugdymo dalyvių poreikių tenkinimą instituciniu ir tarpinstituciniu lygiu taip pat buvo nurodytas tarp labiausiai tobulintinų sričių (35,1%). Specialieji pedagogai privalo gebėti vadovautis šiais dokumentais savo profesinėje veikloje ir kai kurie iš jų (35,1%) jaučia poreikį tobulėti šioje srityje. Panašus procentas tyrimo dalyvių (33,8%) jaučia poreikį labiau suprasti Lietuvos ir Europos švietimo sistemų specialiojo ugdymo kaitos procesus, ir tendencijas. Tai reiškia, kad su šiomis tendencijomis ir procesais specialieji pedagogai turėtų būti supažindinami konferencijų, seminarų metu arba išmokyti aktualią informaciją valdyti patys. 1 lentelėje šią kompetenciją respondentai priskyrė prie svarbių (46,8%). Tai reikšia, kad tai nėra pats svarbiausias aspektas specialiųjų pedagogų darbe, bet gebėjimų šioje srityje vis tik trūksta.

3 lentelė

Specialiojo pedagogo poreikis tobulėti nurodytose srityse, %

Specialiojo pedagogo kompetencijos	Norėtų tobulintis
Gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti specialistų ir tėvų komandoje, dalintis žiniomis ir patirtimi.	27,3
Gebėjimas identifikuoti ugdytiniams būdingas kognityvines (pažintinės veiklos) strategijas, mokymosi stilių, ugdyti vaiko mokymosi mokytis gebėjimus.	26,0
Gebėjimas analizuoti, kritiškai mąstyti, atpažinti, vertinti, spręsti profesinės srities problemas.	27,3
Nuostata tobulinti savo profesinę veiklą, siekti kuo geresnių mokinių mokymosi rezultatų.	24,7
Tvirtos dalykų mokymo, specialiųjų metodikų žinios, gebėjimas jomis remtis savo pedagoginėje veikloje.	22,1
Gebėjimas organizuoti ir koordinuoti ugdymo dalyvių – mokinio, mokytojų, tėvų – poreikių tenkinimą.	22,1
Gebėjimas kurti saugią, tolerantišką ir motyvuojančią ugdymo/si aplinką, atitinkančią mokinių ypatinguosius poreikius ir galimybes.	20,8
Mokinio asmenybės raidos, mokymosi psichologijos žinios, gebėjimas jomis remtis ugdymo procese.	20,8
Nuolatinio mokymosi nuostata.	19,5
Gebėjimas parengti individualaus ugdymosi programą, padėti mokytis, suprantamai teikti mokomąją medžiagą bet kurių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam mokiniui.	19,4
Gebėjimas profesinėje veikloje vadovautis šiuolaikine švietimo ir inkliuzinio, specialiojo ugdymo samprata.	18,4
Gebėjimas mokytis iš profesinės veiklos patirties.	16,9
Gebėjimas kritiškai mąstyti, atpažinti, vertinti, spręsti mokinio specialiojo ugdymo	16,9

problemas.	
Gebėjimas empatiškai bendrauti su įvairių gebėjimų mokiniais, jų tėvais (globėjais) ir kolegomis, vadovautis bendražmogiškais vertybėmis.	14,3
Gebėjimas vertinti mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, mokymąsi ir pasiekimus, skatinti mokymosi motyvaciją.	13,0
Nuostata tobulinti savo mokyklos kaip organizacijos kultūrą, gerinti mokyklos įvaizdį.	11,7
Tolerancija kitokiai nuomonei ir socialinei įvairovei.	7,8

3 lentelėje pateikti duomenys taip pat iliustruoja specialiųjų pedagogų poreikį tobulėti nurodytose srityse. Tik šioje lentelėje galima pamatyti tas sritis, kuriose specialieji pedagogai jaučiasi pakankamai kompetentingi. Respondentai mano, kad jie yra pakankamai tolerantiški kitokiai nuomonei ir socialinei įvairovei, nes šioje srityje tobulėti norėtų mažiausiai specialiųjų pedagogų (7,8%). Dauguma tyrimo dalyvių jaučiasi turį pakankamai stiprią nuostata tobulinti savo mokyklos kaip organizacijos kultūrą, gerinti mokyklos įvaizdį, nes tobulėti šioje srityje norėtų tik 11,7% respondentų. Kaip jau buvo minėta, 70,1% respondentų labai svarbia profesine kompetencija įvardijo gebėjimą vertinti mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, mokymąsi ir pasiekimus, skatinti mokymosi motyvaciją (1 lentelė), tačiau šioje srityje jie jaučiasi pakankamai kompetentingi, nes norinčiųjų tobulėti atsirado tik 13,0%.

Tyrimo buvo panaudotas kokybinis metodas – interviu, kuriame dalyvavo bendrojo lavinimo mokyklų vadovai ar jų pavaduotojai ugdymui. Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti bendrojo lavinimo mokyklų vadovų (pavaduotojų ugdymui) požiūrį į specialiųjų pedagogų svarbiausias profesines kompetencijas, tobulinimosi galimybes, specialiųjų pedagogų motyvavimą, jo formas. Gauti atsakymai papildė specialiųjų pedagogų anketinės apklausos metu gautus duomenis. Interviu metu buvo užduoti 6 klausimai.

Pirmuoju interviu klausimu buvo siekiama sužinoti, kokios profesinės kompetencijos, vadovų nuomone, svarbiausios specialiojo pedagogo darbe. Apibendrinus rezultatus (4 lentelė) paaiškėjo, kad svarbiausia, vadovų nuomone, ką turi gebėti specialusis pedagogas tai – bendrauti ir bendradarbiauti specialistų ir tėvų komandoje, dalintis žiniomis ir patirtimi (57,1%). Čia specialiųjų pedagogų ir vadovų nuomonės visiškai sutapo, nes didžioji dauguma, net aštuntadalis su trupučiu (83,1%) specialiųjų pedagogų taip pat šią profesinę kompetenciją įvardino kaip svarbiausią.

Tarp svarbiausiųjų kompetencijų, vadovų nuomone, atsidūrė gebėjimas identifikuoti vaikų specialiuosius ugdymosi ir socializacijos poreikius, kylančius dėl psichofizinių, sensorinių, socialinių negalių (42,9%, 4 lentelė). Šią kompetenciją labai svarbia laiko ir specialieji pedagogai (66,2%). Tačiau ši kompetencija, specialiųjų pedagogų nuomone, nepatenka į svarbiausiųjų penketuką. Taigi šiuo, kiekybiniu požiūriu, respondentų nuomonės truputį išsiskyrė, nors visi pripažįsta, kad tai labai svarbu.

Bendrojo lavinimo mokyklų vadovai mano, kad labai svarbi specialiojo pedagogo profesinė kompetencija yra tolerancija kitokiai nuomonei ir socialinei įvairovei (4 lentelė). Taip mano 35,7% respondentų. Net 66,2% specialiųjų pedagogų šią kompetenciją taip pat laiko labai svarbia.

21,4% interviu dalyvių mano, kad labai svarbi specialiojo pedagogo profesinė kompetencija yra nuolatinio mokymosi nuostata (4 lentelė). Čia vadovų ir specialiųjų pedagogų nuomonės išsiskyrė, nes specialieji pedagogai šią kompetenciją laiko tik svarbia (48,1%, 1 lentelė).

4 lentelė iliustruoja, kad 21,4% vadovų labai svarbiu laiko gebėjimą vertinti mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, mokymąsi ir pasiekimus, skatinti mokymosi motyvaciją. Šiuo aspektu specialiųjų pedagogų ir mokyklų vadovų nuomonės taip pat sutapo. 70,1% specialiųjų pedagogų šią profesinę kompetenciją laiko labai svarbia (1 lentelė).

Mokyklų vadovai svarbiausiu specialiojo pedagogo profesinėje veikloje nurodė gebėjimą organizuoti ir koordinuoti ugdymo dalyvių – mokinio, mokytojų, tėvų – poreikių tenkinimą (14,3%, 4 lentelė). Šiuo aspektu specialieji pedagogai pritaria mokyklų vadovams šią kompetenciją taip pat įvardindami labai svarbia (66,2%, 1 lentelė).

Tyrimo duomenų analizė parodė, kad 7,1% mokyklų vadovų svarbiausia specialiojo pedagogo profesinė kompetencija nurodė gebėjimą parengti individualaus ugdymosi programą, padėti mokytis, suprantamai teikti mokomąją medžiagą bet kurių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam mokiniui (4 lentelė). Čia specialiųjų pedagogų ir mokyklų vadovų nuomonės sutapo, nes net 79,2 % specialiųjų pedagogų šį gebėjimą taip pat nurodė kaip labai svarbų (1 lentelė).

Apibendrinti tyrimo duomenys rodo, kad bendrojo lavinimo mokyklų vadovai ir specialieji pedagogai svarbiausiomis specialiojo pedagogo profesinėmis kompetencijomis įvardija gebėjimą bendrauti ir bendradarbiauti specialistų ir tėvų komandoje, dalintis žiniomis ir patirtimi; gebėjimą parengti individualaus ugdymosi programą, padėti mokytis, suprantamai teikti mokomąją medžiagą bet kurių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam mokiniui; gebėjimą vertinti mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, mokymąsi ir pasiekimus, skatinti mokymosi motyvaciją.

4 lentelė

Vadovų nuomonė apie svarbiausias specialiojo pedagogo profesines kompetencijas,%

Svarbiausios specialiojo pedagogo profesinės kompetencijos	%
Gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti specialistų ir tėvų komandoje, dalintis žiniomis ir patirtimi.	57,1
Gebėjimas identifikuoti vaikų specialiuosius ugdymosi ir socializacijos poreikius, kylančius dėl psichofizinių, sensorinių, socialinių negalių.	42,9

Tolerancija kitokiai nuomonei ir socialinei įvairovei.	35,7
Nuolatinio mokymosi nuostata.	21,4
Gebėjimas vertinti mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, mokymąsi ir pasiekimus, skatinti mokymosi motyvaciją.	21,4
Gebėjimas empatiškai bendrauti su įvairių gebėjimų mokiniais, jų tėvais (globėjais) ir kolegomis, vadovautis bendražmogiškomis vertybėmis.	14,3
Gebėjimas analizuoti, kritiškai mąstyti, atpažinti, vertinti, spręsti profesinės srities problemas.	14,3
Gebėjimas organizuoti ir koordinuoti ugdymo dalyvių – mokinio, mokytojų, tėvų – poreikių tenkinimą.	14,3
Gebėjimas parengti individualaus ugdymosi programą, padėti mokytis, suprantamai teikti mokomąją medžiagą bet kurių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam mokiniui.	14,3
Nuostata tobulinti savo profesinę veiklą, siekti kuo geresnių mokinių mokymosi rezultatų.	7,1
Žinios apie psichologinio ir pedagoginio vertinimo tikslus ir metodus bei ugdymo dalyvių profesinės atsakomybės sritis, vertinant ir tenkinant mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius.	7,1
Tvirtos dalykų mokymo, specialiųjų metodikų žinios, gebėjimas jomis remtis savo pedagoginėje veikloje.	7,1
Mokinio asmenybės raidos, mokymosi psichologijos žinios, gebėjimas jomis remtis ugdymo procese.	7,1
Gebėjimas identifikuoti ugdytiniam būdingas kognityvines (pažintinės veiklos) strategijas, mokymosi stilių, ugdyti vaiko mokymosi mokytis gebėjimus.	7,1
Gebėjimas refleksyviai į(si)vertinti savo profesinės veiklos stiprybes ir trūkumus, profesinio tobulėjimo perspektyvas.	7,1

Antruoju interviu klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokių kompetencijų labiausiai trūksta specialiajam pedagogui, dirbančiam bendrojo lavinimo mokykloje. Interviu rezultatus iliustruoja 5 lentelė.

5 lentelė

Vadovų nuomonė apie tobulintinas specialiojo pedagogo profesines kompetencijas,%

Trūkstamos ir tobulintinos specialiojo pedagogo profesinės kompetencijos	%
Neįmanoma komunikuoti užsienio kalba, naudotis įvairiais komunikavimo būdais.	35,7
Gebėjimas taikyti naujausius mokymo metodus, strategijas, teikiant pagalbą specialiųjų poreikių vaikams.	21,4
Gebėjimas vertinti mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, mokymąsi ir pasiekimus, skatinant mokymosi motyvaciją.	14,3
Gebėjimas pažinti vaiko individualiuosius ugdymosi poreikius.	14,3
Gebėjimas naudotis informacinėmis technologijomis.	14,3
Gebėjimas rašyti projektus.	7,1
Tvirtos dalykų mokymo, specialiųjų metodikų žinios, gebėjimas jomis remtis savo veikloje.	7,1

Respondentai mano, kad specialiesiems pedagogams labiausiai trūksta gebėjimų komunikuoti užsienio kalba (35,7%). Net 53,2% specialiųjų pedagogų pritaria mokyklų vadovų nuomonei (2 lentelė). 21,4% respondentų mano, kad jiems dar reikėtų mokytis taikyti naujausius mokymo metodus, strategijas, teikiant pagalbą specialiųjų poreikių vaikams. 26,0% specialiųjų pedagogų pritaria ir mano, kad šioje srityje jiems dar reikėtų tobulėti (3 lentelė). Likusioji dalis specialiųjų pedagogų jaučiasi pakankamai kompetentingi šioje srityje.

5 lentelėje matyti, kad 14,3% mokyklų vadovų mano, kad specialiesiems pedagogams reikėtų gilinti gebėjimus, vertinant mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių mokymąsi ir pasiekimus, skatinant mokymosi motyvaciją. Specialieji pedagogai šiai nuomonei nepritaria, nes tik nedidelė jų dalis 13,0% norėtų tobulėti šioje srityje, kiti jaučiasi pakankamai kompetetingi (3 lentelė).

Interviu metu paaiškėjo, kad specialiesiems pedagogams reikėtų gilinti gebėjimus vaiko individualiųjų poreikių pažinimo srityje (14,3%). Specialieji pedagogai nepritaria šiai nuomonei, nes didžioji dauguma apklaustų specialiųjų pedagogų jaučiasi kompetetingi šioje srityje ir tik 20,8% respondentų mano, kad jiems to dar reikėtų mokytis (mokinio asmenybės raidos, mokymosi psichologijos žinių, gebėjimo jomis remtis ugdymo procese, 3 lentelė).

Tyrimo duomenų analizė leidžia spręsti, kad specialiajam pedagogui labiausiai trūksta gebėjimo komunikuoti ne tik valstybine, bet ir užsienio kalbomis, naudotis įvairiais komunikavimo būdais. Šiai nuomonei pritaria didžioji dauguma respondentų (mokyklų vadovų ir specialiųjų pedagogų).

Trečiuoju interviu klausimu buvo siekiama sužinoti, kokios galimybės specialiajam pedagogui tobulėti yra suteikiamos bendrojo lavinimo mokykloje. Visi mokyklų vadovai paminėjo, kad specialiesiems pedagogams suteikia galimybę dalyvauti seminaruose, konferencijose, kvalifikacijos kėlimo kursuose, metodinių būrelių veiklose (100%). 42,9% respondentų paminėjo suteikiantys galimybę dalintis patirtimi su kolegomis, aptariant specialiojo ugdymo naujoves, stebinti atvirus užsiėmimus, pamokas (6 lentelė).

6 lentelė

Vadovų nuomonė apie specialiųjų pedagogų tobulėjimo galimybes suteikiamas mokykloje,%

Tobulėjimo galimybės	%
Galimybė dalyvauti seminaruose, konferencijose, kvalifikacijos kėlimo kursuose, metodinių būrelių veiklose.	100
Galimybė dalintis patirtimi su kolegomis, aptariant aktualiausius specialiojo ugdymo klausimus, stebinti užsiėmimus, pamokas.	42,9
Naujausių ugdymo priemonių prieinamumas.	7,1
Kviestinių specialistų paskaitos mokykloje.	7,1

Tyrimo duomenų analizė parodė, kad mokyklų vadovai suteikia galimybę specialiesiems pedagogams tobulėti kviestinių specialistų paskaitų metu bei suteikdami galimybę naujausioms mokymo priemonėms įsigyti (7,1%, 6 lentelė).

Vienas mokyklos vadovas paminėjo, kad dar studijų universitete metu, būsimieji specialieji pedagogai turėtų išmokti dirbti komandoje ir atlikti mokslinį tiriamąjį darbą.

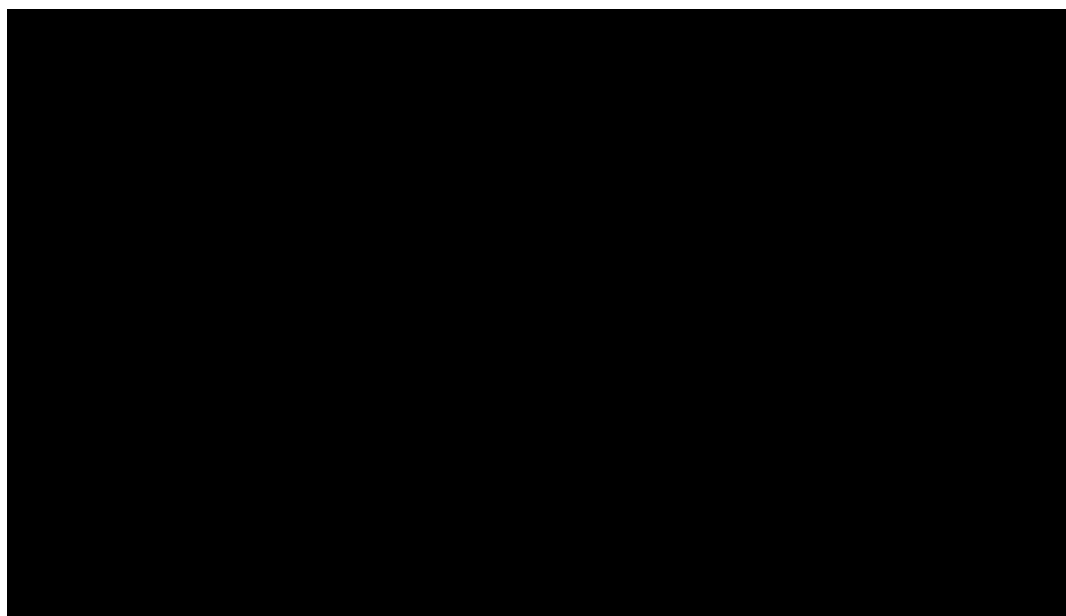
Tyrimo duomenų analizės metu paaiškėjo svarbiausios specialiojo pedagogo kompetencijos, atsižvelgiant į pačių specialiųjų pedagogų bei mokyklų vadovų nuomones. Taip pat paaiškėjo, labiausiai tobulintina specialiųjų pedagogų profesinės veiklos sritis. Apibendrinus

duomenis sužinota, kokias galimybes mokyklų vadovai suteikia specialiesiems pedagogams tobulėti savo profesinėje veikloje.

2.4. Specialiųjų pedagogų požiūris į jų profesinės veiklos ir motyvavimo ypatumus, lyginant su bendrojo lavinimo mokyklų vadovų nuomone

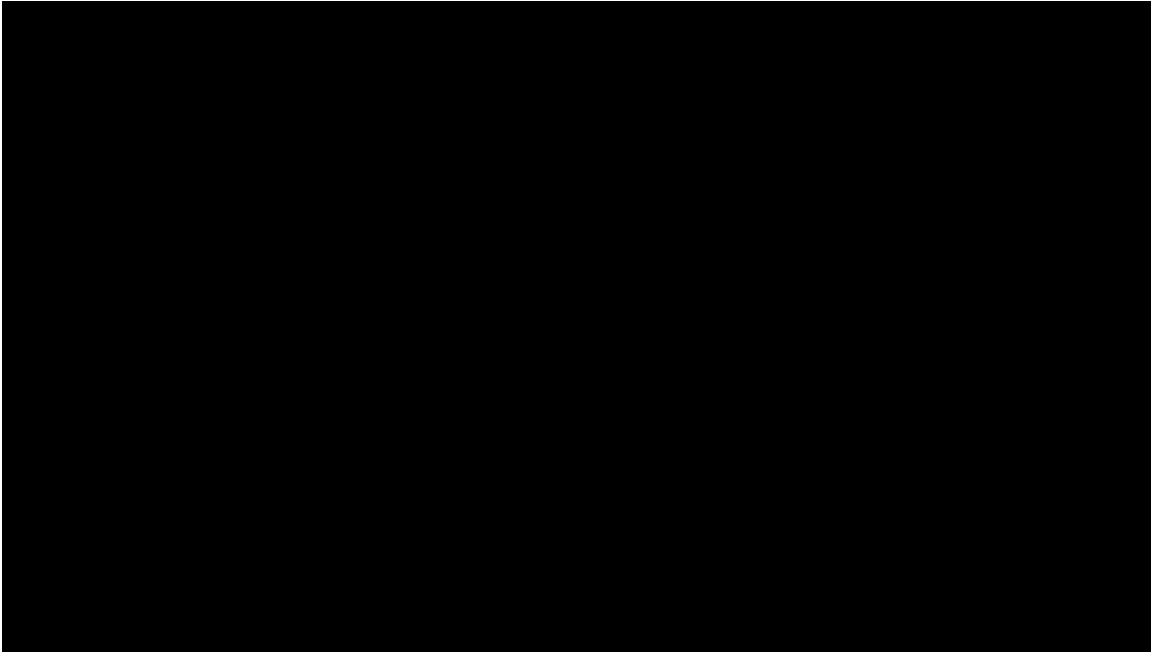
Šiame skyriuje apžvelgiama specialiųjų pedagogų nuomonė apie jų profesinės veiklos ir motyvavimo ypatumus. Taip pat bendrojo lavinimo mokyklų vadovų nuomonė apie dažniausiai taikomas ir efektyviausias motyvacines priemones. Pirmasis anketos, pateiktos specialiesiems pedagogams, teiginių blokas padėjo išsiaiškinti specialiųjų pedagogų nuomonę apie jų profesinę veiklą.

85,7% respondentų vis tik teigia, kad jų darbas yra įdomus ir kūrybiškas. 9,1% respondentų nepitaria šiam teiginiui, o 5,2% apklaustųjų neapsisprendė, todėl pasirinko atsakymą nežinau (1 pav.).

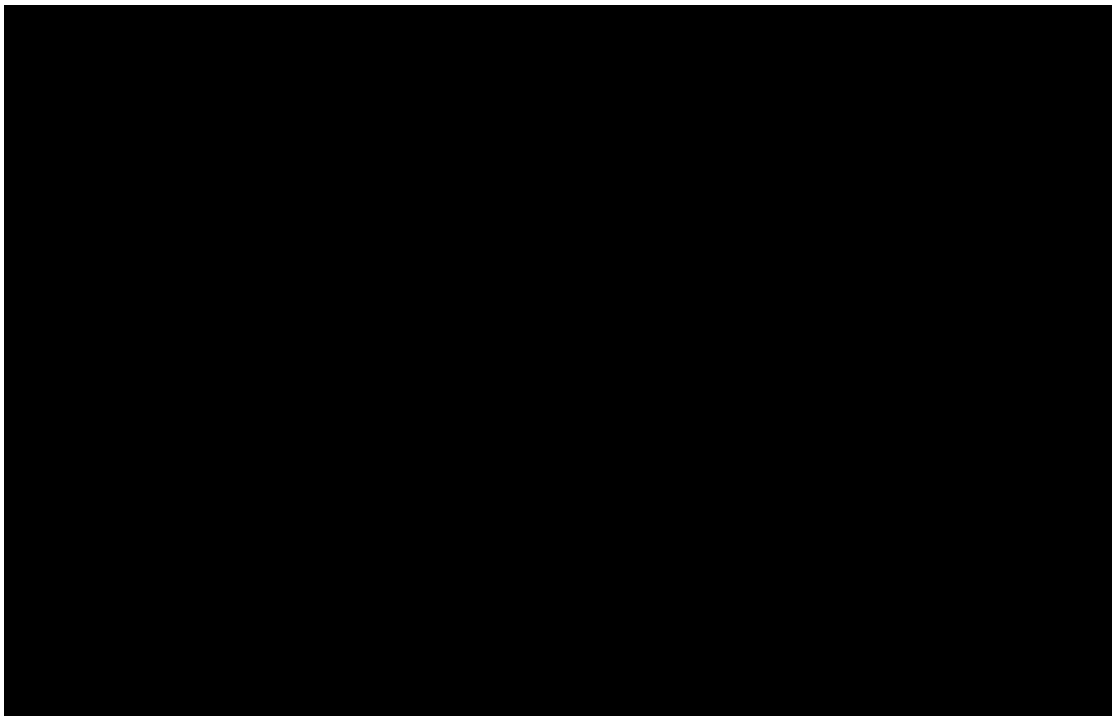
1 pav. Specialiųjų pedagogų nuomonė apie profesinės veiklos ypatumus,%

Didžioji dalis apklaustų specialiųjų pedagogų teigia, kad specialiojo pedagogo darbas yra sunkus, bet įdomus ir dirbti šį darbą respondentams patinka (88,3%). Džiugu, kad specialieji pedagogai dirba darbą, kuris jiems patinka, nes tik dirbant su malonumu galima pasiekti teigiamų rezultatų. 9,1% apklaustųjų nepatinka specialiojo pedagogo darbas, o 2,6% respondentų teiginiui priskyrė atsakymą – nežinau (2 pav.).

2 pav. Specialiųjų pedagogų požiūris į darbą,%

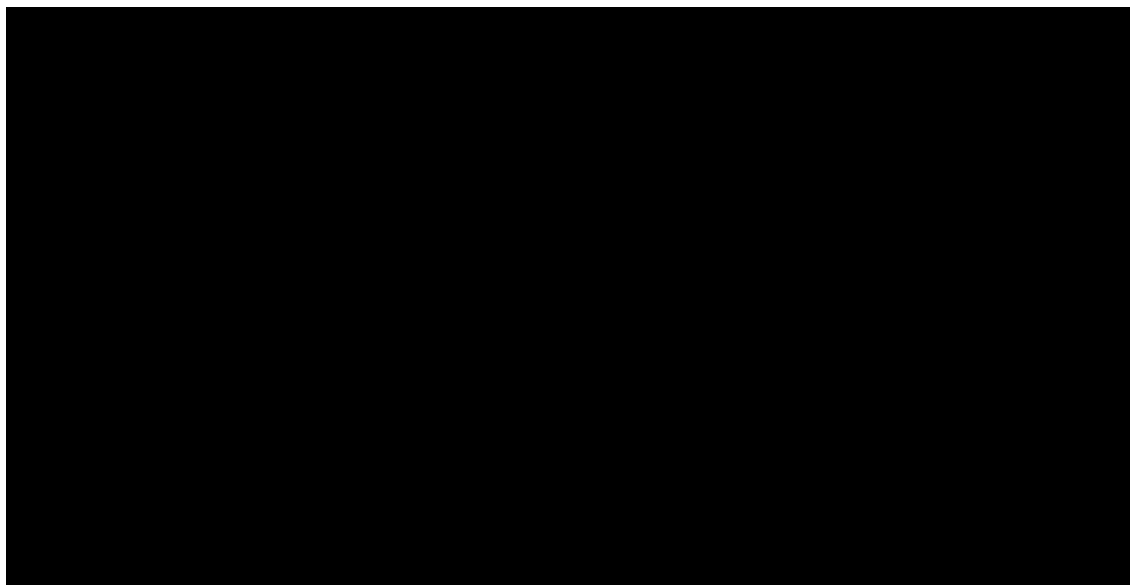
Dauguma respondentų pritarė teiginiui, kad specialiojo pedagogo darbas labai reikalingas, nes specialiųjų poreikių vaikų nuolat daugėja. Su šiuo teiginiu sutiko 92,2% apklaustųjų, nesutiko – 1,3%, o 6,5% tyrimo dalyvių priskyre teiginiui atsakymą – nežinau (3 pav.).

3 pav. Specialiųjų pedagogų požiūris į savo darbo reikalingumą,%

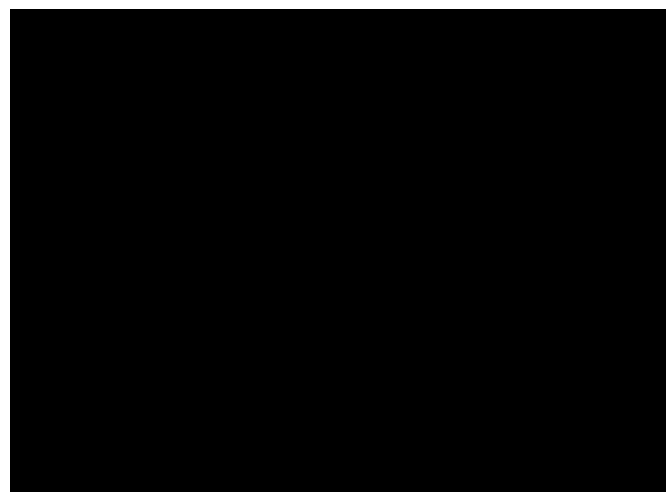
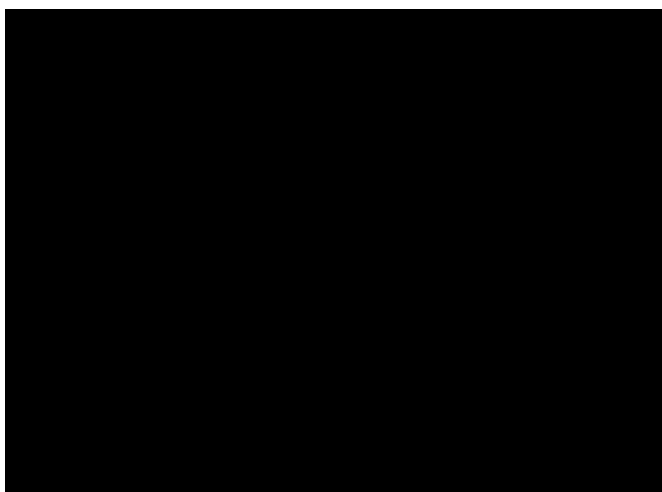
Atsižvelgiant į atlikto tyrimo duomenis, galima teigti, kad specialieji pedagogai pritaria teiginiui, kad darbas su specialiųjų poreikių vaikais duoda teigiamų rezultatų. Šiai

nuomonei pritarė 80,5% respondentų. Pasiekti teigiami rezultatai visada yra didelė paskata tolesniam ir sėkmingam darbui. Šiai nuomonei nepritarė – 9,1% specialiųjų pedagogų, o 10,4% - nėra apsisprendę. Šiuos duomenis iliustruoja 4 paveikslas.

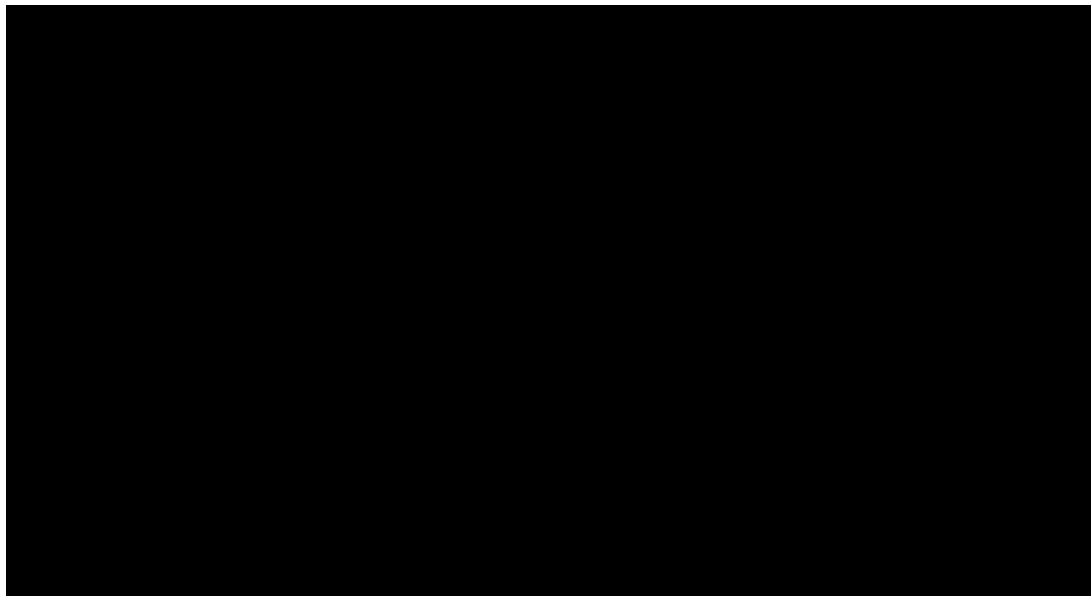
4 pav. Specialiųjų pedagogų nuomonė apie darbo su specialiųjų poreikių vaikais rezultatus, %

Analizuojant atlikto tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad specialieji pedagogai nepritaria teiginiui, kad savo darbe su specialiųjų poreikių vaikais patiria vien džiaugsmą. Tikėtina, kad specialieji pedagogai nevisada pasiekia norimų ir lauktų rezultatų, todėl dažnai aplanko nusivylimas. Šiam teiginiui nepritaria 53,3% respondentų. 19,5% specialiųjų pedagogų, dirbdami su specialiųjų poreikių vaikais, patiria vien džiaugsmą. Taip pat dauguma respondentų nepritaria teiginiui, kad specialiojo pedagogo darbas buvo jų svajonių darbas (45,5%). Daugelis apklaustų specialiųjų pedagogų svajojo apie kitokią profesiją. Tačiau 28,6% tyrimo dalyvių šis darbas buvo jų svajonių darbas (5, 6 pav.).

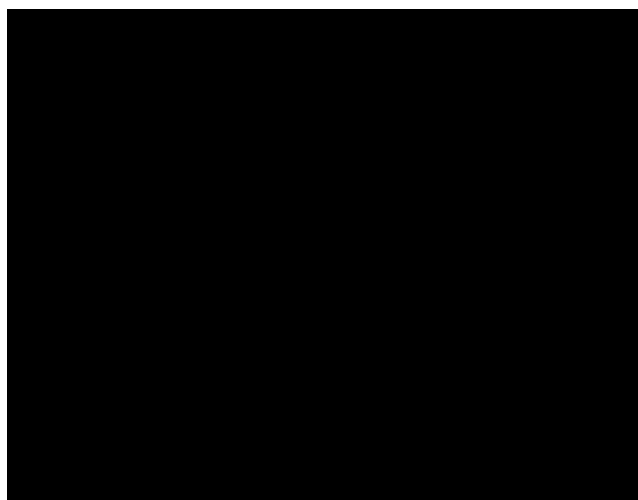
5, 6 pav. Specialiųjų pedagogų požiūris į savo darbą, %

Džiugu, kad daugiau nei aštuntadalis specialiųjų pedagogų dirba atsakingai, kad specialiųjų poreikių vaikai pasiektų bent minimalių rezultatų (89,6%). Tuo tarpu 7,8% respondentų teigia, kad dirba neatsakingai, o tik tam, kad dirbtų, 2,6% - nežino. Šiuos duomenis iliustruoja 7 paveikslas.

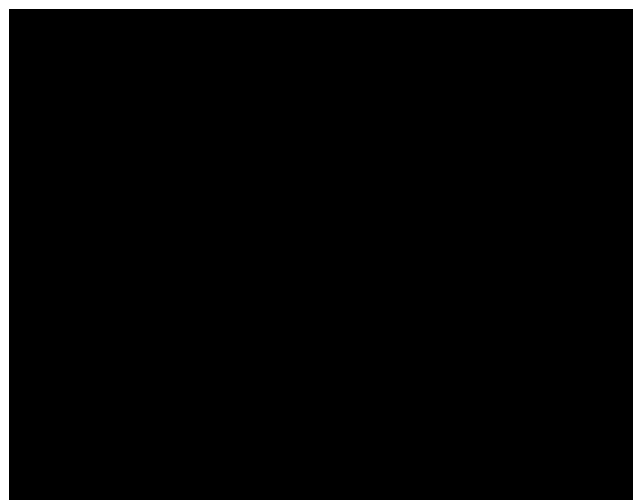

7 pav. Specialiųjų pedagogų požiūris į atsakomybę dėl savo darbo, %

Tyrimo duomenų analizė parodė, specialiųjų pedagogų nepritarimą teiginiui, kad specialiojo pedagogo darbas su specialiųjų poreikių vaikais beprasmis (88,3%). Taip pat specialieji pedagogai nepritaria teiginiui, kad jų darbas neteikia džiaugsmo ir pasitenkinimo (81,8%). Tyrimo dalyviai specialiojo pedagogo darbą laiko prasmingu, teikiančiu džiaugsmą ir pasitenkinimą. Vis tik 9% respondentų šį darbą dirba tik todėl, kad reikia dirbti. Duomenis iliustruoja 8 ir 9 paveikslai.

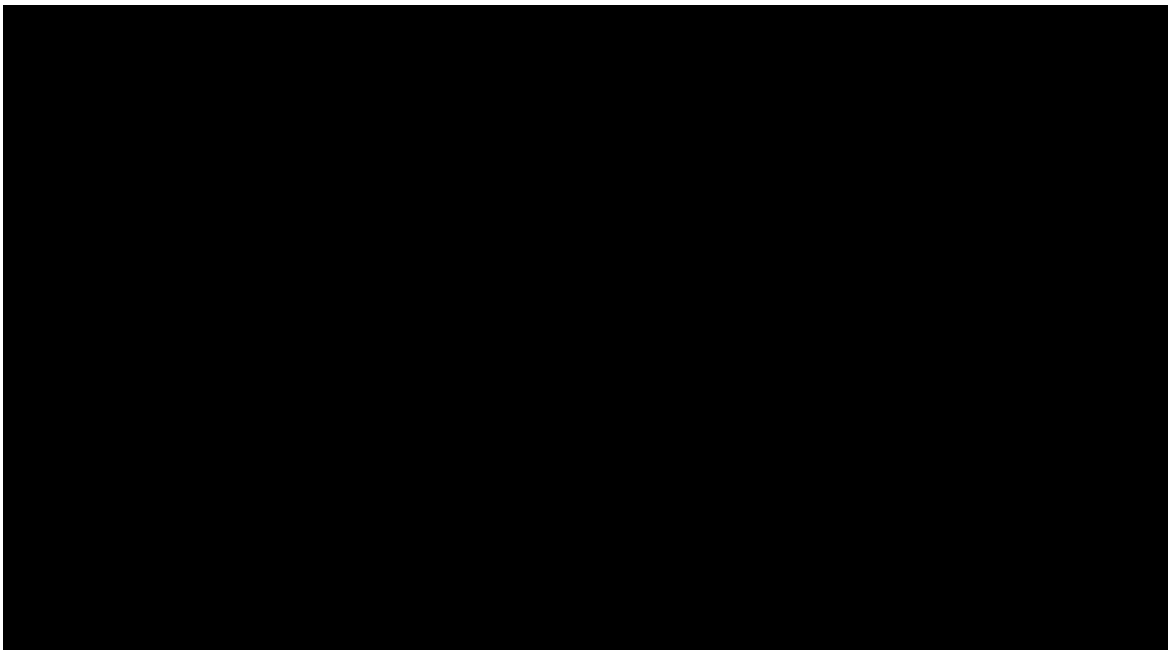

8 pav. Specialiųjų pedagogų požiūris į darbą su SUP vaikais, %

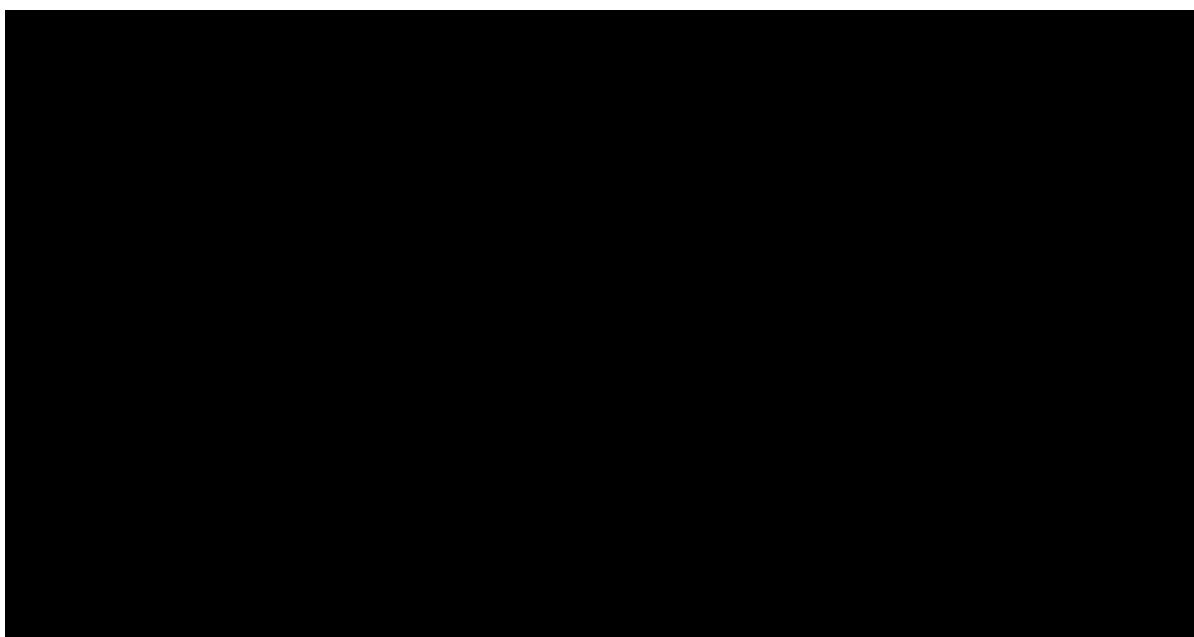
9 pav. Specialiųjų pedagogų požiūris į pasitenkinimą savo darbu, %

Daugiau nei aštuntadalis (88,3%) respondentų taip pat nepritarė teiginiui, kad specialiojo pedagogo darbas bendrojo lavinimo mokykloje tik laiko gaišimas. 2,6% apklaustųjų teiginiui pritarė, 9,1% - nežino ar dirbdami specialiuoju pedagogu bendrojo lavinimo mokykloje gaišta laiką (10 pav.).

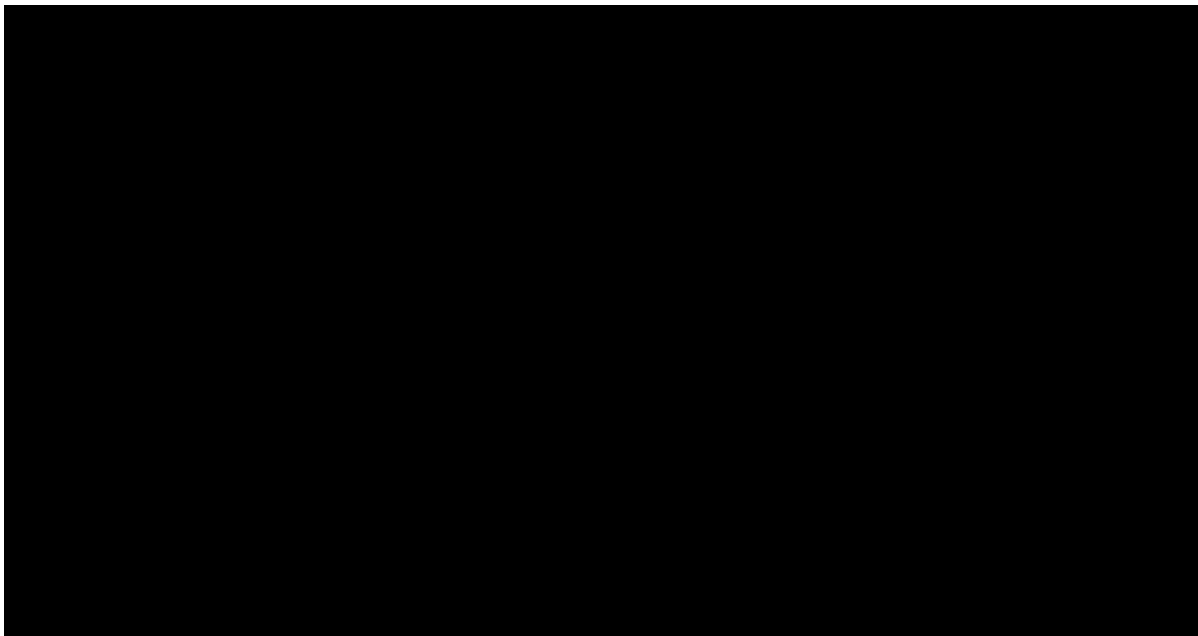
10 pav. Specialiųjų pedagogų nuomonė apie darbą bendrojo lavinimo mokykloje, %

Beveik penktadalis tyrimo dalyvių gaudami didesnę atlyginimą, nedėtų papildomų pastangų mokydami specialiųjų poreikių vaikus, jie dirbtų taip kaip dirbę (46,7%). Tuo tarpu 24% tiriamųjų labiau stengtųsi dirbti, nes piniginis atlygis yra gana svarbus pedagoginio darbo motyvas. 29,3% - nežino kaip dirbtų gaudami didesnę atlygį už darbą (11 pav.).

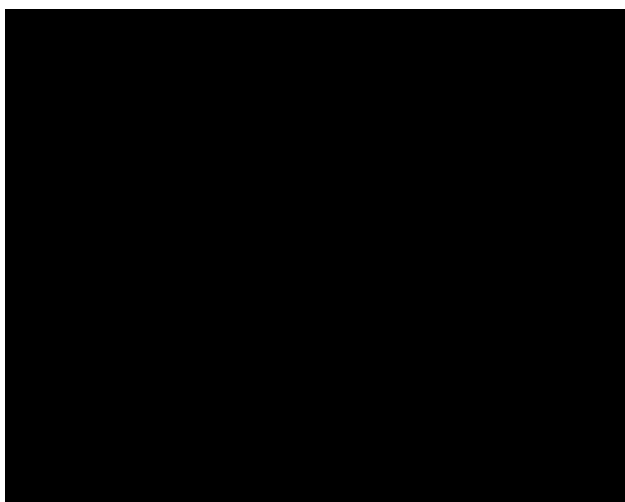
11 pav. Specialiųjų pedagogų požiūris į darbą, didesnio atlyginimo atžvilgiu, %

Didžioji dalis respondentų nepitaria teiginiui, kad specialiojo pedagogo darbas menkai apmokamas, todėl neverta stengtis (72,7%). 10,4% tyrimo dalyvių mano, kad turėtų gauti didesnę atlygį už darbą, todėl pritaria šiam teiginiui (12 pav.).

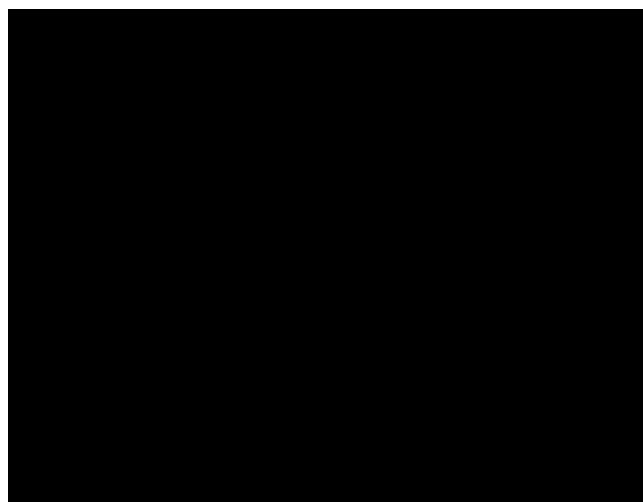

12 pav. Specialiųjų pedagogų požiūris į darbą, atlyginimo atžvilgiu, %

Analizuojant tyrimo duomenis paaiškėjo, kad didžioji dalis respondentų neigiamai vertina teiginį, kad vis dažniau apima nusivylimas savo profesija (83,1%). Džiugu, kad tokie bruožai kaip neurotizmas neįtakoja neigiamos motyvacijos. Taip pat respondentai nesutinka su nuomone, esant galimybei palikti mokyklą ir nebedirbti specialiuoju pedagogu (65%). Tačiau 26% apklaustųjų nežino kaip pasielgtų, jei atsirastų tokia galimybė. Tyrimo duomenis iliustruoja 13 ir 14 paveikslai.

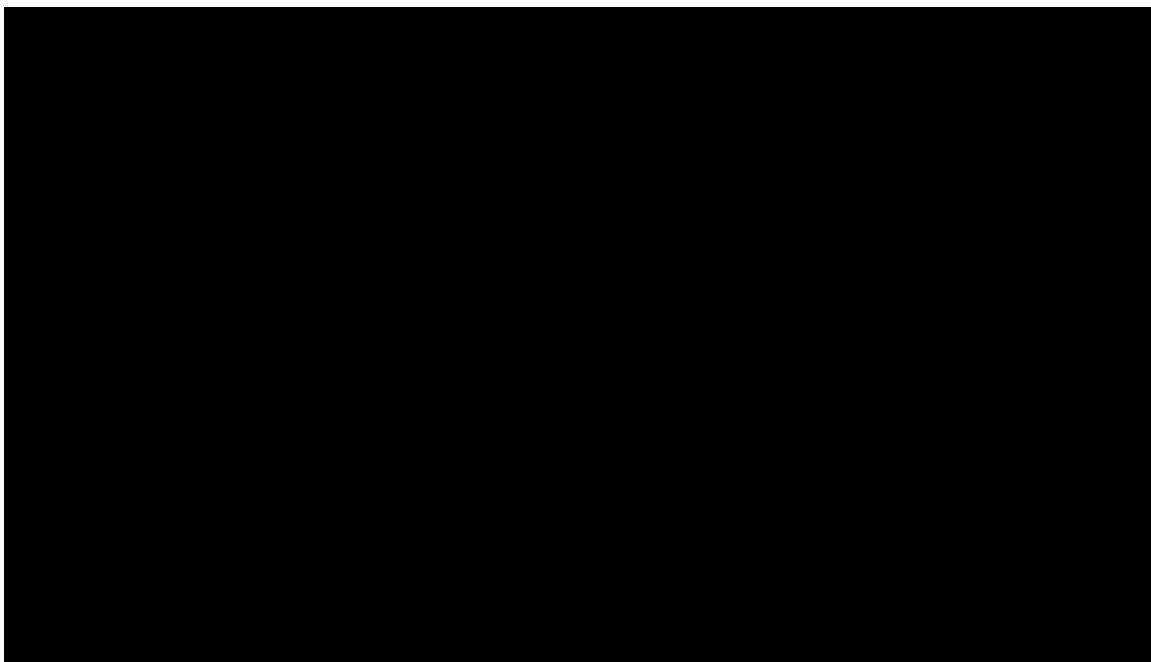

13 pav. Specialiųjų pedagogų nuomonė apie nusivylimą savo profesija, %

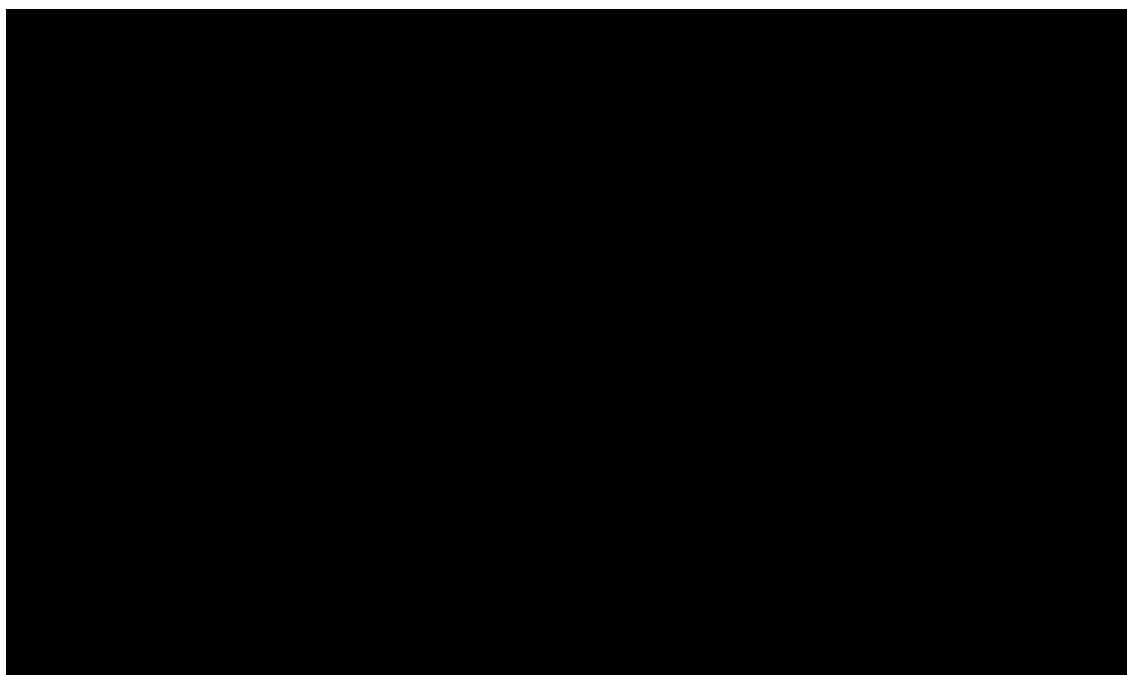
14 pav. Specialiųjų pedagogų nuomonė apie galimybę mesti savo darbą, %

Tyrimo dalyviai yra patenkinti savo darbu ir jiems netrūksta noro padėti specialiųjų poreikių vaikams (87%). Tai patvirtina 15 paveiksle iliustruojami duomenys.

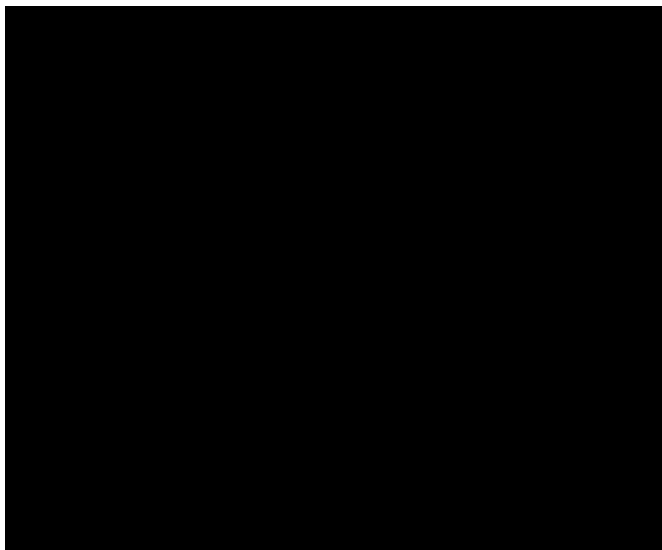
15 pav. Specialiųjų pedagogų noras padėti specialiųjų poreikių vaikams, %

Gana panašiai pasiskirstė respondentų nuomonės, pateikiant atsakymą į teiginį – mano darbas reikalauja per daug psichologinių pastangų. 37,7% tyrimo dalyvių nepritarė šiam teiginiui, 32,4% specialiųjų pedagogų mano, kad jų darbas reikalauja per daug psichologinių pastangų, o 29,9% nežino ar daug psichologinių pastangų reikalauja specialiojo pedagogo darbas (16 pav.).

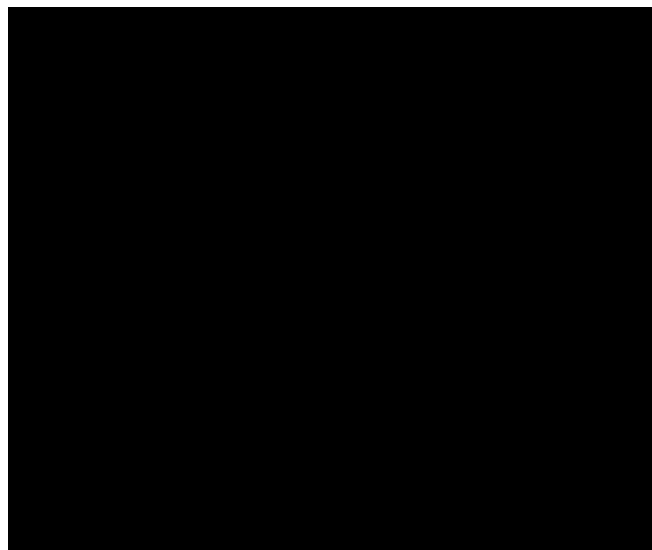

16 pav. Specialiųjų pedagogų nuomonė apie psichologines pastangas, reikalingas darbe, %

Remiantis tyrimo duomenimis, galima teigti, kad specialieji pedagogai jaučia turį reikiamą psichologinį ir metodinį pasirengimą, dirbti su specialiųjų poreikių vaikais. Tyrimo dalyviai paneigė teiginius, kurie sako, kad specialiojo pedagogo darbas neatitinka jų psichologinio ir metodinio pasirengimo. 72,7% specialiųjų pedagogų mano, kad turi reikiamą psichologinį pasirengimą, o 77,9% mano, kad turi tinkamą metodinį pasirengimą (17, 18 pav.).

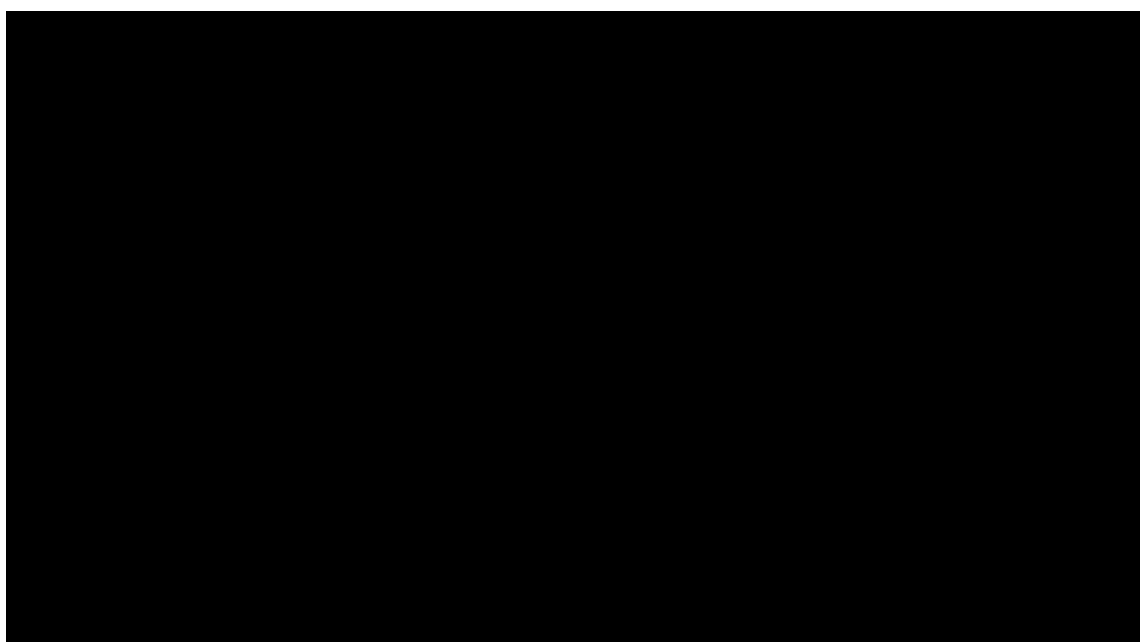

17 pav. Specialiųjų pedagogų požiūris psichologinio pasirengimo atžvilgiu, %

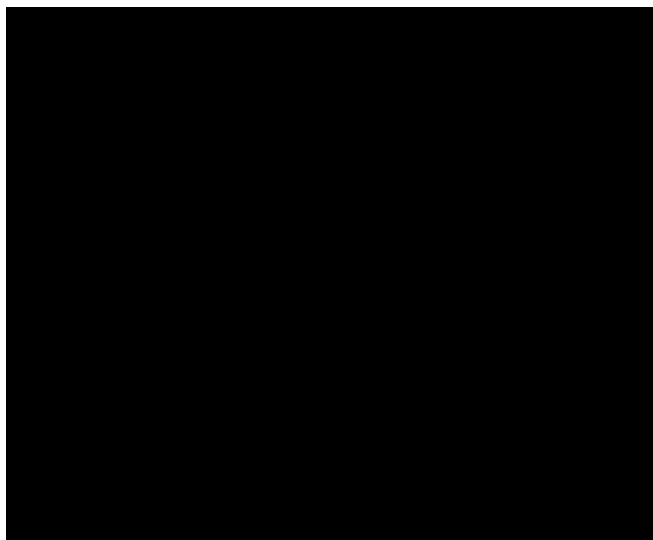
18 pav. Specialiųjų pedagogų požiūris metodinio pasirengimo atžvilgiu, %

Išanalizavus tyrimo duomenis paaiškėjo, kad daugiau nei šeštadalis respondentų (62,3%) mano, kad kolegos paiso jų patarimų, susijusių su specialiųjų poreikių vaikų ugdymu, kas verčia specialųjį pedagogą jaustis naudingą ir reikalingą bendruomenės nariu. 19,5% respondentų mano, kad kolegos nepaiso jų nuomonės, o 18,2% - nežino. Duomenis iliustruoja 19 paveikslas.

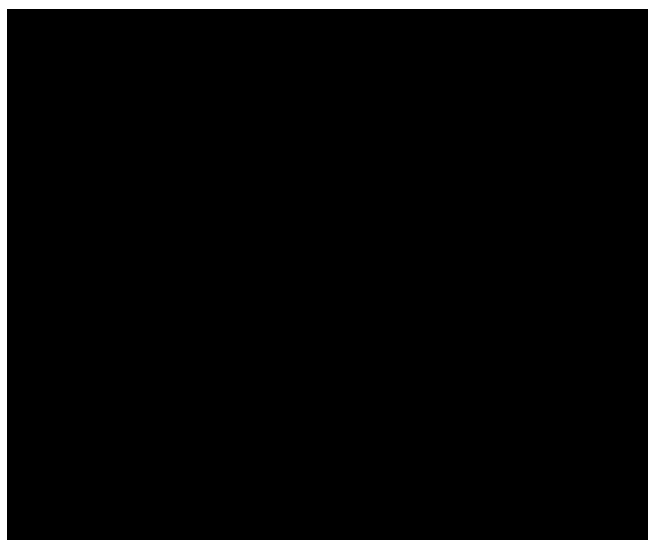

19 pav. Specialiųjų pedagogų nuomonė apie kolegų požiūrį į juos, %

Tyrimė dalyvavusiems specialiesiems pedagogams tenka išgirsti pagyrimų iš kolegų dėl darbo kokybės. Šiam teiginiui pritarė 63,6% respondentų, nepritarė – 13%. Respondentai pritarė teiginiui, kad mokytojai aktyviai domisi mokinių specialiojo ugdymo kokybės gerinimu ir aktyviai bendradarbiauja (46,8%). Tačiau trečdalis specialiųjų pedagogų teigė, kad mokytojai nesidomi ir nebendradarbiauja specialiųjų poreikių mokinių ugdymo kokybės gerinimo klausimais (20, 21 pav.).

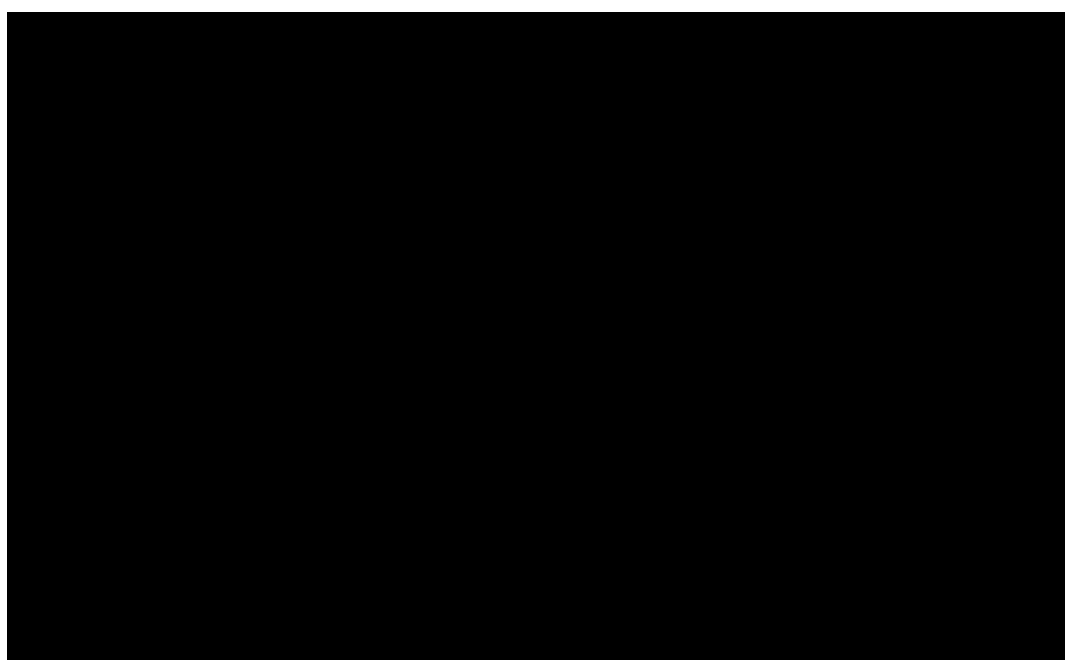

20 pav. Specialiųjų pedagogų nuomonė apie kolegų pagyrimus, %

21 pav. Specialiųjų pedagogų nuomonė apie kolegų aktyvų bendradarbiavimą, %

Tyrimo duomenų analizė parodė, kad specialieji pedagogai jaučiasi svarbūs, nes padeda vaikams, kuriuos kiti pedagogai atstumia (79,2%). Savo svarbos jausmas teigiamai įtakoja specialiųjų pedagogų motyvaciją darbui. Tik nedidelė dalis tyrimo dalyvių jaučiasi nesvarbūs (6,5%), o 14,3 % apklaustųjų nežino kaip jaučiasi (22 pav.).

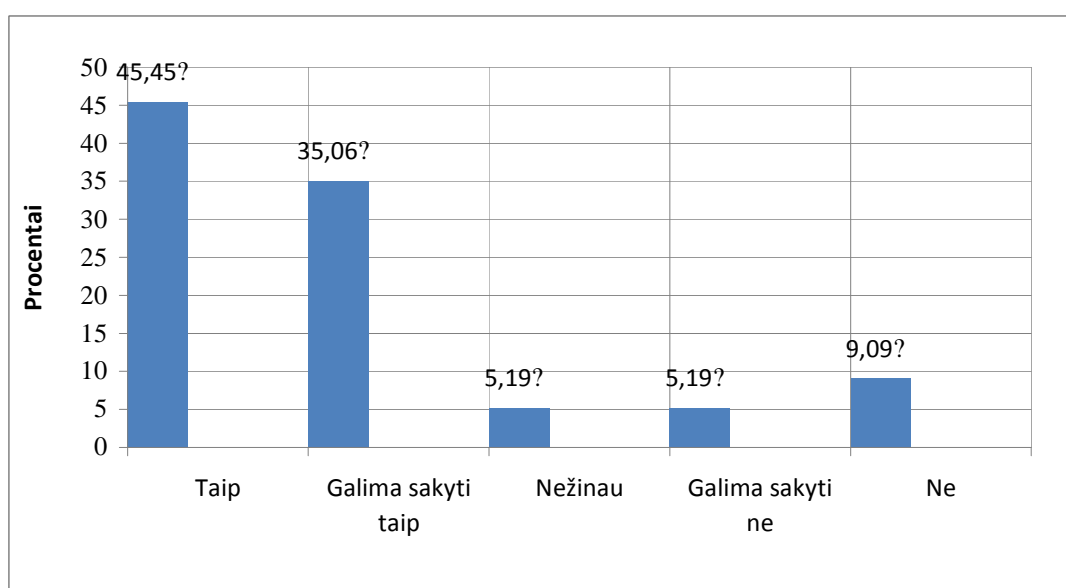

22 pav. Specialiųjų pedagogų būseną darbe, %

Remiantis tyrimų duomenimis galima teigti, kad bendrojo lavinimo mokyklų specialieji pedagogai apie savo profesinę veiklą atsiliepia teigiamai, jaučiasi svarbiais ir reikalingais bendruomenės nariais. Jų darbas su specialiųjų poreikių vaikais duoda teigiamų rezultatų, yra kūrybiškas, įdomus nors ir sunkus. Specialieji pedagogai dirba atsakingai ir dažnai susilaukia pagyrų dėl darbo rezultatų. Tyrimo dalyviai jaučiasi turį tinkamą metodinį ir psichologinį pasirengimą dirbti su specialiųjų poreikių vaikais.

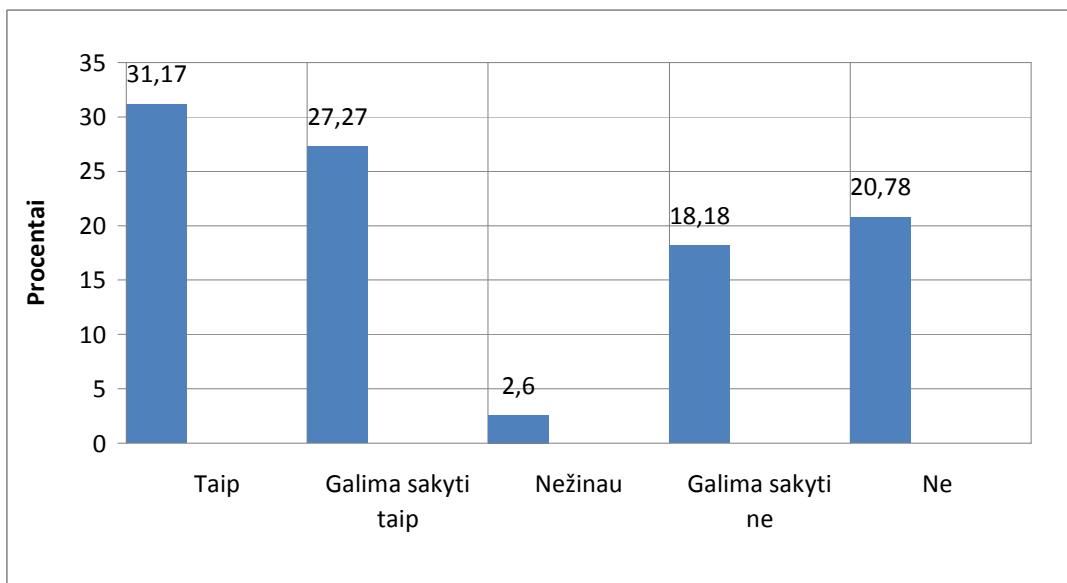
Trečiasis teiginių blokas buvo skirtas respondentų profesinės veiklos motyvavimo ypatumams išsiaiškinti. Pateikta 18 klausimų, kuriuose nurodyti dažniausi išorinės ir vidinės motyvacijos veiksniai. Paaiškėjo, kad daugiausia teigiamų vertinimų sulaukė vidinės motyvacijos veiksniai. Tai reiškia, kad specialieji pedagogai sulaukia teigiamų paskatų iš mokyklų vadovų ir patys yra motyvuoti dirbti savo darbą. Daugiausia neigiamų atsakymų sulaukė išorinės motyvacijos veiksniai, tokie kaip materialinis skatinimas, piniginės premijos, nemokami kvalifikacijos kėlimo kursai, pažintinės kelionės ir pan. Tai reiškia, kad respondentai menkai motyvuojami išorinės motyvacijos veiksniais. Tačiau tai nėra blogai, nes daugelis autorių, analizuojančių motyvacijos veiksnius, pabrėžia, kad teisinga ir gera yra vidinė motyvacija. Vidinės motyvacijos veiksniai skatinami pedagogai dirba noriai, profesionaliai ir pasitenkindami savo darbu.

Trečiajame anketos klausimų bloke buvo pateiktas klausimas – „Ar Jūsų mokykloje specialieji pedagogai turi galimybių kilti karjeros laiptais?“. 45,5% respondentų į šį klausimą nurodė teigiamą atsakymą. 35,1% atsakė – „galima sakyti taip“. Vadinasi jie irgi turi galimybę siekti karjeros tik gal ne visada. Neigiamai į šį klausimą atsakė 9,1% tyrimo dalyvių. Duomenis iliustruoja 23 pav.

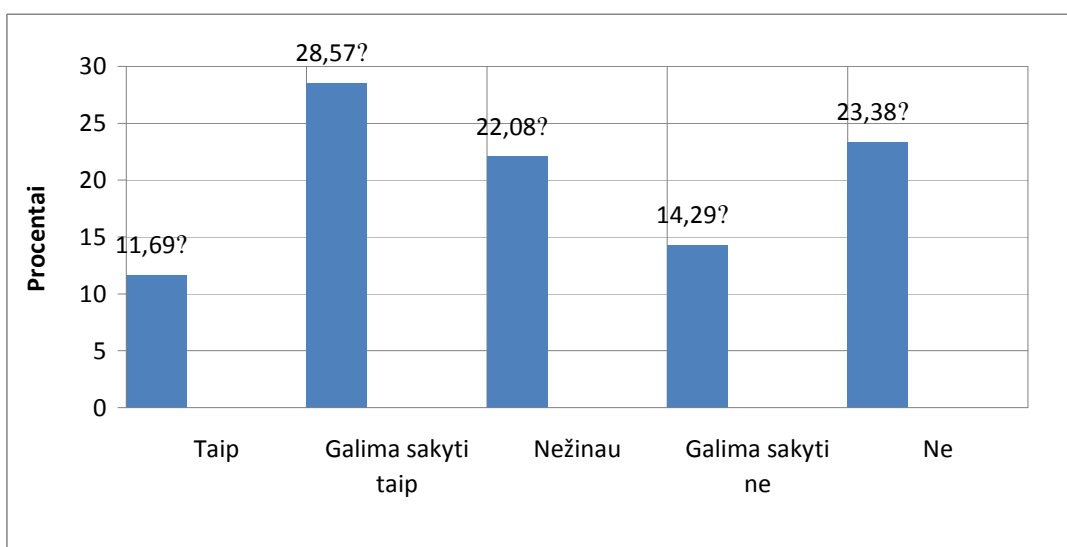
23 pav. Specialiųjų pedagogų nuomonė apie karjeros galimybes savo mokykloje,%

Tyrimo duomenų analizė parodė, kad dauguma tyrimo dalyvių savo darbe nors kartą buvo paskatinti. Teigiamą nuomonę išreiškė 58,5% respondentų. Niekada nebuvo paskatinti 20,8% tyrimo dalyvių. Šiuos duomenis iliustruoja 24 paveikslas.

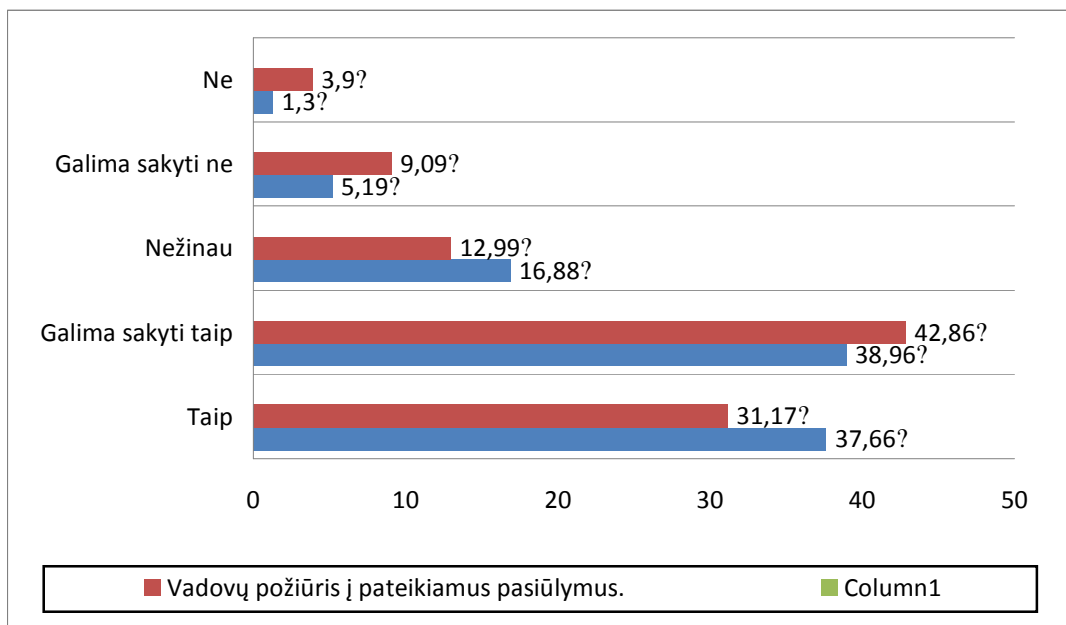
24 pav. Specialiųjų pedagogų požiūris į paskatinimą,%

Respondentams buvo pateiktas klausimas - „Ar Jūsų mokykloje egzistuoja personalo motyvacijos sistema?“. Labiausiai dominuojančio ir vieningo atsakymo respondentai nepateikė. 28,6% respondentų pasirinko teigiamą atsakymą – galima sakyti taip. Apie personalo motyvacijos sistemą mokykloje nieko nežino 22,1% respondentų. Tokios sistemos nėra 23,4% tyrimo dalyvių mokyklose. Na, o ugdymo įstaigose, kuriose dirba 11,7% respondentų tokia sistema egzistuoja (25 pav.).

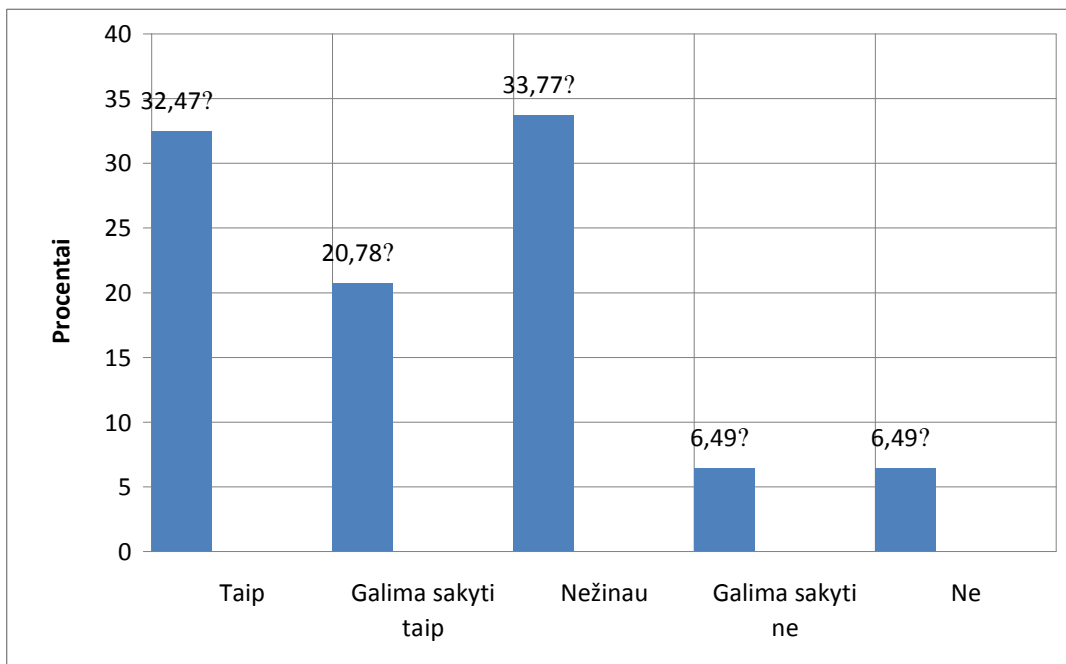
25 pav. Specialiųjų pedagogų nuomonė apie personalo motyvacinės sistemos egzistavimą mokykloje,%

26 paveikslas iliustruoja tyrimo dalyvių atsakymus į du susijusius klausimus. Viename iš jų siekiama sužinoti ar specialieji pedagogai gali pateikti naujų, su darbu susijusių idėjų. Teigiamai į šį klausimą atsakė 37,7% respondentų. 1,3% respondentų neturi galimybės arba nenori pateikti naujų idėjų, arba iš viso neturi naujų idėjų. Kitu klausimu siekiama sužinoti ar mokyklos vadovas atsižvelgia į specialiųjų pedagogų pasiūlymus. Teigiamai atsakė 74,1% tyrimo dalyvių (taip; galima sakyti taip). Į 3,9% respondentų pasiūlymus vadovai neatsižvelgia.

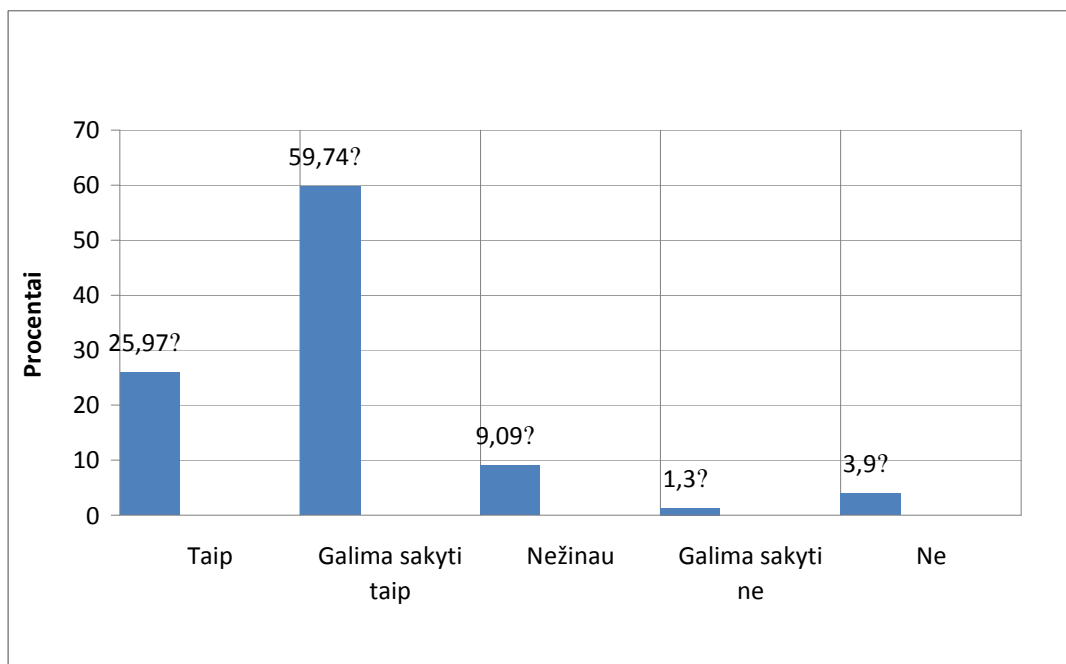
26 pav. Specialiųjų pedagogų nuomonė apie galimybę siūlyti naujas idėjas bei vadovų požiūris į pateiktus pasiūlymus, %

Jei specialieji pedagogai turėtų visišką laisvę savo sumanymams įgyvendinti, ar galėtų pasiekti daugiau specialiųjų poreikių vaikų ugdymo srityje? Tai buvo dar vienas klausimas pateiktas, respondentams. 33,77% tyrimo dalyvių nežino, ar turėdami visišką laisvę visiems sumanymams, susijusiems su specialiųjų poreikių vaikų ugdymu vykdyti, pasiektų daugiau. Susumavus teigiamus atsakymus (32,47% - taip; 33,77% - galima sakyti taip) į šį klausimą galima sakyti, kad didžioji dauguma apklaustųjų, turėdami galimybę nevaržyti savo laisvės dirbti, galėtų labiau padėti specialiųjų poreikių vaikams (27 pav.)

27 pav. Specialiųjų pedagogų požiūris į visišką laisvę SUP vaikų ugdyme,%

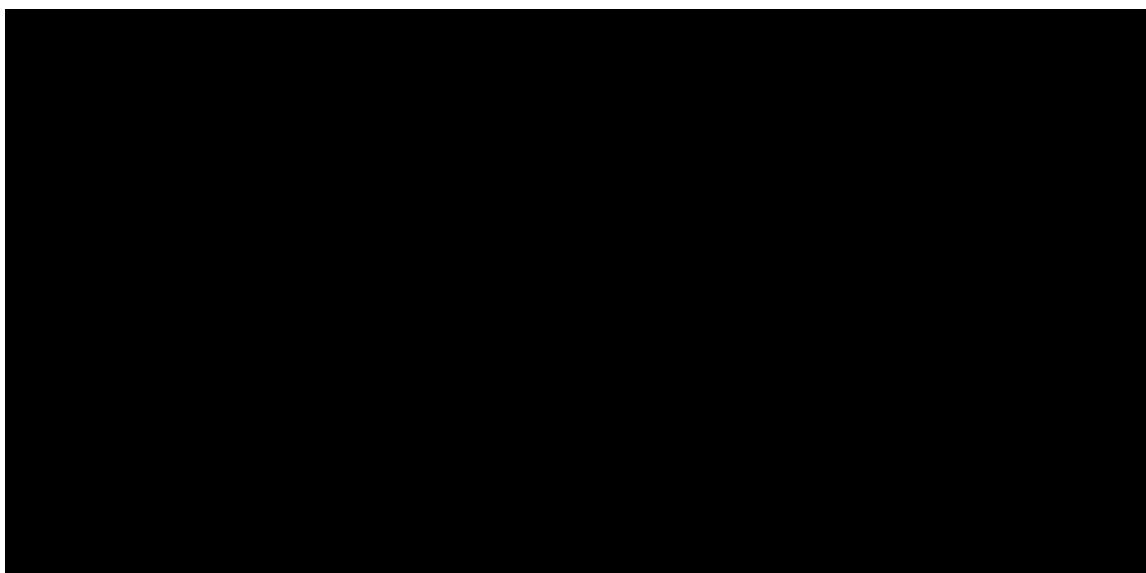
Tyrimo duomenų analizė parodė, kad dauguma tyrimo dalyvių savo darbo rezultatus vertina gerai, nes teigiamai į šį klausimą atsakė 85,7% respondentų (26% - taip; 59,7% pasirinko atsakymą - galima sakyti taip). 9,1% tyrimo dalyvių nežino kaip vertinti savo darbo rezultatus. Duomenis iliustruoja 28 paveikslas.

28 pav. Specialiųjų pedagogų nuomonė apie gerus darbo rezultatus,%

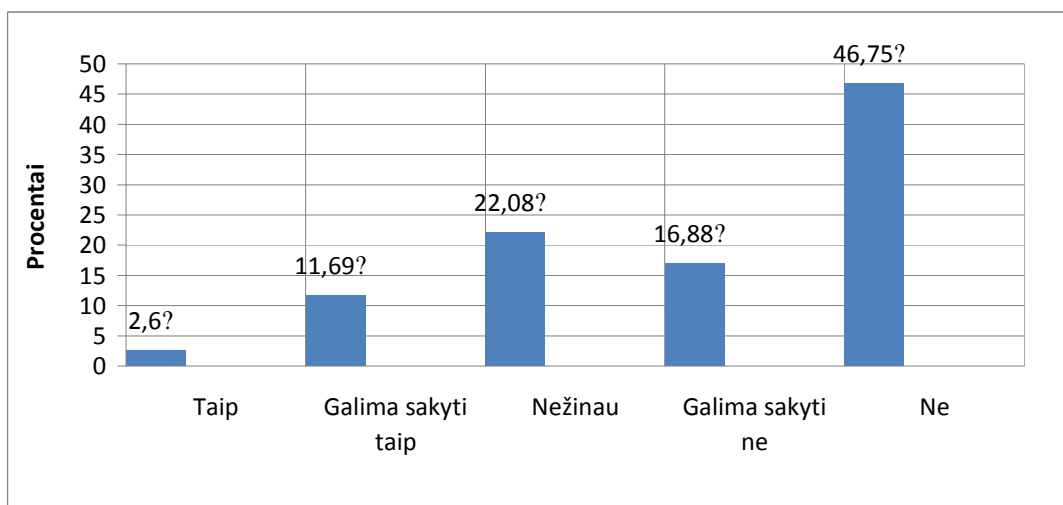
29 paveikslas iliustruoja tyrimo dalyvių atsakymus į du panašius klausimus. Pirmasis klausimas buvo: „Jūsų mokykloje dažniausiai taikomas materialinis pedagogų

skatinimas?“ Beveik šeštadalis (59,7%) respondentų į šį klausimą atsakė neigiamai. 20,8% tyrimo dalyvių pasirinko atsakymą – galima sakyti ne. Kitas panašus klausimas buvo formuluojamas taip pat, tik vietoje materialinio skatinimo buvo pateiktas moralinis skatinimas. Didžioji dalis respondentų (44,2%) į šį klausimą atsakė teigiamai. Tai reiškia, kad tyrimo dalyviai mokykloje vyraujančią skatinimo sistemą labiau linkę vadinti moraliniu skatinimu. 11,7% respondentų mokyklose netaikomas moralinis skatinimas, jie pasirinko atsakymą – ne.

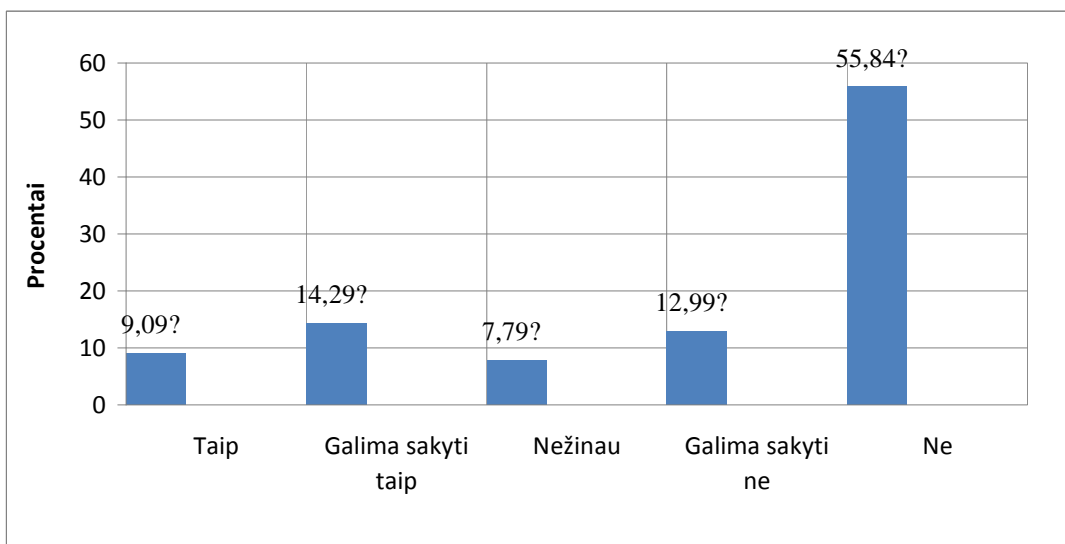
29 pav. Specialiųjų pedagogų nuomonė apie materialinio ir moralinio skatinimo taikymą mokykloje,%

Tyrimo metu norėta išsiaiškinti, ar pedagogams mokyklose taikomos nuobaudos. Kaip ir buvo tikėtasi, didžioji dauguma tyrimo dalyvių į šį klausimą atsakė neigiamai (46,8%). 22,1% respondentų nežino ar jų mokyklose taikomos nuobaudos. 2,6% tyrimo dalyvių į šį klausimą atsakė teigiamai, vadinasi, kai kurių specialiųjų pedgogų mokyklose vyrauja įvairaus pobūdžio nuobaudos. Duomenis iliustruoja 30 paveikslas.

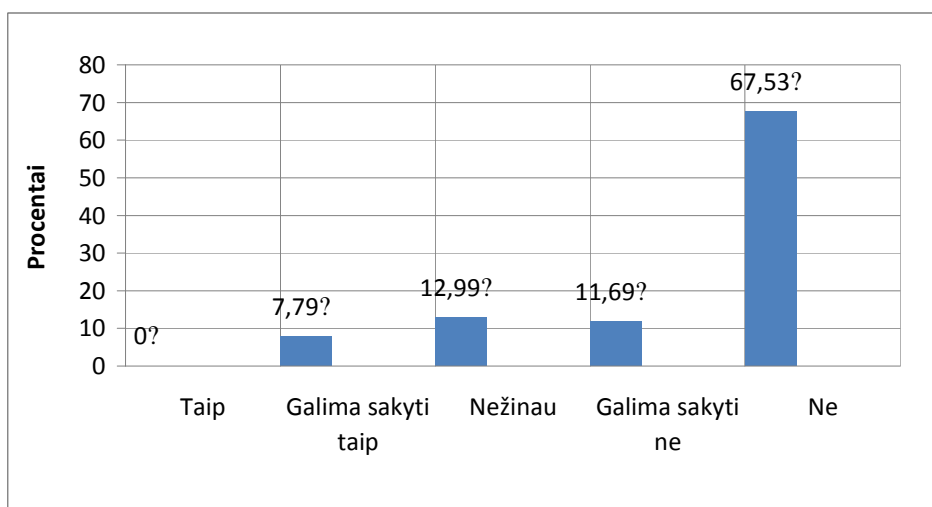
30 pav. Nuobaudų taikymas,%

Respondentams buvo pateiktas klausimas - „Ar Jūsų mokykloje už gerus darbo rezultatus skatinama galimybė dalyvauti nemokamose pažintinėse kelionėse?“ Daugiau nei penktadalis respondentų į šį klausimą atsakė neigiamai (55,8%). Vadinasi, šie respondentai už gerus darbo rezultatus nėra skatinami nemokamu dalyvavimu pažintinėse kelionėse. 9,1% tyrimo dalyvių vis tik yra skatinami tokiomis motyvacinėmis priemonėmis (31 pav.).

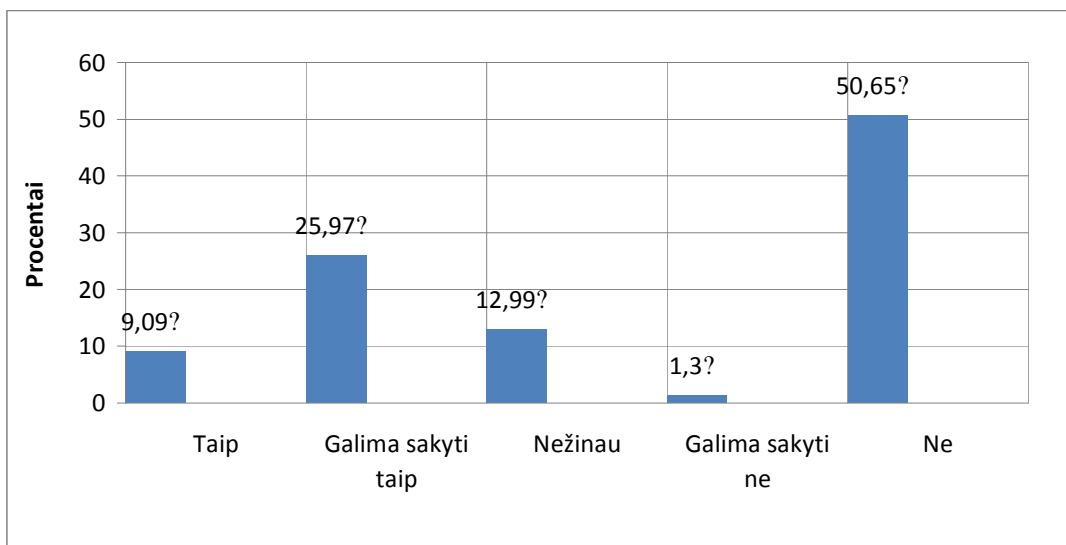
31 pav. Specialiųjų pedagogų nuomonė apie galimybę dalyvauti pažintinėse kelionėse už gerus darbo rezultatus, %

Dauguma respondentų tyrimo metu, atsakydami į klausimus, patvirtino, kad jie mokyklose už gerus darbo rezultatus nėra skatinami piniginėmis premijomis (67,5%). 7,8% respondentų į šį klausimą pateikė atsakymą – galima sakyti taip. Galima daryti prielaidą, kad šie pedagogai kartais yra skatinami, naudojant tokią motyvacinę priemonę. Skatinimas premijomis nėra blogai. Yra nustatyta, kad piniginis atlygis teigiamai įtakoja pedagogų profesinės veiklos motyvaciją. 12,9% respondentų buvo neapsisprendę ir pasirinko atsakymą nežinau (32 pav.).

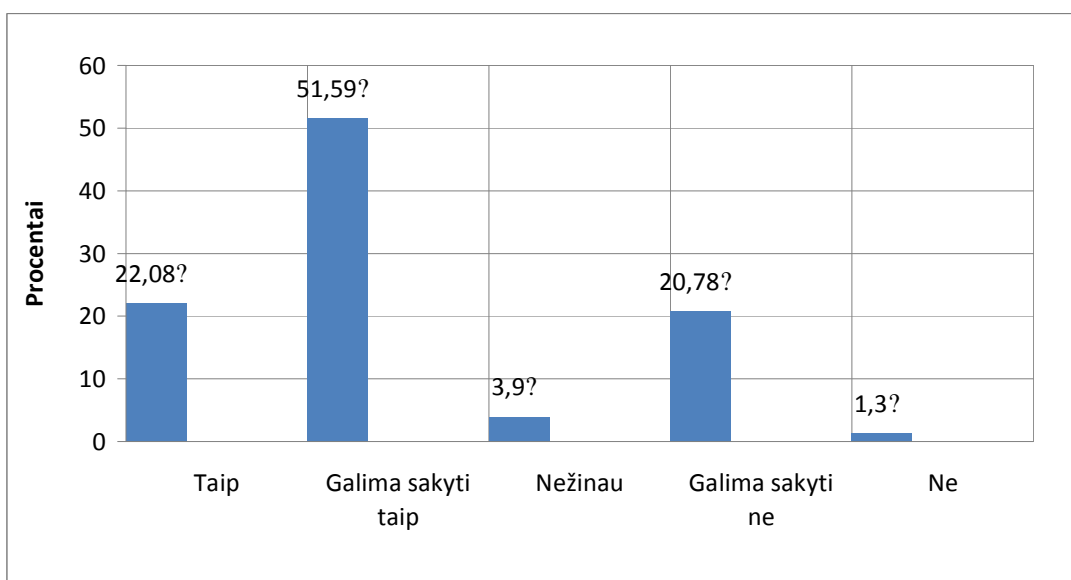
32 pav. Specialiųjų pedagogų nuomonė apie galimybę gauti piniginę premiją už gerus darbo rezultatus, %

Tyrimo rezultatai rodo, kad penktadalis specialiųjų pedagogų (50,7%) už gerus darbo rezultatus nėra skatinami dalyvauti nemokamuose kvalifikacijos kėlimo kursuose, seminaruose, konferencijose. 9,1% respondentų yra skatinami tokiu būdu, 12,9% buvo neapsisprendę ir pasirinko atsakymą nežinau. Duomenis iliustruoja 33 paveikslas.

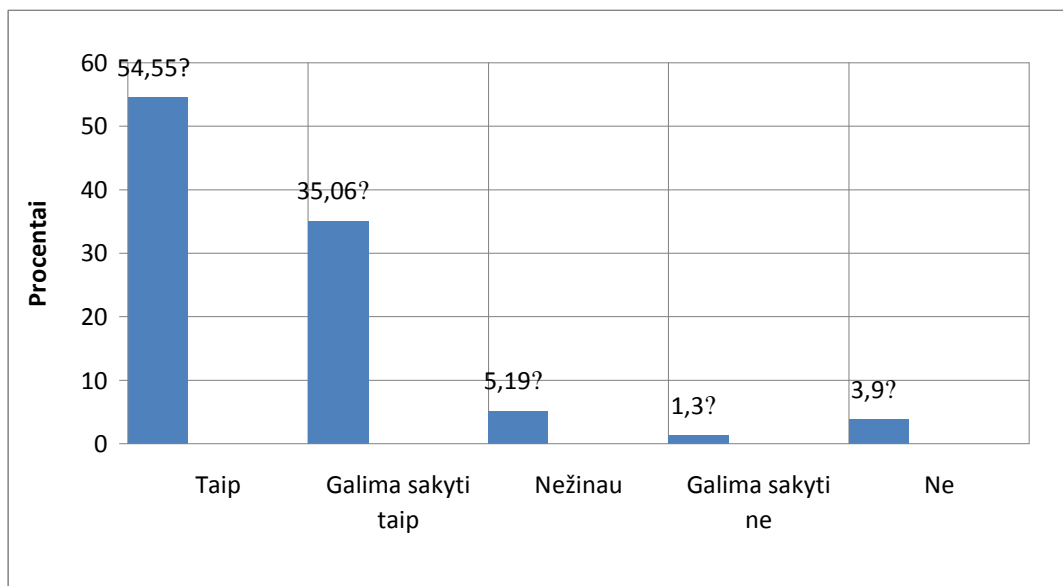
33 pav. Specialiųjų pedagogų nuomonė apie galimybę dalyvauti nemokamuose kvalifikacijos kėlimo kursuose, seminaruose, %

Teigiamą nuomonę tyrimo dalyviai išreiškė apie darbe sudarytas sąlygas kūrybiškai veikti specialiųjų poreikių vaikų ugdymo srityje. Teigiamą nuomonę išreiškė 74,0% respondentų. Nedaug galimybių kūrybiškai veikti turi 20,8% tyrimo dalyvių (galima sakyti ne). Duomenis iliustruoja 34 paveikslas.

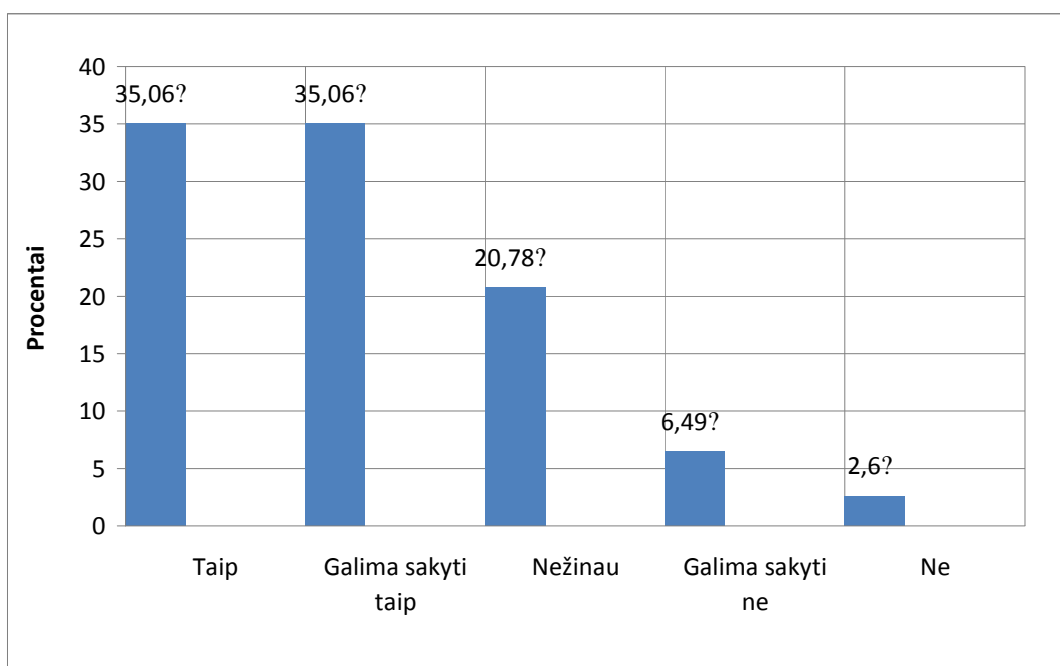
34 pav. Specialiųjų pedagogų nuomonė apie kūrybišką veiklą SUP vaikų ugdymo srityje, %

Daugiau nei penktadaliui tyrimo dalyvių (54,5%) darbe sudarytos sąlygos pasidalinti profesine patirtimi su kolegomis. 35,1% pasirinko atsakymą – galima sakyti taip. Vadinasi, jiems ne visada yra sudaroma galimybė dalintis profesine patirtimi. 3,9% respondentų tokios galimybės neturi (35 pav.).

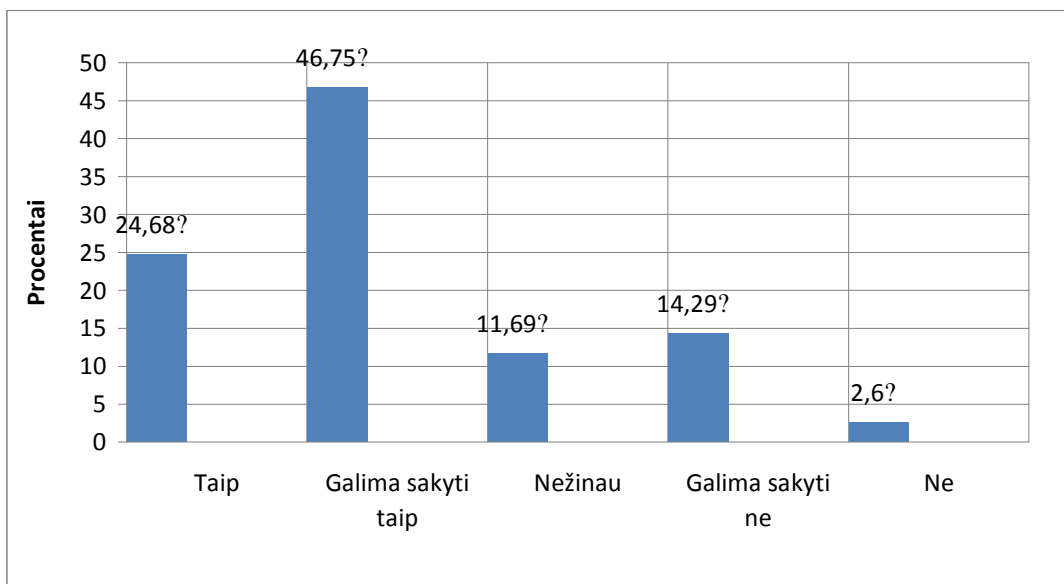
35 pav. Specialiųjų pedagogų nuomonė apie galimybę dalintis patirtimi su kolegomis,%

35,1% specialiųjų pedagogų teigia, kad mokyklos vadovai pastebi jų pastangas ir palankiai jas vertina. Tai labai svarbus aspektas, kuris teigiamai motyvuoja specialiųjų pedagogų profesinę veiklą. Gal ne visada, tačiau vadovų pastebėti yra 35,1% respondentų (galima sakyti taip). 2,6% tyrimo dalyvių vadovai nepastebi ir neįvertina (36 pav.).

36 pav. Specialiųjų pedagogų nuomonė apie vadovo įvertinimą,%

Dauguma tyrimo dalyvių teigia, kad mokyklos vadovai gal ne visada, tačiau remia sudėtingose specialiųjų poreikių vaikų ugdymo situacijose (46,8%). 24,7% respondentams mokyklos vadovai teikia visišką paramą (pasirinko atsakymą taip). 2,6% tyrimo dalyvių vadovai visiškai neremia sudėtingose specialiųjų poreikių vaikų ugdymo situacijose. Duomenis iliustruoja 37 paveikslas.

37 pav. Specialiųjų pedagogų nuomonė apie vadovų palaikymą sudėtingose SUP vaikų ugdymo situacijose,%

Tyrimo dalyviams skirtos anketos pabaigoje buvo pateiktas atviras klausimas, kuriame respondentai turėjo išvardinti bent tris veiksnius, kurie juos labiausiai motyvuoja dirbti atsakingai, kūrybiškai, su malonumu ir pasitelkiant visas profesines žinias ir gebėjimus. Ne visi tyrimo dalyviai į šį klausimą atsakė (15 respondentų neatsakė). Tačiau net 62 tyrimo dalyviai parašė juos labiausiai motyvuojančius motyvacinius veiksnius (7 lentelė).

Tyrimo rezultatai rodo, kad labiausiai specialiuosius pedagogus motyvuoja teigiami darbo su SUP vaikais rezultatai (54,8%). Nemažiau svarbus mokyklos vadovų domėjimasis specialiųjų pedagogų darbu, darbo įvertinimas, pagyrimas (35,5%). 19,4% respondentų nurodė gero atlygio už darbą svarbą, kuri teigiamai įtakoja profesinę motyvaciją. Specialiuosius pedagogus motyvuoja noras padėti specialiųjų poreikių vaikui, jo tėvams (17,7%). Nedaug respondentų pasirinko tokius veiksnius kaip bendradarbiaujantys kolegos ar tėvų, mokinių, kolegų pasitikėjimas (3,2%).

Veiksniai labiausiai motyvuojantys specialiuosius pedagogus dirbti kūrybiškai, pasitelkiant visas profesines žinias, %

Motyvuojantys veiksniai	N=62 %
Pasiekti teigiami (nors ir minimalūs) darbo rezultatai.	54,8
Mokyklos vadovų įvertinimas, pagyrimas, domėjimasis SUP mokiniais ir jų ugdymu.	35,5
Geras atlyginimas.	19,4
Noras padėti vaikui, jo tėvams.	17,7
Noras pasiekti teigiamų rezultatų.	8,06
Mokyklos bendruomenės įvertinimas.	8,06
Vaikų ir tėvų padėka.	8,06
Geras mikroklimatas.	8,06
SUP mokinių tėvų domėjimasis, bendradarbiavimas ugdymo procese.	8,06
Atsakomybė prieš vaiko artimuosius ir mokytojus.	6,5
Gebėjimas padėti SUP vaikui integruotis mokykloje.	6,5
Karjeros galimybės, noras tobulėti.	6,5
Trumpos darbo valandos.	3,2
Įdomus, kūrybiškas darbas.	3,2
Profesinė pareiga.	3,2
Aprūpinimas metodinėmis priemonėmis, jų gausa.	3,2
Atsakomybė už savo darbą.	3,2
Pojūtis, kad turi mėgstamą darbą.	3,2
Bendradarbiaujantys kolegos.	3,2
Tėvų, mokinių, kolegų pasitikėjimas.	3,2

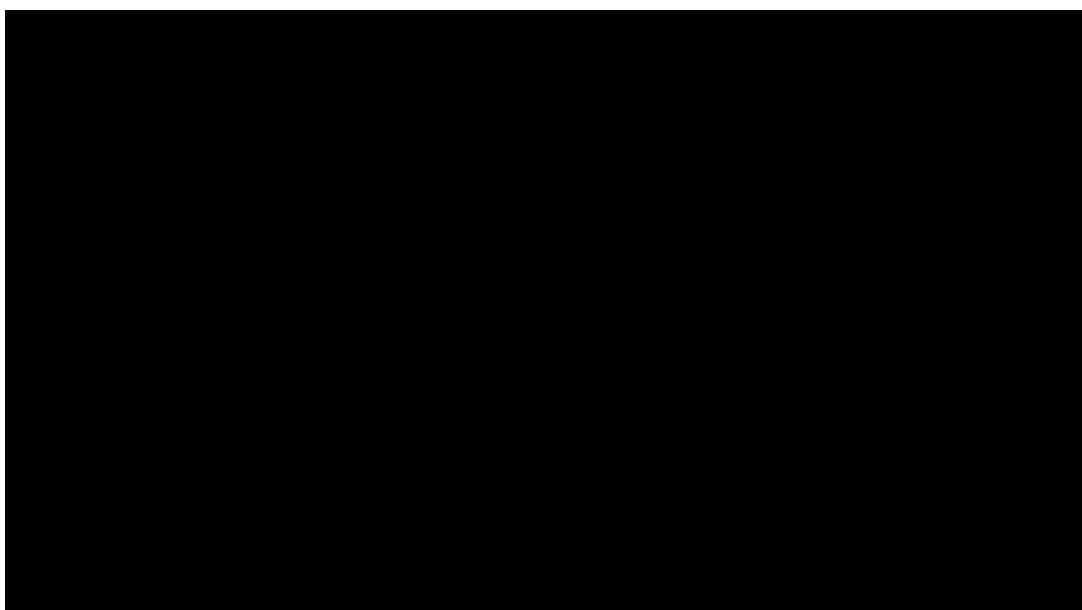
Vis tik labiausiai specialiuosius pedagogus motyvuoja vidinės motyvacijos veiksniai. Materialinės paskatos nėra tarp dominuojančių motyvacinių veiksnių, o tai reiškia, kad specialieji pedagogai į savo darbą dėtu daugiau pastangų ir profesionalumo, jei juos dažniau pastebėtų ir įvertintų mokyklų vadovai, mokyklų bendruomenės nariai. Žinoma, labiausiai motyvaciją kelią bent minimalūs teigiami darbo su specialiuųjų poreikių vaikais rezultatai.

Taikant kokybinį tyrimo metodą – interviu – buvo siekiama sužinoti mokyklų vadovų, jų pavaduotojų ugdymui nuomonę, apie dažniausiai taikomas ir efektyviausias motyvacinės priemonės.

Ketvirtuoju interviu klausimu buvo norima sužinoti mokyklų vadovų požiūrį į skirtingų motyvacinių priemonių taikymą specialiesiems ir bendriesiems pedagogams. Paaiškėjo, kad 92,8% respondentų mano, kad specialiesiems pedagogams nereikia taikyti skirtingų motyvacinių priemonių, juos motyvuoti pakanka taip pat kaip bendruosius pedagogus. 7,8% respondentų mano, kad specialiesiems pedagogams reikėtų taikyti skirtingas motyvacinės priemonės, nes jie dirba su ypatingų poreikių turinčiais vaikais. Todėl, respondentų nuomone, jų atlygis už darbą turi būti didesnis.

Penktuoju interviu klausimu buvo siekiama sužinoti, kokias motyvacinės priemonės mokyklų vadovai taiko specialiajam pedagogui, dirbančiam jų mokykloje. Visi

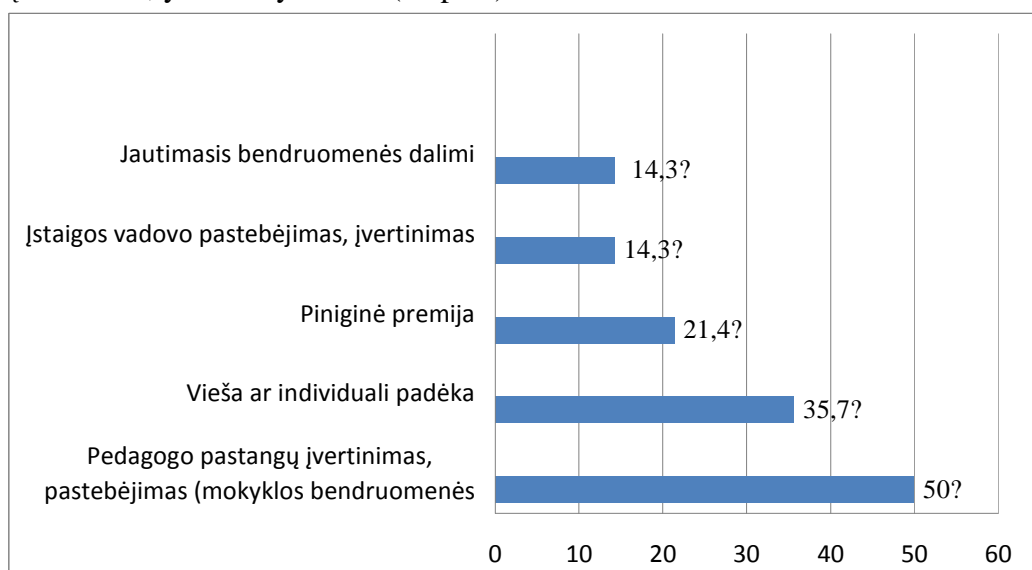
respondentai teigė, kad taiko vienodas motyvacinės priemonės visiems pedagogams. Dažniausiai taikomos motyvacinės priemonės pateiktos 38 paveiksle.

38 pav. Dažniausiai taikomos motyvavimo priemonės, pasak mokyklų vadovų,%

38 paveiksle matyti, kad didžioji dauguma respondentų, kaip vieną iš svarbiausių priemonių motyvacijai kelti nurodė viešą ar individualią padėką (78,6%). Kaip teigė Milkintaitė (2001), vienas iš daugumos nurodomų pedagoginio darbo motyvų yra noras būti reikšmingam ir naudingam visuomenei. Padėką taip pat galima priskirti šiam motyvui. Taip pat mokyklos vadovai stengiasi kuo dažniau pamatyti ir teigiamai įvertinti specialiojo pedagogo darbo rezultatus (57,1%). Nedidelė dalis pedagogų mokyklose yra skatinami mažomis dovanėlėmis (14,3%).

Paskutiniuoju interviu klausimu buvo siekiama sužinoti, kuri motyvacinė priemonė vadovų nuomone, yra efektyviausia (39 pav.).

39 pav. Efektyviausios motyvacinės priemonės, pasak mokyklų vadovų,%

Respondentai mano, kad efektyviausia priemonė, skatinanti pedagogą dirbti kūrybiškai, noriai, pasitelkiant visas profesines žinias yra pedagogo pastangų pastebėjimas ir įvertinimas (50,0%). Šiai vadovų nuomonei pritaria ir specialieji pedagogai. Jie šią motyvacinę priemonę taip pat laiko labai svarbia (35,5%, 7 lentelė). Tačiau svarbiausia, pasak specialiųjų pedagogų, yra pasiekti teigiami (nors ir minimalūs) darbo rezultatai (54,8%, 7 lentelė). Taip pat, vadovų nuomone, specialiesiems pedagogams yra reikšminga vieša ar individuali padėka (35,7%). Taigi, galima teigti, kad mokyklų vadovai stengiasi teisingai motyvuoti tiek bendruosius, tiek specialiuosius pedagogus ir taikyti vidinės motyvacijos priemones.

Išvados

1. Mokslinės literatūros analizė parodė, kad pedagoginės veiklos kokybę ir efektyvumą lemia ne tik įgytas išsilavinimas, bet ir pedagogo intelektualumas, moralinės savybės, teigiama profesinė motyvacija, specialūs pedagoginiai gebėjimai, profesionalumas, nuolatinės profesinės raidos ir nuolatinio mokymosi nuostatos
2. Tyrimo duomenimis dauguma specialiųjų pedagogų svarbiausiomis profesinėmis kompetencijomis laiko gebėjimą bendrauti ir bendradarbiauti specialistų ir tėvų komandoje, taip pat dalintis žiniomis ir patirtimi. Daugiau nei septintadalis specialiųjų pedagogų teigia, kad svarbiausia yra gebėti parengti individualaus ugdymosi programą, padėti specialiųjų ugdymosi poreikių vaikams mokytis. Tiek pat pedagogų teigė, kad svarbiausia yra suprantamai teikti mokomąją medžiagą bet kurių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam vaikui.
3. Daugiau nei pusė specialiųjų pedagogų, dirbančių bendrojo lavinimo mokyklose, pripažįsta, kad labiausiai tobulintina sritis jų darbe yra gebėjimas komunikuoti užsienio kalba taip pat naudotis įvairiais komunikavimo būdais. Ketvirtadalis specialiųjų pedagogų norėtų turėti gilesnius gebėjimus aktualios profesinės informacijos atrinkimo ir valdymo srityse bei naudojantis moderniomis informacinėmis Lietuvos ir tarptautinėmis internetinėmis duomenų bazėmis. Daugiau nei penktadalis bendrojo lavinimo mokyklų vadovų pritaria specialiųjų pedagogų nuomonei, labiausiai tobulintina sritimi įvardindami komunikavimą užsienio kalba ir naudojimąsi įvairiais komunikavimo būdais. Ketvirtadalis bendrojo lavinimo mokyklų vadovų teigia, kad tobulinti reikėtų gebėjimą identifikuoti vaikų specialiuosius ugdymosi ir socializacijos poreikius.
4. Dauguma bendrojo lavinimo mokyklos specialiųjų pedagogų savo profesinę veiklą vertina teigiamai: daugiau nei aštuntadalis teigia, kad specialiojo pedagogo darbas yra įdomus ir kūrybiškas; dauguma specialiųjų pedagogų savo darbą laiko prasmingu; daugiau nei septintadalis jaučiasi svarbiais ir reikalingais mokyklos bendruomenės nariais; dauguma dirba noriai ir atsakingai; daugumos specialiųjų pedagogų pasiekti teigiami darbo su specialiųjų poreikių mokiniais rezultatai matomi ir įvertinami mokyklos bendruomenės narių.
5. Efektyviausia specialiųjų pedagogų motyvavimo priemonė, pasak daugumos bendrojo lavinimo mokyklų vadovų, yra pedagogo pastangų ir darbo rezultatų pastebėjimas ir įvertinimas. Dauguma specialiųjų pedagogų teigė, kad labiausiai juos motyvuoja teigiami (nors ir labai minimalūs) specialiųjų poreikių vaikų ugdymo rezultatai.

6. Pajškėjo, kad dauguma specialiuju pedagogu sulaukia teigiamu paskatu ir ivertinimo is mokyklos vadovu; daugumai yra suteikiamos salygos kilti karjeros laiptais, dalintis patirtimi su kolegomis, siulyti ir igyvendinti naujas idejas susijusias su darbu. Daugiau nei puse specialiuju pedagogu uz gerus darbo rezultatus, noretu buti skatinami dalyvavimu nemokamuose kvalifikacijos kelimo kursuose, seminaruose.

Literatūra

1. Adamonienė, R. (2002). Profesijos pedagogo saviugdosa motyvacija. *Pedagogika*, 59, 117 – 123.
2. Adamonienė, R. ir kt. (2001). Profesinio ugdymo pagrindai. Vilnius: Petro Ofsetas.
3. Ambrukaitis, J. Ališauskas, A. (1993). Dėl specialiojo mokymo reformos. *Galdikienė, A. (Red.) Lietuvos švietimo reformos gairės* (p.137- 147). Vilnius.
4. Ambrukaitis, J., Antonovaitė, I. (2002). Komandinio darbo bruožai, tenkinant specialiuosius mokinių poreikius bendrojo lavinimo mokykloje. *Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas*, 6 (p. 5 - 16). Šiauliai.
5. Ambrukaitis, J. (1993). Specialiųjų pedagogų rengimas: patirtis ir perspektyvos. *Švietimo reforma ir mokytojų rengimas: konferencijos pranešimų medžiaga* (p.15 - 17). Šiauliai.
6. Arends, R. I. (1998). Mokomės mokytis. Vilnius: Margi raštai.
7. Barkauskaitė M. (2005). Pedagogų rengimas: tradicijos ir kaita. *Pedagogika*, 79, 11 – 16.
8. Barkauskaitė, M., Grinavičienė, V., Idrašienė, V., Pūkinskaitė, R. (2001). Pedagoginės priemonės, taikomos ugdant neįgaliuosius. J.Ambrukaitis (Red.). *Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas*, (p. 68 -77). Vilnius
9. Baršauskienė, V., Janulevičiūtė, B. (1999). *Žmogiškieji santykiai*. Kaunas: Technologija
10. Bendaravičiūtė, G. (2002). Pedagogo asmenybės svarba ugdant kūrybiškumą. J. Ambrukaitis (Red.). *Mokytojo asmenybė ir specialiųjų poreikių mokinių kūrybiškumo ugdymas: mokslinės konferencijos medžiaga* (p.22-27). Šiauliai.
11. Beresnevičienė, D., Butkienė, G., Teresevičienė, M. (1993). Mokytojas nuolatinio mokymosi sistemoje. *Galdikienė, A. (Red.) Lietuvos švietimo reformos gairės* (p. 302 - 312). Vilnius: Valstybinis leidybos centras.
12. Bishay, A. (1996). Teacher Motivation and Job Satisfaction: A Study Employing the Experience Sampling Method. *Psychology, Journal of Undergraduate Sciences* 3,147-154. <http://hcs.harvard.edu/~jus/0303/bishay.pdf> (žiūrėta 2010-05-21).
13. Butkienė, G., Kepalaitė, A. (1996). Mokymasis ir asmenybės brendimas. Vilnius: Margi raštai.
14. Bučiūnienė, J. (1996). Personalo motyvavimas. Kaunas: Technologija.
15. Dainauskienė, E. (2002). Pedagogo asmenybė ir profesinė veikla, ugdant moksleivių ir jaunuolių kūrybiškumą specialiojoje mokykloje. *Mokytojo asmenybė ir specialiųjų poreikių mokinių kūrybiškumo ugdymas: mokslinės konferencijos tezės* (p. 42 - 45). Šiauliai.
16. Dirgėlienė, I. (1997). Vertybinių nuostatų ugdymas rengiant pedagogus. *Socialinis darbas mokykloje: konferencijos medžiaga* (p. 132-146). Šilutė: Prūsija.
17. Everard, B., Morris. G. (1997). *Efektyvus mokyklos valdymas*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.

18. Fullan, M. (1998). Pokyčių jėgos. Vilnius.
19. Gage, N.L., Berliner, D.C. (1994). Pedagoginė psichologija. Vilnius: Alma littera.
20. Gary, L. (2006). *Širdžių ir protų užkariavimas: Kaip motyvuoti žmones našiam darbui.* Vilnius: Vilniaus spaustuvė.
21. Galkienė, A. (2002). Pedagoogo asmenybės kūrybiškumo ir funkcinio ugdymo santykis. *Specialusis ugdymas*, 2 (7), 53-59.
22. Galkienė, A. (2003). Pedagoginė sąveika integruoto ugdymo sąlygomis: monografija. Šiauliai.
23. Hargreaves, A. (1999). Keičiasi mokytojai, keičiasi laikai. Vilnius: Tyto Alba.
24. Herzberg, F. (1996). *Work and the Nature of Man.* Cleveland: World.
25. Hopkins, D., Ainscow, M., West, M. (1998). Kaita ir mokyklos tobulinimas. Vilnius: Tyto Alba.
26. Ivanauskienė, F. (2002). Pedagoogo ir šeimos bendradarbiavimas: planavimo aspektai. *Socialinis ugdymas: mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas: respublikinės mokslinės praktinės konferencijos straipsnių rinkinys*, 2 (p. 87 - 93). Šiauliai.
27. Jensen, D., McMullen, T., Stark, M. (2008). Vadovams apie atlygį: viskas, ką turite žinoti, kad Jūsų darbuotojai jaustųsi ir dirbtų geriausiai. Vilnius: Vilniaus spaustuvė.
28. Jovaiša, L. (1993). Pedagogikos terminai. Kaunas: Šviesa
29. Jucevičienė, P., Lepaitė, D. (2000). Kompetencijos sampratos erdvė. *Socialiniai mokslai*, 1(22), 44 -50.
30. Kaffemanienė, I., Šadbaraitė, Ž. (2005). Specialiojo pedagogo profesinės motyvacijos veiksniai. *Specialusis ugdymas*, 2(13), 139 – 149.
31. Kavaliauskienė, V. (2001). Pedagoginis pašaukimas ir jo ugdymas. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
32. Keršienė, R. (2001). Mokytojo ir tėvų bendradarbiavimas. Bendradarbiavimo formos. *J. Banytė, A. Laucienė, V. Vyšniauskienė (Sud.) Mokymas ir mokymasis bendradarbiaujant: respublikinė teorinė praktinė konferencija.* (p.132-159). Šiauliai.
33. Krikščiūnas, B. (2003), Vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, mokytojo asmenybė. *Pedagogika*, (68), 168 – 172.
34. Kontautienė, R. (2002). Pedagoogų pasitenkinimo darbu motyvuojančių ir higienos veiksnių raiška. *Tiltai: humanitariniai ir socialiniai mokslai*, 1, 23-27.
35. Kontautienė, R. (2000). Pedagooginio bendradarbiavimo kokybinis modalumas pradinėje mokykloje: *Tiltai: humanitariniai ir socialiniai mokslai*, 4, 52 – 57.
36. Maslow, A., H. (2006). Motyvacija ir asmenybė. Vilnius: Apostrofa.
37. Malinauskas, R. (1997). Pedagoogo parengtis nuolat mokytis atlikti socialinius vaidmenis. *Nuolatinis mokymasis besikeičiančioje visuomenėje: prielaidos ir prieštaravimai* (p. 93 - 95). Kaunas: VDU leidykla.

38. Marcinkevičiūtė, L. (2001). Darbuotojų veiklos motyvai ir motyvavimas. A. Vosyliūtė (Sud.). *Lietuvos sociologija amžių sandūroje* (p. 325 - 333). Vilnius: LFSI.
39. Milkintaitė, L. (2001). Mokytojo asmenybė ir pedagoginio darbo motyvacija. A. Gumuliauskienė, I. Ramanekienė (Red.). *Pradinis ugdymas*, 51-57. Šiauliai.
40. Milkintaitė, L. (2004). Mokytojo asmenybės įtaka pedagoginio darbo motyvacijai. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 3 (p. 82 - 85).
41. Myers, D. G. (2000). *Psichologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
42. Ozolaitė, V. (1998). Pedagogas šiandienos mokykloje. *Specialusis ugdymas*, 1, 106 – 109.
43. Penke, D. (1996). Medis išaugina vaisių. *Mokykla*, 12, 28 -29.
44. Rimdeikienė, S. (2001). Specialiųjų pedagogų kompetencijos problema jų rengimo kontekste. *Pedagogika*, 54, 135 – 142.
45. Rupšienė, L.(2000). Nenoras mokytis socialinis pedagoginis reiškiny. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
46. Ruškus, J. (2000). Socialinis - psichologinis specialiojo pedagogo portretas nuostatų aspektu. *Specialusis ugdymas*, 3, 87 – 96.
47. Sakalas, A. (2003). *Personalo vadyba*. Vilnius: Margi raštai.
48. Šiaučiukėnienė, L., Visockienė, O., Talijūnienė, P. (2006). Šiuolaikinės didaktikos pagrindai. Kaunas: Technologija.
49. Šavareikienė, D., Dubinas, V. (2003). Integruota vadybinio proceso motyvacija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
50. Targamadžė, V. (2000). Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos tikslų įgyvendinimo galimybė, taikant Herzbergo dviejų veiksmų teoriją. *Pedagogika*, 41, 16 – 23.
51. Teresevičienė, M, Tandzegolskienė, I. (2001). Mokytojų darbo motyvacijos ypatumai. *Pedagogika*, 50, 12 – 21.
52. Tijūnėlienė, O. (2000). Mokytojo autoriteto samprata Lietuvoje (1918-1946). Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
53. Tijūnėlienė, O. (2002). Socialiniai mokytojo vaidmenys: ugdymo praktikų pozicija. *Tiltai: humanitariniai ir socialiniai mokslai*, 1, 75 - 81.
54. Wardell, Ch. (2006). *Kaip sustiprinti „priešakinės linijos“ dviasią: Kaip motyvuoti žmones našiam darbui*. Vilnius: Vilniaus spaustuvė.
55. Voveris, V. (1990). Pedagogas - mūsų viltis ir nerimas. Kaunas: Šviesa.
56. Реан, А.А., Варанов, А.А. (1997). Факторы стрессоустойчивости учителей. *Вопросы психологии*, 1, 45 - 54.

Dovilė Gričiūtė

**PROFESSIONAL COMPETENCE AND MOTIVATION PECULIARITIES OF A
SPECIAL TEACHER**

The Master's Degree Thesis

Summary

In the paper, we have done theoretical analysis of professional expertise and professional single-mindedness of a pedagogue.

By the method of questionnaire, there has been done the research, which aim was to reveal peculiarities of expertise and professional motivation of special pedagogues. By the method of interview, we tried to supplement the obtained results of the research by revealing attitude of headmasters towards motivation of special pedagogues, its forms and main professional competencies and possibilities of their development.

77 special pedagogues working in comprehensive schools and also 14 headmasters (assistant managers for education affairs) of comprehensive schools participated in the research.

In the empirical part, we analysed the opinion of pedagogues about peculiarities of their professional activity and expertise, and motivation of the professional activity. There is also the analysis of the opinion of headmasters of comprehensive schools about the peculiarities of special pedagogues' professional motivation and expertise.

Main Conclusions of the Empirical Research:

1. Under the research data, the majority of special pedagogues ability to communicate and collaborate in a team of specialists and parents and also to share knowledge and experience consider to be the main professional expertise. More than one seventh part of the special pedagogues state that the most important thing is to be able to prepare a scheme of individual learning, and to help children with special education needs to study. The same number of the pedagogues state that it is of the most importance to provide intelligibly the educational material to a child with any special educational needs.
2. More than one half of the special pedagogues working in the comprehensive schools admit that the ability to communicate in foreign language and use various communication means is the field, which requires the most improvement in their work. One fourth part of the special pedagogues would wish to have deeper abilities in the fields of selection and management of relevant professional information and using modern Lithuanian and international online databases. More than one fifth part of the headmasters of the comprehensive schools agree with the opinion of the special

pedagogues and the ability to communicate in foreign language and use various communication means consider to be the field, which is subject to improvement most of all. One fourth part of the headmasters of the comprehensive schools state that the ability to identify special education and socialization needs of children should be improved.

3. Most of special pedagogues in the comprehensive schools estimate their job positively : eight part thinks their job is interesting and creative; Most of pedagogues think their job significant; seventh part thinks they are important and needed in school community; most of them work their job willingly and responsible; for most of special teachers, success of their work is seen and is positively estimated by other members of school community.
4. The most effective means of motivation of the special pedagogues, according to the majority of the headmasters of the comprehensive schools, is sighting and appreciation of the pedagogue's endeavour and labour results. More than one fifth part of the special pedagogues state that they are motivated most of all by positive educational results (although very minimal) of children with special educational needs.
5. *Key words:* professional expertise, professional motivation, special pedagogues.

PRIEDAI

Gerbiami specialieji pedagogai,

Šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti Jūsų nuomonę apie specialiojo pedagogo kompetencijų ir profesinės motyvacijos ypatumus. Kiekvienam anketoje pateiktam klausimui raskite labiausiai Jūsų nuomonę atitinkantį atsakymo variantą. Jūsų nuomonė labai svarbi, todėl prašytume nepraleisti nė vieno klausimo.

Apklausa yra **anoniminė**, nei vardo nei pavardės rašyti nereikia.
Gauti duomenys bus naudojami tik apibendrinti.

Anketą pradėkite pildyti čia.

APIE SAVE

Jums tinkančius atsakymus žymėkite taip ×

Jūs esate: moteris vyras

<p>Išsilavinimas:</p> ☐ nebaigtas aukštasis ☐ aukštasis (bakalauras) ☐ aukštasis (magistras) ☐ dabar studijuoju	<p>Pedagoginio darbo stažas:</p> ☐ 0-4 metai ☐ 5-10 metų ☐ 11-15 metų ☐ 16-20 metų ☐ 21 ir daugiau
<p>Jūsų specialybė:</p> ☐ specialioji pedagogika (logopedija) ☐ specialioji pedagogika (kūno kultūra, kineziterapija) ☐ dalyko pedagogika ☐ pradinio ugdymo pedagogika ☐ ikimokyklinio ugdymo pedagogika ☐ kita.....	<p>Pareigos mokykloje:</p> ☐ žemesniųjų klasių specialusis pedagogas ☐ aukštesniųjų klasių specialusis pedagogas ☐ specialusis pedagogas ☐ specialusis pedagogas - logopedas ☐ specialusis pedagogas auklėtojas ☐ direktoriaus pavaduotoja/s specialiojo ugdymo klausimams ☐ kita (parašykite).....
<p>Parašykite, kokią kvalifikacinę kategoriją įgijote:.....</p>	
<p>Kokioje mokykloje dirbate:</p> ☐ gimnazijoje ☐ vidurinėje mokykloje ☐ pagrindinėje mokykloje ☐ pradinėje mokykloje ☐ kita.....	<p>Parašykite, kokiame mieste (rajone) yra Jūsų mokykla?</p>

Toliau pasirinktą atsakymą žymėkite taip ×

Ar Jūs pritariate šiems teiginiams?

Teiginiai	Taip	Ne	Nežinau
Mano darbas įdomus ir kūrybiškas.			
Nors mano darbas sunkus, bet įdomus ir dirbti man patinka.			
Mano darbas labai reikalingas, nes specialiųjų poreikių vaikų nuolat daugėja.			
Mano darbas su specialiųjų poreikių vaikais duoda teigiamų rezultatų.			
Savo darbe su specialiųjų poreikių vaikais patiriu vien džiaugsmą.			
Specialiojo pedagogo darbas buvo mano svajonių darbas.			
Dirbu atsakingai, kad specialiųjų poreikių vaikai pasiektų bent minimalių rezultatų.			
Manau, kad mano darbas su specialiųjų poreikių vaikais beprasmis.			
Nejaučiu džiaugsmo ar pasitenkinimo šiuo darbu, dirbu, nes reikia dirbti.			
Specialiojo pedagogo darbas bendrojo lavinimo mokykloje, mano manymu, tik laiko gaišimas.			
Jei daugiau didesnį atlyginimą, labiau stengčiausi mokytis specialiųjų poreikių vaikus.			
Jei ir daugiau didesnį atlyginimą vis tiek dirbčiau taip, kaip dirbu.			
Vis dažniau mane apima nusivylimas savo profesija.			
Jei galėčiau, palikčiau mokyklą ir nebedirbčiau specialiuoju pedagogu.			
Kartais aš vos prisiverčiu eiti į mokyklą, nes ten laukia rutina, stresas, neįdomus darbas.			
Man trūksta noro padėti specialiųjų poreikių vaikams, todėl nesu patenkintas savo darbu.			
Dirbu tik dėl atlyginimo.			
Neverta labai stengtis, nes specialiojo pedagogo darbas menkai apmokamas.			
Mano darbas reikalauja per daug psichologinių pastangų.			
Jaučiu, kad mano darbas neatitinka mano psichologinio pasirengimo.			
Jaučiu, kad mano darbas neatitinka mano metodinio pasirengimo.			
Jaučiu, kad mano patarimų, susijusių su specialiųjų poreikių vaikų ugdymu, kolegos nepaiso.			
Jaučiu, kad kiti pedagogai nevertina mano darbo, nes mokinių pasiekimai gana menki.			
Iš savo kolegų tenka išgirsti pagyrimų dėl mano darbo kokybės.			
Mokytojai aktyviai domisi mokinių specialiojo ugdymo kokybės gerinimu ir aktyviai bendradarbiauja su manimi.			
Savo darbe jaučiuosi svarbus, nes padedu vaikams, kuriuos kiti pedagogai atstumia.			
Kita (parašykite):			

Kokios svarbiausios specialiojo pedagogo profesinės kompetencijos?

Kurias savo kaip specialiojo pedagogo profesines kompetencijas Jūs norėtumėte tobulinti?

(Pasirinktus atsakymus visose eilutėse žymėkite × dviejose lentelės skiltyse: 1)įvertindami šių kompetencijų svarbą specialiųjų pedagogų profesinėje veikloje, 2)įvertindami savo poreikį tobulintis, kurioje nors iš čia paminėtų sričių)

Specialiojo pedagogo kompetencijos	Labai svarbu	Svarbu	Nelabai svarbu	Man dar reikėtų tobulėti, mokytis
Tolerancija kitokiai nuomonei ir socialinei įvairovei.				
Gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti specialistų ir tėvų komandoje, dalintis žiniomis ir patirtimi.				
Nuolatinio mokymosi nuostata.				
Gebėjimas mokytis iš profesinės veiklos patirties.				
Nuostata tobulinti savo mokyklos kaip organizacijos kultūrą, gerinti mokyklos įvaizdį.				

Gebėjimas inicijuoti problemų sprendimo ir kaitos procesus; valdyti ugdymo procesą, krizines situacijas.				
Gebėjimas empatiškai bendrauti su įvairių gebėjimų mokiniais, jų tėvais (globėjais) ir kolegomis, vadovautis bendražmogiškomis vertybėmis				
Nuostata tobulinti savo profesinę veiklą, siekti kuo geresnių mokinių mokymosi rezultatų.				
Žinios apie psichologinio ir pedagoginio vertinimo tikslus ir metodus bei ugdymo dalyvių profesinės atsakomybės sritis, vertinant ir tenkinant mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius.				
Gebėjimas vadovautis švietimą, inkliuzinį, specialųjį ugdymą ir kt. sritis reglamentuojančiais dokumentais, organizuojant ir koordinuojant ugdymo dalyvių poreikių tenkinimą instituciniu ir tarpinstituciniu lygiu (dalyvaujant specialiojo ugdymo komisijos, PPT ir pan. veiklose).				
Gebėjimas atrinkti ir valdyti aktualią profesinę informaciją iš įvairių šaltinių, naudotis moderniomis informacinėmis technologijomis, Lietuvos ir tarptautinėmis internetinėmis mokslinių duomenų bazėmis.				
Gebėjimas atlikti mokslinį profesinės veiklos tyrimą, analizuoti ir interpretuoti tyrimo duomenis, parengti mokslinį pranešimą				
Gebėjimas analizuoti, kritiškai mąstyti, atpažinti, vertinti, spręsti profesinės srities problemas				
Gebėjimas suprasti Lietuvos ir Europos švietimo sistemų specialiojo ugdymo kaitos procesus, ir tendencijas				
Specialiojo ugdymo teorinės žinios apie vaikų raidos sutrikimų priežastis ir jų ugdymosi bei socializacijos galimybes.				
Gebėjimas komunikuoti ne tik valstybine, bet ir užsienio kalbomis, naudotis įvairiais komunikavimo būdais				
Tvirtos dalykų mokymo specialiųjų metodikų žinios, gebėjimas jomis remtis savo pedagoginėje veikloje.				
Gebėjimas interpretuoti mokslinius faktus, taikyti teorijos žinias specialiojo ugdymo praktikoje				
Gebėjimas identifikuoti vaikų specialiuosius ugdymosi ir socializacijos poreikius, kylančius dėl psichofizinių, sensorinių, socialinių negalių.				
Gebėjimas kurti saugią, tolerantišką ir motyvuojančią ugdymo/si aplinką, atitinkančią mokinių ypatinguosius poreikius ir galimybes.				
Gebėjimas organizuoti ir koordinuoti ugdymo dalyvių – mokinio, mokytojų, tėvų – poreikių tenkinimą.				
Gebėjimas kritiškai mąstyti, atpažinti, vertinti, spręsti mokinio specialiojo ugdymo problemas.				
Mokinio asmenybės raidos, mokymosi psichologijos žinios, gebėjimas jomis remtis ugdymo procese.				
Gebėjimas identifikuoti ugdytiniams būdingas kognityvines (pažintinės veiklos) strategijas, mokymosi stilių, ugdyti vaiko mokymosi mokytis gebėjimus.				
Gebėjimas profesinėje veikloje vadovautis šiuolaikine švietimo ir inkliuzinio, specialiojo ugdymo samprata.				
Gebėjimas parengti individualaus ugdymosi programą, padėti mokytis, suprantamai teikti mokomąją medžiagą bet kurių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam mokiniui.				
Gebėjimas vertinti mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, mokymąsi ir pasiekimus, skatinti mokymosi motyvaciją.				
Gebėjimas refleksyviai į(si)vertinti savo profesinės veiklos stiprybes ir trūkumus, profesinio tobulėjimo perspektyvas.				

Puiku! Dar truputėlį kantrybės ir darbas bus atliktas. Sėkmės ☺

Atsakykite į pateiktus klausimus. (pasirinktą atsakymą žymėkite taip ×)

Klausimai	Taip	Galima, sakyti, taip	Nežinau	Galima sakyti, ne	Ne
Ar Jūsų mokykloje specialieji pedagogai turi galimybių kilti karjeros laiptais?					
Ar buvote kada nors paskatintas?					
Ar jūsų mokykloje egzistuoja personalo motyvacijos sistema?					
Ar Jūs motyvuotas siekti profesinio darbo sėkmės Jūsų mokykloje?					
Ar galite pateikti naujų su Jūsų darbu susijusių idėjų Jūsų mokykloje?					
Ar vadovai atsižvelgia į Jūsų pasiūlymus?					
Ar galėtumėte pasiekti daugiau specialiųjų poreikių vaikų ugdymo srityje, jei turėtumėte visišką laisvę savo sumanymams įvykdyti?					
Ar savo darbo rezultatus vertinate gerai?					
Jūsų mokykloje dažniausiai taikomas materialinis pedagogų skatinimas?					
Jūsų mokykloje dažniausiai taikomas moralinis pedagogų skatinimas?					
Ar Jūsų mokykloje taikomos nuobaudos?					
Ar Jūsų mokykloje už gerus darbo rezultatus skatinama galimybė dalyvauti nemokamose pažintinėse kelionėse?					
Ar Jūsų mokykloje už gerus darbo rezultatus skatinama piniginėmis premijomis?					
Ar Jūsų mokykloje už gerus darbo rezultatus skatinama galimybė dalyvauti nemokamuose kvalifikacijos kėlimo kursuose, seminaruose, konferencijose?					
Ar Jūsų darbe sudarytos sąlygos kūrybiškai veikti specialiųjų poreikių vaikų ugdymo srityje?					
Ar Jūsų darbe sudarytos sąlygos pasidalinti profesine patirtimi su kolegomis?					
Ar mokyklos vadovai pastebi Jūsų pastangas ir jas palankiai vertina?					
Ar mokyklos vadovai visada remia Jus sudėtingose specialiųjų poreikių vaikų ugdymo situacijose?					

Kokie veiksniai specialiojo pedagogo darbe Jus labiausiai motyvuoja dirbti atsakingai, kūrybiškai, su malonumu bei pasitelkiant visas profesines žinias ir gebėjimus? (Nurodykite tris svarbiausius veiksnius).....

.....

.....

.....

.....

.....

AČIŪ UŽ NUOŠIRDŽIUS ATSAKYMUS!

Apklausa atlieka Šiaulių universiteto socialinės gerovės ir negalės studijų fakulteto magistrantė Dovilė Gričiūtė. Kilus klausimams, prašome kreiptis telefonu ar elektroniniu paštu: tel. 8 623 92720; el.p.: dovile_griciute@yahoo.com

Klausimynas

1. Kaip manote, kurios profesinės kompetencijos svarbiausios specialiojo pedagogo darbe?
2. Jūsų nuomone, kokių kompetencijų labiausiai trūksta specialiajam pedagogui, dirbančiam bendrojo lavinimo mokykloje? Kurias jiems dar reikėtų tobulinti?
3. Kokios galimybės specialiesiems pedagogams tobulėti yra suteikiamos Jūsų mokykloje? Ko specialieji pedagogai turėtų išmokti dar studijų metais?
4. Kaip manote, specialiesiems pedagogams reikia taikyti skirtingas motyvacines priemones ar pakanka motyvuoti taip pat kaip ir bendruosius pedagogus?
5. Kokias motyvacines priemones taikote specialiajam pedagogui, dirbančiam Jūsų mokykloje?
6. Kokios motyvacinės priemonės, Jūsų nuomone, yra efektyviausios, skatinant specialųjį pedagogą?